

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Vestos Valainytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Gamintojo civilinės atsakomybės už netinkamos kokybės
produktais padarytą žalą taikymo sąlygos**

Vadovas: Andrius Kabišaitis

Recenzentas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Vilnius 2007

TURINYS

I VADAS	3
1. BENDRIEJI GAMINTOJO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS KLAUSIMAI	7
1.1. GAMINTOJO ATSAKOMYBĖS REGLAMENTAVIMAS ES IR NACIONALINĖJE TEISĖJE.....	7
1.2. GAMINIO SAŲOKA IR POŽYMAI	8
1.3. SAUGAUS GAMINIO SAŲOKA	12
2. NETEISĖTI VEIKSMAI – GAMINTOJO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAS.....	14
2.1. NETEISĖTUMO SAŲOKA GAMINTOJO ATSAKOMYBĖJE	14
2.2. NETINKAMOS KOKYBĖS SAMPRATA	16
2.2.1. Netinkama kokybė ir vartotojų lūkesčiai	16
<i>2.2.1.1. Gamybos trūkumas</i>	<i>21</i>
<i>2.2.1.2. Projektavimo trūkumas.....</i>	<i>27</i>
<i>2.2.1.3. Informavimo trūkumas</i>	<i>32</i>
2.2.2. Aplinkybės, reikšmingos netinkamos kokybės nustatymui	40
<i>2.2.2.1. Gaminio pateikimas</i>	<i>40</i>
<i>2.2.2.2. Tikslas, kuriam, protingai mąstant, gaminys gali būti naudojamas.....</i>	<i>41</i>
<i>2.2.2.3. Gaminio išleidimo į apyvartą laikas</i>	<i>42</i>
<i>2.2.2.4. Kiti netinkamos kokybės nustatymo kriterijai.....</i>	<i>46</i>
3. ŽALA KAIP GAMINTOJO ATSAKOMYBĖS SĄLYGA.....	50
3.1. ŽALA, PADARYTA MIRTIES AR ASMENS SUŽALOJIMO ATVEJU	52
3.2. ŽALA TURTUI AR TURTO SUNAIKINIMAS	55
3.2.1. Žalos turtui dydžio ribojimas	57
4. PRIEŽASTINIS RYŠYS GAMINTOJO ATSAKOMYBĖJE.....	60
IŠVADOS.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77

IVADAS

Temos aktualumas. Gamintojo atsakomybės už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą taikymo sąlygų nagrinėjimą šiame darbe lėmė kelios priežastys. Pirma, gamintojo atsakomybė yra vienos iš pagrindinių vartotojų teisių – teisės į saugumą ir sveikatos apsaugą – garantas; iš kitos pusės, šios atsakomybės taikymas veikia ir gamintojų ekonominius interesus bei visos Europos Sąjungos (toliau – ES) rinkos konkurencinę struktūrą ir laisvą prekių judėjimą. Dėl šių priežasčių vienodas šios atsakomybės sąlygų aiškinimas ir taikymas ES mastu yra svarbus praktiniu aspektu. Antra, ES teisės aktais įtvirtinus vartotojų lūkesčiais paremtą netinkamos kokybės nustatymo kriterijų, teisės doktrinoje bei valstybių narių teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės dėl šio kriterijaus apimties bei ribų. Taip pat kyla diskusijų, ar šis kriterijus apskritai pakankamas. Be to, tema aktuali ir Lietuvos Respublikos, kaip ES narės, vartotojų apsaugos atžvilgiu, tačiau pastebėtina, jog vartotojai nėra aktyvūs šioje srityje, o nagrinėjami temos aspektai nėra plačiai analizuoti nei Lietuvos teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje¹.

Darbo tikslai. Šio magistro darbo tikslas – išanalizuoti gamintojo civilinės atsakomybės už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą taikymo sąlygas, didžiausią dėmesį sutelkiant neteisėtų veiksmų, kaip gamintojo atsakomybės pagrindo, analizei. Vienas pagrindinių šios analizės siekių yra detalai išnagrinėti esminio netinkamos kokybės nustatymo kriterijaus – pagrįstų vartotojų lūkesčių – turinį bei atskleisti jo problematiką. Atsižvelgiant į tai, norima įvertinti, ar minėtas kriterijus yra pakankamas ES gamintojo atsakomybės kontekste. Darbe taip pat siekiama analizuoti kitas gamintojo atsakomybės sąlygas ir atsakyti į kai kuriuos probleminius su šių sąlygų įtvirtinimu bei taikymu susijusius klausimus.

Darbo objektas. Siekiant išsikeltų tikslų, magistro darbe nagrinėjamas gamintojo civilinės atsakomybės sąlygų įtvirtinimas ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose bei šių sąlygų taikymo problematika teismų praktikoje. Norint atskleisti kai kurių ES teisės aktų nuostatų privalumus ir trūkumus, darbe lyginamuoju aspektu analizuojamos kai kurios Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau - JAV) teisės normos bei teismų

¹ 2005 m. pirmosios instancijos teismuose iš viso buvo išnagrinėta 148750 bylų, iš kurių tik 21 byla dėl atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ir paslaugų (reikalavimai dėl tokios žalos atlyginimo iš viso pareikšti 46 bylose); 2006 m. iš viso išnagrinėta 145286 bylos, iš kurių 54 dėl atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ir paslaugų (atkreiptinas dėmesys, kad į šiuos statistinius duomenis taip pat patenka ir bylos, susijusios su netinkamos kokybės paslaugomis padarytos žalos atlyginimu). Nacionalinė teismų administracija. *Lietuvos Respublikos teismų statistikos ataskaitos (2005 – 2006 m.)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp>>.

jurisprudencija. Pastebėtina, kad kiekviena iš analizuojamų atsakomybės sąlygų yra būtina gamintojo atsakomybės atsiradimui, tačiau darbe didžiausias dėmesys skiriamas gamintojo neteisėtų veiksmų analizei, konkrečiai, gaminio netinkamos kokybės sąvokos ir jos nustatymo kriterijų nagrinėjimui. Tokį pasirinkimą lėmė tai, jog ši atsakomybės sąlyga yra specifinė ir, ES mastu įvedus griežtą gamintojo atsakomybę, ji praktiškai tapo gamintojo atsakomybės pagrindu. Pastebėtina, jog darbe plačiau nenagrinėjamos gamintojo atleidimo nuo atsakomybės sąlygos, analizuojant jas tik tiek, kiek tai svarbu pasirinktai temai atskleisti.

Nagrinėjamos temos tikslai lemia šio magistro darbo struktūrą. Pirmoje dalyje aptariami bendrieji su gamintojo civiline atsakomybe susiję klausimai, glaustai apžvelgiant gamintojo atsakomybę reglamentuojančius ES ir nacionalinius teisės aktus ir aptariant esmines sąvokas. Antra dalis yra skirta gamintojo neteisėtų veiksmų analizei, t. y., netinkamos kokybės ir jos vertinimo kriterijų bei aplinkybių, svarbių netinkamos kokybės nustatymui, aiškinimui. Pastebėtina, jog šios dalies išskaidymas į smulkesnes dalis, remiantis atskirų rūšių trūkumais, nėra savitiksli: pasirinkus tokią nagrinėjimo struktūrą, siekiama aiškiau atskleisti gamintojo neteisėtų veiksmų turinį ir netinkamos kokybės vertinimo pagrindus esančių vartotojų lūkesčių apimtį, kuri atskirų defektų atveju pasireiškia nevienodai. Trečia ir ketvirta darbo dalys skirtos atitinkamai žalos bei priežastinio ryšio analizei. Pastebėtina, jog darbe nesiekama detaliai išnagrinėti visų su šiomis sąlygomis susijusių aspektų, todėl aptariami tik šių sąlygų ypatumai gamintojo atsakomybėje bei daugiausia neaiškumų keliantys probleminiai klausimai. Taip pat pabrėžtina, jog darbe neanalizuojamos paslaugų tiekėjo atsakomybės taikymo sąlygos, nes tai galėtų būti atskiro nagrinėjimo objektu. Be to, tokį pasirinkimą lėmė tai, jog ES teisės aktai, reglamentuojantys gamintojo atsakomybę, nėra taikomi paslaugų tiekėjo atžvilgiu, todėl su šios rūšies atsakomybe susiję aspektai liečiami tik tiek, kiek tai susiję su nagrinėjama tema.

Tyrimo metodai. Nagrinėjamai temai atskleisti naudojami įvairūs tyrimo metodai. Remiantis istoriniu metodu, atskleidžiama gamintojo civilinės atsakomybės reglamentavimo ES ir nacionalinėje teisėje raida bei šių sąlygų genezė. Istorinių aspektų apžvalga svarbi, analizuojant šią šiuolaikinę teisės normą, reglamentuojančią gamintojo atsakomybės taikymo sąlygas, turinį. Lyginamasis metodas aktualus temos atskleidimui keliais aspektais. Pirmiausia, siekiant įvertinti nacionalinės teisės atitikimą ES teisei, lyginamos ES ir nacionalinės teisės nuostatos, neišvengiant ir atskirų valstybių narių teisės normų, aktualių nagrinėjamam klausimui, palyginimo. Antra, siekiant atskleisti kai kuriuos probleminius ES gamintojo atsakomybės sąlygų aspektus, lyginama su šio

instituto įtvirtinimu JAV teisėje, kur šios atsakomybės taikymo praktika labiau pažengusi. Toks palyginimas padeda atskleisti šiose skirtingose teisinėse sistemose naudojamų netinkamos kokybės nustatymo būdų privalomumus ir trūkumus, kas labai svarbu, vertinant, ar ES įtvirtintas vartotojų lūkesčių testas trūkumams nustatyti yra pakankamas. Kita vertus, svarbus ir ES valstybių narių teismų praktikos pozicijų atskleidimas bei jų palyginimas, padedantis išsiaiškinti svarbias su netinkamos kokybės nustatymu susijusias aplinkybes (pavyzdžiui, kokie faktoriai laikytini reikšmingais, vertinant gaminio kokybę, kokių aplinkybių konstatavimo pakanka, norint įrodyti gaminio trūkumą ir panašiai). Darbe plačiai remiamasi ir sisteminiu tyrimo metodu. Šis metodas naudojamas, analizuojant ES valstybių narių teismų praktiką, kas padeda geriau atskleisti vartotojų lūkesčių apimtį bei ją įtakojančias aplinkybes. Sisteminis metodas svarbus ir analizuojant žalos bei priežastinio ryšio sąlygas Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, atsižvelgiant į susiformavusią teismų praktiką kitų rūšių atsakomybių klausimais. Darbe taip pat svarbus teleologinis tyrimo metodas, kuris naudojamas, siekiant išsiaiškinti atitinkamų teisės normų įtvirtinimo ES bei nacionalinėje teisėje priežastis ir tikslus. Įstatymo leidėjo ketinimų analizė šiame darbe padėjo atskleisti teisės normų apimtį bei reglamentavimo pagrindumą, taip pat tikrąją teisės aktuose įtvirtintų nuostatų ar atskirų sąvokų reikšmę, ypač tais atvejais, kai valstybių narių teisės aktai ir teismų praktika laikosi skirtingų pozicijų. Pavyzdžiui, šis metodas buvo naudotas, siekiant išsiaiškinti žalos minimalios ribos nustatymo tikslus, priežastinio ryšio įrodinėjimo pareigos palengvinimo vartotojui pagrindumą. Be šio metodo neapsieita ir vertinant vartotojų lūkesčių kriterijaus pakankumą bei pagalbinio ar alternatyvaus kriterijaus poreikį ES teisėje.

Naudoti šaltiniai. Darbe remiamasi įvairiais šaltiniais: ES ir nacionalinės teisės aktais, specialiąja moksline literatūra, teismų praktika, taip pat įvairių autorių moksliniais straipsniais. Pagrindinis ES teisės aktas, reglamentuojantis gamintojo atsakomybę – 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo² (toliau – Direktyva 85/374/EEB arba Direktyva dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais). Darbe taip pat analizuojamos Lietuvos Respublikos bei kai kurios kitų ES valstybių narių nacionalinės teisės nuostatos, o taip pat teisės aktų, susijusių su gaminių sauga ir vartotojų apsauga šioje srityje, nuostatos. Atsižvelgiant į tai, jog griežtos gamintojo atsakomybės taikymo sąlygos pasirinktu aspektu Lietuvos teisės doktrinoje nėra nagrinėjamos, daugiausia remiamasi užsienio autorių moksline literatūra, iš kurios paminėtini tokie darbai, kaip C. Hodges „*Product Liability: European Law and Practise*“, kuriame

² OL, 1985 L 210, p. 29.

pateikiama gamintojo atsakomybės ES valstybėse narėse lyginamoji analizė, taip pat J. Murphy, M. A. Jones, B. S. Markesinis ir kitų autorių darbai, analizuojantys nagrinėjamas atsakomybės sąlygas skirtingose valstybėse narėse. Paminėtini ir W. P. Keeton bei R. A. Epstein darbai, kuriais remtasi, atskleidžiant JAV taikomus pagrindinius gamintojo atsakomybės principus. Darbe remiamasi ir negausia Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktika nagrinėjama tema. Kadangi Lietuvos Aukščiausiam Teismui (toliau – LAT) nenagrinėta bylų, kuriose tiesiogiai taikytos gamintojo atsakomybės teisės normos, aktualiais tampa užsienio teismų, ypač Jungtinės Karalystės, kur didelis dėmesys skiriamas netinkamos kokybės nustatymui ir vartotojų lūkesčių vertinimui, sprendimai. Atskleidžiant netinkamos kokybės nustatymo ypatumus atskirose valstybėse narėse bei JAV, didelę reikšmę turi ir elektroniniai šaltiniai.

1. BENDRIEJI GAMINTOJO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS KLAUSIMAI

1.1. GAMINTOJO ATSAKOMYBĖS REGLAMENTAVIMAS ES IR NACIONALINĖJE TEISĖJE

Vystantis gamintojo atsakomybės teisės nuostatomis dauguma Europos valstybių nuo gamintojo atsakomybės, grįstos jo nerūpestingumu (angl. - *negligence*), perėjo prie griežtos atsakomybės (angl. - *strict liability*) taikymo ir nereikalavo įrodyti gamintojo kaltės, siekiant nuostolių atlyginimo. Vis dėlto atskirose valstybėse liko reglamentavimo skirtumų. ES mastu šie skirtumai kėlė grėsmę vieningos rinkos funkcionavimui bei laisvam prekių judėjimui. Be to, gamintojo atsakomybės reglamentavimo skirtumai sąlygojo skirtingą vartotojų teisių ir interesų apsaugos lygį įvairiose šalyse, todėl aštuntajame praėjo amžiaus dešimtmetyje imtasi priemonių gamintojo atsakomybės taikymo vienodinimui.

Pirmasis bandymas suvienodinti gamintojo atsakomybę buvo 1977 m. sausio 27 d. Europos Tarybos konvencija dėl civilinės atsakomybės už žalą, padarytą sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu vartojant netinkamos kokybės produktus (toliau – Strasbūro Konvencija)³. Tačiau toks reguliavimas nebuvo optimalus, kadangi dauguma ES valstybių neskubėjo prisijungti prie šios Konvencijos. Taigi 1985 m. buvo priimta Direktyva dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo. Direktyvos 85/374/EEB 4 straipsnis įtvirtina, kad nukentėjęs dėl netinkamos kokybės gaminio asmuo privalo įrodyti padarytą žalą, gaminio trūkumą ir priežastinį ryšį tarp trūkumo ir padarytos žalos.

1999 m. gegužės 10 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvą dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, suderinimo⁴ (toliau – Direktyva 1999/34/EB), kuri produkto sąvoką praplėtė žemės ūkio produktų bei medžioklės laimikio atžvilgiu⁵ (iki tol valstybėms narėms buvo palikta teisė nacionaliniais įstatymais praplėsti gamintojo atsakomybę minėtų produktų atžvilgiu⁶).

³ European Convention on Products Liability in regard to Personal Injury and Death [interaktyvus]. Strasbourg, 1977 [žiūrėta 2006-09-16]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/091.htm>>.

⁴ OL, 1999 L 141, p. 20.

⁵ 1977 m. Konvencijos 2 straipsnyje buvo įtvirtinta apimanti bet kurį kilnojamąjį turtą, žaliavas ir gaminius produkto sąvoka, neeliminuojuant žemės ūkio produktų ir medžioklės laimikio. Taigi iki 1999 m. pakeitimo Direktyvoje 85/374/EEB pateikta produkto sąvoka buvo siauresnė, lyginant tiek su įtvirtinta 1977 m. Konvencijoje, tiek su galiojančia šiuo metu. *Cit. op.* 3, 2 straipsnis.

⁶ Remiantis 1999 m. Komisijos išleistos Žaliosios knygos duomenimis, griežtą atsakomybę už netinkamos kokybės žemės ūkio produktus nacionalinėje teisėje buvo įtvirtinusios Graikija, Prancūzija, Liuksemburgas, Suomija, Švedija. 1999 m. liepos 28 d. Komisijos žalioji knyga dėl atsakomybės už netinkamos kokybės

Lietuvos Respublikoje griežtą gamintojo atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, reglamentuojančios nuostatos įtvirtintos tik 2001 m. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁷ (toliau – LR CK). Iki tol minėta žala buvo atlyginama tik remiantis bendrosiomis civilinės atsakomybės taikymo taisyklėmis. 2004 m. prieš Lietuvai tampa ES nare, LR CK teisės normos buvo suderintos su Direktyvos 85/374/EEB nuostatomis. Tačiau kaip ir iki Direktyvos įgyvendinimo, taip ir po naujojo LR CK įsigaliojimo LAT nepasiekė bylos, kuriose turėjo būti tiesiogiai taikomos gamintojo atsakomybę reglamentuojančios teisės normos. Keletas atvejų, kai vartotojai patyrė žalą dėl netinkamos kokybės produktų, buvo paviešinta žiniasklaidos priemonėse⁸.

Kitas svarbus teisės aktas vartotojų apsaugos bei gamintojo atsakomybės srityje – 2001 m. gruodžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos⁹, kurios pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad į rinką išleisti gaminiai būtų saugūs. Saugaus gaminio sąvoką ir reikalavimus saugiam gaminiui¹⁰ bei gamintojo pareigas gaminio saugos atžvilgiu į nacionalinę teisę perkelia Lietuvos Respublikos Produktų saugos įstatymas¹¹, kuris yra suderintas su minėta Direktyva¹².

1.2. GAMINIO SĄVOKA IR POŽYMIAI

Gaminio (arba produkto)¹³ sąvoka įtvirtinta Direktyvos 85/374/EEB 2 straipsnyje, kuriame teigiama, kad „gaminys“ reiškia visus kilnojamuosius gaminius, net jei jie įtraukti į kitą kilnojamąjį ar nekilnojamąjį gaminį. Analogiškos Direktyvai nuostatos perkeltos ir į LR CK 6.293 straipsnio 1 dalį. Tiek Direktyva, tiek LR CK atskirai pabrėžia, kad į gaminio sąvoką įeina ir elektra. Įdomu tai, kad ankstesniuose Direktyvos projektuose buvo tiesiogiai įtvirtinta, kad kraujas ir žmogaus organai bei

produktus COM(1999) 396 final [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-14], p. 34 - 35. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com1999-396_en.pdf>.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

⁸ NORKŪNAS, Algis. Vartotojų teisių dėl žalos, padarytos nekokybiškais produktais, gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 80, p. 73 - 79.

⁹ OL, 2002 L 11, p. 4.

¹⁰ Daugiau apie saugaus gaminio sąvoką ir reikalavimus saugiam gaminiui – darbo 1.2. dalyje.

¹¹ Valstybės žinios, 1999, Nr. 52-1673, 2001, Nr. 64-2324.

¹² Svarbu pažymėti, kad Direktyvos dėl bendros gaminių saugos taikymo apimtis siauresnė nei Produktų saugos įstatymo, tai yra, skirtingai nei įstatymas, Direktyva nereglementuoja reikalavimų, taikomų paslaugų saugai (preambulės 1 punktą, 2 straipsnio 1 dalies 2 punktą), o įstatyme produkto samprata apima tiek gaminį, tiek teikiamas paslaugas (3 straipsnio 1 dalis). Šiame darbe produkto sąvoka naudojama siaurąja prasme, t. y., neįtraukiant į produkto sąvokos apimtį paslaugų.

¹³ Direktyvoje 85/374/EEB vartojama sąvoka „gaminys“, o LR CK kaip sinonimą gaminiui įtvirtina „produkto“ sampratą. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe „produkto“ ir „gaminio“ sąvokos bus vartojamos kaip sinonimai.

audiniai neįeina į produkto sampratą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Direktyva neįtvirtina apribojimų šių produktų atžvilgiu, galima teigti, kad jie įeina į Direktyvos taikymo sritį¹⁴. Tai pripažįsta ir teismų praktika¹⁵. Taigi Direktyvos pateikta sąvoka gana plati ir apima kiekvieną kilnojamąjį gaminį: galutinį produktą, kilnojamojo ar nekilnojamojo daikto sudedamąsias dalis, taip pat ir žaliavas¹⁶.

Galima išskirti tokius produkto (gaminio) požymius. Pirma, gaminiu laikomas tik kilnojamas daiktas. Nei Direktyva 85/374/EB, nei ją įgyvendinantys nacionaliniai teisės aktai į produkto sampratą neįtraukia nekilnojamųjų daiktų, nors svarstymų, ar toks turtas neturėtų būti įtrauktas į Direktyvos taikymo apimtį, buvo¹⁷. Kai žalos atsiranda dėl nekilnojamojo daikto defekto, nuostatos, reglamentuojančios griežtą gamintojo atsakomybę, netaikomos, o asmeniui tenka remtis bendrosiomis civilinės atsakomybės taikymo taisyklėmis ir įrodinėti atsakingo asmens kaltę. Tačiau Direktyva taikoma tokiems kilnojamiesiems gaminiams, kurie yra naudojami konstruojant nekilnojamąjį turtą ar yra jame įtaisyti¹⁸.

Antra, Direktyva 85/374/EEB taikoma vartotojams skirtų ar jų naudojamų gaminių atžvilgiu. Pažymėtina, kad Direktyvoje dėl gaminių su trūkumais tokio tiesioginio reikalavimo nėra, todėl kai kurie autoriai nurodo, kad šis požymis nėra esminis, tai yra, kad produktas, dėl kurio atsirado žalos, nebūtinai turi būti vartojimo prekė¹⁹. Visgi, sistemiškai analizuojant Direktyvos preambulės nuostatas bei atsižvelgiant į siekį tinkamai apsaugoti vartotojų interesus, jų fizinę gerovę ir turtą, galima daryti išvadą, kad produktu Direktyvos prasme laikytinas kilnojamas turtas, skirtas vartotojų poreikiams tenkinti. LR CK 6.292 straipsnio 5 dalis nustato, kad atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, normos taikomos tik tais atvejais, kai produktai įsigijami vartojimo, o ne verslo tikslais. Taigi LR CK šeštosios knygos XXII skyriaus ketvirtojo skirsnio normos gina tik fizinį asmenį – vartotoją,

¹⁴ MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis Nexis™, 2003, p. 381.

¹⁵ Viena iš žymiausių bylų, kurioje pirmą kartą buvo išreikšta nuomonė, kad kraujas ir žmogaus audiniai kaip produktai patenka į Direktyvos apimtį - *A and others v. National Blood Authority*, nagrinėta Jungtinėje Karalystėje. *Ibid*.

¹⁶ Tai, kad žaliavos patenka į gaminio sąvoką nėra visiškai aišku iš pateiktų apibrėžimų, tačiau tokia išvada galima daryti, atsižvelgiant į Direktyvos 85/374/EEB 3 straipsnio 1 dalyje pateiktą gamintojo sąvoką: „Gamintojas“ yra galutinai pagaminto gaminio, bet kokių žaliavų ar sudedamosios dalies gamintojas arba kiekvienas asmuo, kuris prisistato gamintoju, ant gaminio nurodydamas savo vardą, prekės ženklą ar kitą skiriamąjį ženklą“.

¹⁷ *Cit. op.* 6, p. 30.

¹⁸ Įdomu tai, kad priimant 1977 m. Konvenciją, buvo siūlyta, kad produktais būtų laikomi tik tie kilnojamieji daiktai, kurie inkorporuoti į nekilnojamąjį turtą nepraranda savo individualumo. Tačiau šis pasiūlymas buvo atmestas. Explanatory Report on the European Convention on Products liability in Regard to Personal Injury and Death [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-09-16]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/HTML/091.htm>>.

¹⁹ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 46.

sudaranti sutarti su prekiu ar paslaugu pardavju (tiekju) su verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, tai yra, vartotojo asmeniniams, šeimos, namu ūkio poreikiams tenkinti²⁰. Tačiau būtina pastebėti tai, kad gamintojo atsakomybėje vartotojo negalima tapatinti su sutarties šalimi (pirkju). Tai reiskia, kad vartotojo sąvoka šios atsakomybės prasme skiriasi nuo vartotojo sąvokos pirkimo – pardavimo ar kitų sutarčių prasme. Šiuose žalos atlyginimo santykiuose nėra reikalavimo, kad produktą naudojęs ir dėl to žalos patyręs asmuo būtų pats tą daiktą įsigijęs iš pardavėjo. Vartotojas turės teisę į žalos atlyginimą tiek tais atvejais, kai jis buvo atitinkamos sutarties šalis, tiek tais atvejais, kai jo su gamintoju nesieja jokie sutartiniai santykiai²¹. Taigi atsakomybės už produktus teisė gina ne produkto įgijėją, o jo naudotoją, todėl žalos, padarytos dėl netinkamos kokybės produktų, atlyginimo gali reikalauti ir produktą įsigijęs asmuo, ir jo šeimos nariai, namų svečiai ar kiti produkto naudotojai, svarbu, kad produktas būtų vartojamas asmeniniams poreikiams tenkinti. Taigi vartotoją gamintojo atsakomybės prasme būtų teisingiausia apibrėžti kaip asmenį, kuris faktiškai naudoja ar vartoja produktą asmeniniais, šeimos, namų ūkio tikslais, nesusijusiais su verslu ar profesija, ir dėl to patiria žalos²². Kai žala atsiranda dėl netinkamos kokybės daikto, kuris buvo naudojamas verslo ar su profesija susijusiais tikslais, taikomos ne gamintojo atsakomybę reglamentuojančios, bet bendrosios nuostatos.

Trečia, gaminiu laikomas tik toks daiktas, kuris teikiamas vartotojams, vykdamas komercinę veiklą. Taigi atsakingu už netinkamos kokybės produkto padarytą žalą gali būti tik toks jį pagaminęs, importavęs ar realizavęs asmuo²³, kuriam atitinkama veikla yra verslas ar profesinė veikla. Sąvoka „ūkinė komercinė veikla“ apibūdina nuolatinę savarankišką (savo rizika plėtojamą) asmens veiklą, susijusią su daiktų pirkimu – pardavimu ar paslaugų teikimu kitiems asmenims už atlyginimą, kuria siekiama pelno²⁴.

²⁰ Pastebėtina, kad LR CK tiesiogiai neįtvirtina vartotojo sąvokos, o apibrėžia ją per vartojimo sutarties sampratą (1.39 straipsnio 1 dalis, 6.350 straipsnio 1 dalis).

²¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 404 - 405.

²² AMBRASIENĖ, Danguė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 250.

²³ Direktyvos 85/374/EEB 3 straipsnis nustato, kad gamintojas yra galutinai pagaminto gaminio, bet kokių žaliavų ar sudedamosios dalies gamintojas arba kiekvienas asmuo, kuris prisistato gamintoju, ant gaminio nurodydamas savo vardą, prekės ženklą ar kitą skiriamąjį ženklą. Gamintoju taip pat laikomas ir yra atsakingas kaip gamintojas kiekvienas verslu užsiimantis asmuo, importuojantis gaminį į Bendriją pardavimo, nuomos, lizingo ar kitokio platinimo tikslais. Kai gamintojo negalima nustatyti, kiekvienas gaminio tiekėjas yra laikomas jo gamintoju, išskyrus, jei jis per protingą laiką informuoja nukentėjusįjį apie tai, kas yra gamintojas arba kas jam gaminį patiekė. Pažymėtina, kad šiame darbe nepateikiama išsami gamintojo sąvokos analizė, o susitelkiama ties jo atsakomybės taikymo sąlygų, ypač neteisėtų veiksmų, nagrinėjimu.

²⁴ MIKELĖNAS, Valentinas, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 23.

Remiantis Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymu²⁵, ūkinės komercinės veiklos sąvoka apima ir ūkininko ūkį²⁶. Tačiau gamintojas galėtų būti atleistas nuo atsakomybės, jei įrodytų, kad atitinkamas produktas buvo pagamintas neturint tikslo jį parduoti ar kitaip platinti ekonominiais tikslais, arba kad jis gaminį pagamino ir platino ne užsiimdamas verslu²⁷. Pastebėtina, jog vienas iš ūkinės komercinės veiklos bruožų – nuolatinumas²⁸, todėl asmenys, tik retkarčiais parduodantys atitinkamus produktus, nelaikytini užsiimančiais komercine veikla, taigi nei šeimininkė, vieną kartą pardavusi indelį uogienės kaimynei, nei asmuo, pardavęs savo automobilį kaimynui ar net prekiautojui, ketinančiam prekę perparduoti, nebus laikomi griežtos gamintojo atsakomybės subjektais²⁹. Be to, nėra reikalavimo, jog gamintojas išimtinai užsiimtų tik atitinkamų produktų gamybos ar jų platinimo komercine veikla³⁰. Todėl griežta atsakomybė taikytina ir tų produktų, kurie buvo teikiami vartotojams teikiant vienokias ar kitokias paslaugas, atžvilgiu.

Kitas iš esminių ūkinei komercinei veiklai būdingų požymių – atlygintinumas (pelno siekimas), todėl neatlygintinė veikla, tokia kaip labdaros teikimas, dalyvavimas talkoje, nebus komercinė³¹. Tačiau manytina, jog gamintojo atsakomybės atžvilgiu yra visiškai nesvarbu, ar produktas, dėl kurio netinkamos kokybės atsirado žalos, buvo pateiktas vartotojui atlygintinai ar neatlygintinai. Svarbu, kad jo pateikimas būtų susijęs su komercine veikla. Todėl manytina, kad net nemokamai verslininko dalinamų gaminių (pavyzdžiui, kosmetikos pavyzdžių, įvairių prezentacijų metu dalinamo maisto ir panašiai) sukelta žala užtrauks griežtą gamintojo atsakomybę. Tačiau, jei į vartotojo rankas patektų ir žalos padarytų nemokami gaminių reklaminiai pavyzdžiai, kurie skirti ne galutiniam vartojimui ar naudojimui, o, pavyzdžiui, tolimesnio tyrimo tikslams ar bandymams, gamintojas, norėdamas išvengti atsakomybės, galėtų remtis tuo, jog neišleido atitinkamo gaminio į apyvartą³².

Taigi sąvoka „gaminys“ apima kiekvieną kilnojamąjį gaminį, net jei jis įtrauktas į kitą kilnojamąjį ar nekilnojamąjį gaminį, kuris yra skirtas vartotojams arba gali būti jų vartojamas ir yra tiekiamas vartotojams arba jiems prieinamas už atlyginimą ar be jokio

²⁵ Valstybės žinios, 1999, Nr. 43 – 1358, 2002, Nr. 123-5537.

²⁶ Kad fizinis asmuo, būdamas ūkininku ir pirkdamas produktą (durpių substratą) su ūkininkavimu susijusiais tikslais (daržovių ir gėlių auginimui), veikia ne kaip vartotojas, o kaip verslininkas, pripažįsta ir LAT. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Ūkininkas V. Pečiulis v. AB „Durpeta“*, Nr. 3K-3-458/2005, kat. 44.5.1.

²⁷ Direktyvos 85/374/EEB 7 straipsnis; LR CK 6.298 straipsnio 1 dalies 5 punktas.

²⁸ MIKELĖNAS, Valentinas, *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 23.

²⁹ EPSTEIN, Richard A. *Cases and Materials on Torts*. Fifth edition. Little, Brown and Co, 1990, p. 639.

³⁰ *Ibid.*, p. 638.

³¹ MIKELĖNAS, Valentinas, *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 23 – 24.

³² HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 72.

atlyginimo, gamintojui ar jam prilyginamiems asmenims vykdant komercinę veiklą. Į gaminio sąvoką įeina ir elektra.

1.3. SAUGAUS GAMINIO SĄVOKA

Saugaus gaminio sampratą ir bendrąjį gaminių saugos reikalavimą bei nuostatas dėl bendrų gamintojų ir platintojų išipareigojimų įtvirtina Direktyva dėl bendros gaminių saugos ir Produktų saugos įstatymas³³. Remiantis šiais teisės aktais, saugiu laikomas bet koks gaminys, kurio naudojimas įprastomis, gamintojo nustatytomis ar galimomis iš anksto pagrįstai numatyti vartojimo sąlygomis, įskaitant ir ilgalaikį naudojimą, taip pat surinkimo, įrengimo bei priežiūros naudojant reikalavimus, arba visiškai nesukelia jokios rizikos, arba kelia vartotojų gyvybei ir sveikatai tik minimalią riziką, kuri yra suderinama su gaminio vartojimu ir laikoma priimtina bei atitinkančia aukštą vartotojų saugos ir sveikatos apsaugos lygį, ypač atsižvelgiant į gaminio savybes (sandarą, pakuotę, surinkimo, priežiūros tvarką), poveikį kitiems gaminiams, gaminio pateikimą vartotojui, ženklumą, instrukcijas, įspėjimus ir kitą informaciją, vartotojų grupes. Neatitinkantis saugiam gaminiui keliamų reikalavimų gaminys laikomas pavojingu (Direktyvos 2 straipsnis, įstatymo 3 straipsnio 5 – 6 dalys).

Kitaip tariant, visi gaminiai, kurie vykdant komercinę veiklą yra pristatyti ir skirti vartotojams arba gali būti jų vartojami, negali kelti jokios rizikos arba gali kelti tik minimalią riziką. Tačiau kyla klausimas, kokia rizika laikytina minimalia. Vargu, ar kuri nors produktą galima laikyti visiškai saugiu ir nekeliančiu rizikos. Svarbu tai, kad rizika, naudojant gaminį, būtų tik tokia, kuri yra suderinama su gaminio vartojimu ir gali būti protingai numatoma tą gaminį naudojant. Pavyzdžiui, važiuojant dviračiu visada yra tikimybė susižaloti – tai minimali ir suderinama su gaminio naudojimu įprastomis sąlygomis rizika. Tačiau jei dviračio kokybė neatitiks saugos reikalavimų (pavyzdžiui, yra konstrukcijos trūkumų), rizika nukristi ir susižeisti padidėja, o šios rizikos jau nebegalima pavadinti minimalia. Tačiau jei gaminys atitinka jam keliamus saugos reikalavimus, bet galima rasti ir saugesnių gaminių, tai automatiškai nesąlygos, jog minėtas gaminys priskirtinas pavojingiems (Direktyvos 2 straipsnio b) dalis). Tačiau,

³³ Pastebėtina, jog Produktų saugos įstatyme sąvoka „produktas“ apima tiek gaminį, tiek teikiamas paslaugas (3 straipsnio 1 dalis), tuo tarpu Direktyva nėra taikoma paslaugoms, išskyrus gaminius, kurie vartotojams teikiami arba gali būti prieinami naudoti teikiant paslaugas. Taigi produktą susiejant tiek su gaminiu, tiek su paslauga, įnešama tam tikro neaiškumų, juolab, kad ir pačiame įstatyme produkto sąvoka vartojama nenuosekliai. Pavyzdžiui, iš įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 4 punkto ir 24 straipsnio 1 dalies turinio būtų galima daryti išvadą, kad produktas yra prilyginamas gaminiui, nes atskirai išskiriamas ir paslaugos teikėjas. Tokių neatitikimų pačiame įstatyme bei sąvokų skirtumų teisės aktuose, reglamentuojančiuose panašius teisinius santykius (turint omenyje LR CK ir minėtą įstatymą), būti neturėtų.

remiantis Direktyvos 2001/95/EB 3 straipsnio 4 dalimi, net tuo atveju, kai gaminys atitinka bendruosius saugos reikalavimus, jis gali būti pripažintas pavojingu, nepaisant tokios atitikties. Taigi gaminio saugumo vertinimas priklauso nuo daugelio aplinkybių. Kaip viena iš jų išskiriama sauga, kurios vartotojai gali pagrįstai tikėtis.

Reikalavimus, susijusius su gaminių sauga nustato ir kiti teisės aktai, pavyzdžiui, vertikaliosios direktyvos, reglamentuojančios atskirų gaminių saugą (pavyzdžiui, kosmetikos gaminių³⁴, statybos produktų³⁵, žaislų³⁶ ir panašiai).

³⁴ 1976 m. liepos 27 d. Tarybos direktyva 76/768/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su kosmetikos gaminiiais, suderinimo (OL, 1976 L 262, p. 169) su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais Komisijos direktyva 2006/78/EB (OL, 2006 L 271, p. 56).

³⁵ 1988 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyva 89/106/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su statybos produktais, derinimo (OL, 1989 L 40, p. 12).

³⁶ 1988 m. gegužės 3 d. Tarybos direktyva 88/378/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su žaislų sauga, suderinimo (OL, 1988 L 187, p. 1.) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

2. NETEISĖTI VEIKSMAI – GAMINTOJO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAS

2.1. NETEISĖTUMO SAŲOKA GAMINTOJO ATSAKOMYBĖJE

Civilinė atsakomybė – viena iš teisinės atsakomybės rūšių, todėl gali atsirasti tik tada, kai asmens veiksmai nesiderina su teisės nustatytu elgesio standartu. Jei asmens veikla teisės požiūriu nepriekaištinga, civilinė atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl tokios veiklos, yra negalima³⁷. Taigi veiksmų neteisėtumas yra būtina civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga. LR CK 6.246 straipsnis įtvirtina, kad civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.

Neteisėtas aktas privatinėje teisėje paprastai suprantamas kaip savo subjektinės pareigos pažeidimas ir atitinkamai kito asmens subjektinės teisės pažeidimas, sukėlęs pastarajam žalą. Pagrindiniu veiksmų teisėtumo ar neteisėtumo nustatymo kriterijumi paprastai laikytinas pareigos pažeidimas (angl. – *breach of duty*)³⁸. Gamintojo pareigos pažeidimas gali pasireikšti keliais aspektais. Pirma, gamintojo veiksmų neteisėtumą sąlygos teisės aktuose, pavyzdžiui, reglamentuojančiuose gaminių saugą ir ženklinimą, numatytų pareigų pažeidimas. Pavyzdžiui, neteisėtus veiksmus sąlygos bendrojo saugos reikalavimo suteikti vartotojams informaciją, leidžiančią jiems įvertinti su gaminiu susijusią riziką ar patvirtinti priemones, atitinkančias jų tiekiamų gaminių savybes, nustatyto Direktyvos 2001/95/EB 3 straipsnyje, pažeidimas; taip pat atskirų gaminių saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintų pareigų pažeidimas. Kita vertus, neteisėtu laikytinas ir toks gamintojo elgesys, kuriuo pažeidžiamos bendro pobūdžio pareigos, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos II skirsnyje įtvirtintos pareigos gerbti asmens teisę į gyvybę, asmens ir nuosavybės neliečiamumą³⁹. Be to, žalos atsiradimas visais atvejais reikš ir atitinkamų asmens subjektinių teisių bei vienos iš pagrindinių vartotojų teisių – teisės į saugumą ir sveikatos apsaugą pažeidimą. Taigi netgi tie atvejai, kai įstatymuose numatytos gamintojo pareigos nėra pažeidžiamos, tačiau dėl gaminio netinkamos kokybės atsiranda žalos asmens sveikatai, gyvybei ar turtui, sąlygoja gamintojo veiksmų neteisėtumą.

³⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 101.

³⁸ *Ibid.*, p. 106.

³⁹ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014, 19, 21, 23 straipsniai.

Direktyvos 85/374/EEB įvesta gamintojo atsakomybė ypatinga tuo, jog šios atsakomybės atsiradimas nėra siejamas su žala padariusio asmens (gamintojo) kalte. Taigi šioje vartotojų teisių apsaugos srityje įvedamas griežtos arba objektyvios atsakomybės režimas. Kitaip tariant, neteisėtu pripažįstamas pats žalos atsiradimo dėl gaminio defekto faktas, nebūtinai jį siejant su konkrečios teisės normos pažeidimu, o greičiau su bendro pobūdžio pareigos – nedaryti žalos kitam asmeniui – pažeidimu. Teoriniu griežtos atsakomybės pagrindu laikoma rizikos (angl. - *risk*) teorija, pagal kurią rizika yra pripažįstama esminiu civilinės atsakomybės be kaltės elementu. Šios teorijos esmė ta, kad asmuo, užsiimdamas veikla, keliančia didesnę žalos atsiradimo riziką, turi prisiimti visą atsakomybę už rizikos realizavimąsi, t. y., už žalos atsiradimą⁴⁰. Kita vertus, griežtą gamintojo atsakomybę galima pagrįsti, remiantis šiuolaikine rizikos teorijos atmaina – „gilios kišenės“ (angl. – *deep pocket*) doktrina. Pagal ją asmuo, besiverčiantis tam tikra pavojinga, tačiau pelninga veikla, privalo prisiimti atsakomybę už tokios veiklos sąlygotą žalą. Gaudamas pelną, jis yra finansiškai pajėgus (t.y. jo „gili kišenė“) tiek atlyginti žalą, tiek pasirūpinti savo rizikingos veiklos garantijomis (pavyzdžiui, apsidrausti savo atsakomybę)⁴¹. Taigi sieti gamintojo atsakomybę su jo kalte būtų nepagrįsta vartotojo atžvilgiu, nes daugeliu atveju kaltės nustatyti nepavyktų. Iš kitos pusės, gamintojas yra asmuo, iš savo veiklos gaunantis pelną, todėl žalos atsiradimo rizikos perkėlimas ant jo, o ne vartotojų pečių yra teisingas ir pagrįstas.

Kai kurie mokslininkai teigia, jog griežta atsakomybė neturėtų būti vertinama kaip atsakomybė be kaltės. Pasak jų, vien fakto, kad gaminys padarė žalos, nepakanka atsakomybei atsirasti, todėl vartotojas taip pat privalo įrodyti esant gamintojo kaltę. Tačiau ši atsakomybės sąlyga nesunkiai įrodoma, nes kaltė pasireiškia tuo, jog gaminio trūkumas sukėlė žalos, nepriklausomai nuo to, ar gamintojas buvo pakankamai atidus ir rūpestingas⁴². Vadinasi, jei įrodomas žalos atsiradimo dėl gaminio trūkumo faktas, tai savaime reiškia gamintojo rūpestingumo pareigos pažeidimą, t. y., jo kaltę.

Remiantis Direktyvos 85/374/EEB 1 straipsniu ir LR CK 6.292 straipsniu, gamintojas privalo atlyginti dėl netinkamos kokybės produktų atsiradusią žalą. Taigi gamintojo neteisėti veiksmai pasireiškia tinkamos produktų kokybės neužtikrinimu. Todėl būtent produkto nekokybiškumas yra būtina gamintojo atsakomybės sąlyga ir vien nekokybiškos prekės patekimas į rinką ir žalos atsiradimas sąlygoja gamintojo elgesio neteisėtumą. Taigi gamintojo neteisėtų veiksmų vertinimo pagrindu tampa gaminio

⁴⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 228 – 229.

⁴¹ *Ibid.*, p. 229 – 230.

⁴² MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis NexisTM, 2003, p. 381.

netinkamos kokybės nustatymas, todėl gaminio trūkumo sąvokos ir jo vertinimo kriterijų išsiaiškinimas turi esminės svarbos. Šios sąvokos ir jų turinys bei ribos bus analizuojamos tolimesnėse šio darbo dalyse.

2.2. NETINKAMOS KOKYBĖS SAMPRATA

2.2.1. Netinkama kokybė ir vartotojų lūkesčiai

Griežta atsakomybė, skirtingai nei atsakomybė paremta gamintojo nerūpestingumu (angl. – *negligence*), akcentuoja ne gamintojo elgesį, bet produkto kokybę. Todėl ne kiekvienas žalos dėl produkto atsiradimo atvejis, o tik toks, kai žala atsiranda dėl produkto netinkamos kokybės, užtrauks gamintojo atsakomybę be kaltės. Taigi gamintojas atsako ne už bet kokią žalą, o tik už žalą, atsiradusią dėl jo gaminio trūkumų (Direktyvos 85/374/EEB 1 straipsnis).

Gaminys yra laikomas turinčiu trūkumu⁴³ (angl. – *defective*), jei jis nėra toks saugus, kokio asmuo, atsižvelgiant į visas aplinkybes, turėjo teisę tikėtis, įskaitant gaminio pateikimą, tikslą, kuriam, protingai mąstant, gaminys gali būti naudojamas bei gaminio išleidimo į apyvartą laiką. Be to, gaminys negali būti laikomas turinčiu trūkumų vien dėl to, kad vėliau į apyvartą buvo išleistas geresnis, kokybiškesnis gaminys (Direktyvos 85/374/EEB 6 straipsnis). LR CK 6.294 straipsnis įtvirtina analogišką netinkamos kokybės sampratą. Aiškinantis, koks gaminys pripažįstamas turinčiu trūkumų, svarbi ir Direktyvos preambulėje įtvirtinta nuostata, kad gaminio defektiškumas turėtų būti nustatomas ne pagal jo tinkamumą naudoti, bet pagal saugos, kurios visuomenė turi teisę tikėtis, trūkumą. Taigi galima daryti išvadą, kad pagrindinis produkto netinkamos kokybės nustatymo kriterijus yra saugumas, kurio turi teisę tikėtis asmuo (angl. – *the safety which a person is entitled to expect*).

Literatūroje išskiriami du pagrindiniai netinkamos kokybės nustatymo būdai: vartotojų lūkesčių testas ir rizikos – naudos testas⁴⁴. Analizuojant Direktyvos 85/374/EEB nuostatas, akivaizdu, kad ES mastu numatytas būtent vartotojų lūkesčių (angl. – *consumer expectation*) arba kitaip dar vadinamas lūkesčių pateisinimo testas produktų trūkumams nustatyti. Tiek JAV, tiek Europoje jis laikomas pagrindiniu, sprendžiant teisinius ginčus, susijusius su gamintojo atsakomybe. Remiantis šiuo testu, gaminys yra laikomas

⁴³ Pastebėtina, jog atsižvelgiant į tai, kad skirtinguose teisės aktuose vartojamos skirtingos netinkamą gaminio kokybę apibūdinančios sąvokos, t. y., LR CK įtvirtina „netinkamos kokybės“ sąvoką, o Direktyvoje 85/374/EEB vartojamą sąvoką „*defective*“ į lietuvių kalbą galima išversti ir kaip „trūkumas“, ir kaip „defektas“, darbe šios sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

⁴⁴ Daugiau apie rizikos – naudos testą – šio darbo 2.2.1.2. dalyje.

netinkamos kokybės, jeigu protingas vartotojas (angl. – *reasonable consumer*) tokiu jį pripažįsta⁴⁵. Tačiau Direktyva, pateikdama šį netinkamos kokybės vertinimo kriterijų, palieka daug neaiškumų, kylančių dėl šio testo vertinimo: neaišku, į kokių vartotojų lūkesčius turi būti atsižvelgiama, kokia jų apimtis, ribos bei faktoriai, kurie tokius lūkesčius gali įtakoti.

Daugelis mokslininkų akcentuoja objektyvų vartotojų lūkesčių testo pobūdį⁴⁶. Taigi gaminio sauga, remiantis Direktyvos 6 straipsniu, teismų turi būti vertinama objektyviai ir nešališkai, išlaikant pusiausvyrą tarp vartotojo ir gamintojo interesų, o tai galima pasiekti, tik atsižvelgiant į neutralaus, nepriklausomo asmens nuomonę. Tačiau kyla klausimas, pagal kokį vartotojo kriterijų vertintini lūkesčiai. Atsižvelgiant į objektyvų testo pobūdį, akivaizdu, jog gaminio defektiškumas neturėtų būti vertinamas pagal konkretaus žala patyrusio asmens lūkesčius⁴⁷. Direktyvos preambulėje akcentuojama, kad netinkamos kokybės nustatymo kriterijus turėtų būti saugos, kurios turi teisę tikėtis visuomenė plačiaja prasme (angl. – *the public at large*), trūkumas. Manytina, jog šia nuostata pabrėžiama, kad vertinant gaminio kokybę, vadovaujamosi ne faktine padėtimi, bet objektyviais kriterijais – tuo, kokios saugos pagrindai gali tikėtis visuomenė, tinkamai naudojant produktą.

Visgi retais atvejais visa visuomenė turi žinių ir lūkesčių konkretaus produkto saugos atžvilgiu. Todėl kai kurie mokslininkai siūlo, jog produkto atitiktis saugos reikalavimams turi būti vertinama remiantis ne visos visuomenės, ar konkretaus asmens lūkesčiais, o vidutiniais lūkesčiais tų asmenų, kuriems produktas yra skirtas⁴⁸. Taigi gaminyje gali būti laikomas turinčiu trūkumų tik tuo atveju, jei jis neatitinka saugumo reikalavimų, kuriuos kelia ir kurių protingai bei pagrįstai tikisi būtent ta visuomenės dalis, kuriai šis produktas skirtas.

Be to, būtina atsižvelgti į tai, jog vertinamasis kriterijus yra ne sauga, kurios vartotojas tikisi, bet sauga, kurios jis turi teisę tikėtis (angl. – *entitle to expect*), o šių dviejų sąvokų apimtis gali būti skirtinga⁴⁹. Teismas byloje *A and others v. National Blood Authority* pasiūlė teisėtą lūkesčių sąvoką (angl. – *legitimate expectations*) vartotojų

⁴⁵ Consumer expectations test. In *Wikipedia, the free encyclopedia*, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-01]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Consumer_expectations_test>.

⁴⁶ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 52, 96.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 52.

⁴⁸ Van GERVEN, W.; LEVER, J.; LAROUCHE, P. *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law*. Hart Publishing, 2000, p. 611.

⁴⁹ MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>.

lūkesčiams žalos dėl netinkamos kokybės produktų atlyginimo bylose apibrėžti⁵⁰. Buvo akcentuota, jog nepaisant to, kad faktiniai vartotojų lūkesčiai gali būti didesni ar mažesni, vertinami tik teisėti lūkesčiai, t. y., lūkesčiai, kuriuos asmuo turi teisę turėti. Net ir tais atvejais, kai visuomenė apskritai neturi lūkesčių konkretaus gaminio atžvilgiu (pavyzdžiui, kai į rinką išleidžiamas visiškai naujas produktas), gaminio sauga turi būti vertinama pagal teisėtų lūkesčių kriterijų⁵¹.

Tačiau neretai praktikoje asmens lūkesčiai neatitinka teisėtų lūkesčių sąvokos ir dažniausiai yra didesni nei tie, kurie laikomi kriterijumi netinkamai kokybei nustatyti. Pavyzdžiui, *Richardson v. LRC Products Ltd* byloje, nagrinėtoje Jungtinėje Karalystėje, teismas atkreipė dėmesį, kad ieškovo lūkesčiai buvo, jog gaminyje niekada neatsiras trūkumų, nors gamintojas netvirtino, kad produktas užtikrina absoliučią saugą ir moksliniais duomenimis patvirtinta, jog nėra tokios panašios priemonės, kuri užtikrintų šimtaprocentinį efektyvumą⁵². Be to, teismas pastebėjo, jog produktas atitiko netgi aukštesnius standartus, nei tuo metu galiojantys šalyje, todėl vartotojo lūkesčiai, jog gaminys užtikrins absoliučią saugą, buvo perdėti. Nors su teismo pozicija vartotojo lūkesčių atžvilgiu galima sutikti, visgi sprendimas kritikuotinas dėl netinkamos argumentacijos ir vartotojo padėties apsunkinimo, reikalaujant įrodyti defektą sąlygojusią priežastį. Faktas, kad gamintojas neteigė, jog gaminys niekada neturės defektų, vertintinas kaip nesvarbus. Jei gaminio įtrūkimas nelaikytinas netinkamos kokybės įrodymu, teismas turėjo išsiaiškinti tris dalykus⁵³: pirma, koks procentas gaminių su tokio pobūdžio trūkumais yra normalus ir pateisinamas; antra, ar gamintojas tinkamai pateikė informaciją apie galimą riziką naudojant minėtus gaminius; trečia, jei vartotojas buvo tinkamai informuotas apie gaminio trūkumus, ar nustatyta, jog trūkumų turėjo didesnę gaminių dalis, nei gamintojas buvo informavęs. O tokios įrodinėjimo pareigos perkėlimas vartotojui būtų nepateisinamas⁵⁴.

Be to, Direktyva dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais nenumato, jog faktas, kad gaminys atitinka keliamus standartus, galėtų būti pagrindas pripažinti jį

⁵⁰ Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *A and others v. National Blood Authority* [2001] EWHC QB 446. In *BAILII* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05], 31, 68 pastraipos. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2001/446.html>>.

⁵¹ *Ibid.*, 31 pastraipa.

⁵² MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Vartotojo įrodinėjimo pareigos apimtis plačiau analizuojama 2.2.1.1. darbo dalyje, nagrinėjančioje gamybos defektų nustatymą.

neturinčiu trūkumų⁵⁵. Pavyzdžiui, Vokietijos teisėje pastebima, jog gaminio atitikimas priežiūros institucijų reikalavimams nesuteikia automatinės apsaugos gamintojui ir minėti reikalavimai nustato tik minimalius standartus. Visgi, gaminys atitinkantis tokius reikalavimus paprastai nebūna netinkamos kokybės, taigi galima teigti, jog praktiškai gamintojas tokia apsauga naudojasi⁵⁶. Su tuo sutinka ir C. Hodges, teigdamas, kad oficialūs standartai turėtų būti laikomi tik minimalia riba, nuo kurios vertinami vartotojų lūkesčiai⁵⁷. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog gaminiui neatitinkant valstybės nustatytų standartų, jis neatitiks ir vartotojų lūkesčių saugos atžvilgiu, tačiau vien tas faktas, kad minėti standartai nepažeisti, nėra pakankamas, kad būtų konstatuota gaminio tinkama kokybė⁵⁸. Tokia pozicija išreikšta ir 1996 m. Vokietijoje nagrinėtoje byloje, kur konstatuota, jog gamintojas turi pareigą imtis visų įmanomų ir protingų priemonių, kad būtų išvengta galimo pavojaus. Gaminio atitikimas standartams yra įrodymas, kad savo pareigą gamintojas įvykdė tinkamai, tačiau to nepakanka, nes saugos reikalavimai nustatomi pagal vidutinius asmenų, kuriems skirtas produktas, lūkesčius⁵⁹. Galima daryti išvadą, jog gaminio atitikimas standartams laikytinas viena iš daugelio svarbių aplinkybių, į kurią būtina atsižvelgti, vertinant vartotojų lūkesčius, susijusius su gaminio sauga. Taigi faktas, jog buvo laikytasi atitinkamų reikalavimų gali būti svarbus, vertinant, ar defektas yra, ir ar jis galėjo būti aptiktas gaminio išleidimo į apyvartą metu.

Tačiau pastebėtina, jog teismų praktikos pozicija šiuo klausimu nevienareikšmė. 2005 m. Vokietijoje nagrinėtoje byloje buvo pripažinta, kad gaminio atitikimas naujausiems saugos reikalavimams sąlygojo gamintojo atleidimą nuo atsakomybės, tai yra, nuspręsta, jog gaminys, atitinkantis naujausius saugos reikalavimus, nėra defektinis⁶⁰. Kitoje byloje nuspręsta, jog gaminys, kuris neatitinka privalomų saugos standartų, automatiškai yra netinkamos kokybės⁶¹. Taigi, atsižvelgiant į minėtas bylas, darytina

⁵⁵ Atitikimas privalomiems valstybinės valdžios institucijų nustatytiems reikalavimams pagal Direktyvos 85/374/EEB 7 straipsnio 1 dalies d) punktą svarbus tik tais atvejais, kai būtent dėl tokio reikalavimų laikymosi atsiranda gaminio trūkumas. Tokiu atveju gamintojas yra atleidžiamas nuo atsakomybės už gaminio trūkumo sukeltą žalą.

⁵⁶ BROCK, Ina; LENZE, Stefan. The International Comparative Legal Guide to: Product Liability 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/885.pdf>>.

⁵⁷ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 100.

⁵⁸ Tokia pozicija atitinka ir LR CK bei teisės doktrinoje pripažįstamą nuomonę, kad neteisėti veiksmai gali pasireikšti ne tik įstatymuose nustatytos pareigos pažeidimu, bet ir bendro pobūdžio pareigos – nepažeisti kitų asmenų teisių – pažeidimu.

⁵⁹ Van GERVEN, W.; LEVER, J.; LAROUCHE, P. *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law*. Hart Publishing, 2000, p. 610 – 611

⁶⁰ HIBBERT, Matthew; LENZE, Stefan. United Kingdom: Feature - European Commission's Third Report on the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2007-01-02 [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=45202&lastestnews=1>>.

⁶¹ *Ibid.*

išvada, jog Vokietijos teismai gaminiais nustatytus saugos reikalavimus laiko kriterijumi vartotojų lūkesčiams apibrėžti. Tačiau 2006 m. Anglijoje nagrinėtoje *Pollard v. Tesco Stores Ltd and others* byloje priimtas kiek kitoks sprendimas: konstatuota, kad neatitikimas neprivalomiems standartams nebūtinai sąlygoja gaminio pripažinimą defektiniu⁶². Byloje nustatyta, jog ieškovės trylikos mėnesių sūnus apsinuodijo po to, kai prarijo indų plovimo priemonės, pats atsidaręs plastikinę pakuotę, kuri, pasak gamintojo, buvo uždaryta vaikams saugiu „paspausk ir pasuk“ (angl. – “squeeze and turn”) dangteliu. Ieškovė teigė, jog gaminio kokybė buvo netinkama, nes pakuotės dangtelis neatitiko reikalavimų (jį buvo įmanoma atidaryti lengviau, nei nustatė Anglijoje galiojantys standartai vaikams neprieinamoms pakuotėms). Nepaisant to, kad Direktyvą dėl pavojingų medžiagų⁶³ įgyvendinantys nacionaliniai teisės aktai Anglijoje nereikalavo indų plovimo priemonės pakuoti vaikams neprieinamose pakuotėse, pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad gaminys netinkamos kokybės, nes gamintojui pasirinkus šį įpakavimo būdą, jam atsiranda pareiga laikytis tokios rūšies pakuotėms keliamų reikalavimų. Tačiau Apeliacinis Teismas konstatavo, jog gaminio kokybės vertinimo pagrindas – sauga, kurios vartotojai turi teisę tikėtis. Teismo nuomone, visuomenė paprastai nežino, kokie konkretūs techniniai standartai keliami vienos ar kitos rūšies gaminiais, todėl tikėtis, kad atsakovo gaminys atitiks tuos standartus, nėra pagrįsta. Pagrįsta šiuo atveju būtų tikėtis, jog dangtelis užtikrins didesnę saugą nei įprasta pakuotė, o remiantis šiuo testu gaminys nelaikytinas turinčiu trūkumų⁶⁴. Manytina, kad šis teismo požiūris kritikuotinas, nes panaikina ribą tarp gaminio atitikimo techniniams standartams ir vartotojų lūkesčių. Nors gamintojas užtikrino didesnę saugumo laipsnį nei tokios rūšies gaminiui buvo privaloma, nebuvo pateisinti vartotojų lūkesčiai, kad vaikas nesugebės atsidaryti pakuotės. Be to, Direktyvos 2001/95/EB 3 straipsnio 4 dalis numato, jog net gaminys, kuris atitinka kriterijus bendrajam saugos reikalavimui užtikrinti, atsižvelgiant į visas aplinkybes, gali būti pripažintas pavojingu ir šalintinu iš apyvartos.

Aiškinantis vartotojų lūkesčių turinį bei teismų pozicijas šiuo klausimu, negalima nesutikti su daugumos mokslininkų nuomone, jog netinkamos kokybės produkto sąvoka, apibūdinant jį kaip gaminį, kurio saugumas nėra toks, kokio asmuo turi

⁶² JAMES, Scott M. Product Liability: The Consumer Expectation Test and Technical Standards [interaktyvus]. 2006-06-16 [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <http://www.fagre.co.uk/articles/article_1947.aspx>.

⁶³ 1967 m. birželio 27 d. Tarybos direktyva 67/548/EEB dėl pavojingų medžiagų klasifikavimą, pakavimą ir ženklinimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų suderinimo (OL, 1967 L 196, p. 1) su paskutiniais pakeitimais, padarytais Komisijos direktyva 2004/73/EB (OL, 2004 L 152, p. 1).

⁶⁴ JAMES, Scott M. Product Liability: The Consumer Expectation Test and Technical Standards [interaktyvus]. 2006-06-16 [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <http://www.fagre.co.uk/articles/article_1947.aspx>.

teisę tikėtis, nėra pakankamai aiški ir apibrėžta⁶⁵. Aiškumo stoka definicijoje sąlygoja tai, jog nepaisant objektyvaus testo pobūdžio, neišvengiami ir tam tikri subjektyvumo elementai. Su tuo sutinka ir Europos Komisija (toliau – Komisija), pastebėdama, kad subjektyvumas pasireiškia tuo, kad „lūkesčių pateisinimo“ principo neįmanoma tiksliai apibrėžti⁶⁶. Taigi galima daryti išvadą, jog vartotojų lūkesčiai – vertinamasis kriterijus. Dėl šios aplinkybės teismams, nagrinėjant bylas dėl žalos padarytos netinkamos kokybės produktais atlyginimo, kyla tam tikrų praktinio pobūdžio klausimų⁶⁷: pavyzdžiui, ar apskritai turi būti vertinami faktiniai gamintojo veiksmai (pavyzdžiui, gamintojo atsargumo laipsnis), ir jei taip, tai kiek jie yra svarbūs⁶⁸; ar teismas, vertindamas, kokio saugumo asmuo gali pagrįstai tikėtis, šalia vartotojų lūkesčių testo turėtų atlikti ir rizikos – naudos analizę⁶⁹ ir panašiai.

Tiek JAV, tiek ES teisės doktrinoje ir teismų praktikoje gaminių trūkumai sąlygiškai skirstomi į tris rūšis: gamybos, projektavimo (konstrukcijos) ir informavimo (pateikimo) trūkumai. Tolimesnėse darbo dalyse gamintojo veiksmų neteisėtumas analizuojamas, remiantis šia trūkumų klasifikacija⁷⁰. Taip siekiama aiškiau atskleisti gamintojo neteisėtų veiksmų turinį ir vartotojų lūkesčių apimtį, kuri kiekvieno defekto atveju pasireiškia skirtingai. Be to, skirtingų trūkumų atveju skiriasi ir vartotojo įrodinėjimo pareigos apimtis, dėl kurios teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės.

2.2.1.1. Gamybos trūkumas

Klasikiniu gamybos trūkumo (angl. – *manufacturing defect*) pavyzdžiu yra laikoma *Donoghue v. Stevenson* byla, nagrinėta JAV, kurioje vartotoja teigė radusi sraigę nepermatomame imbierinio alaus butelyje⁷¹. Ieškovė teigė, kad produktas, kurį ji vartojo,

⁶⁵ MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>.

⁶⁶ 2006 m. rugsėjo 14 d. trečioji Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (85/374/EEB, 1985 m. liepos 25 d., su pakeitimais, padarytais 1999 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB) taikymo ataskaita COM(2006) 496 final [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-15], p. 10. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/com-2006-496/com_2006_0496_lt.pdf>.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Apie faktinius gamintojo veiksmus ir jų svarbą vertinant trūkumo gaminyje buvimą, diskutuojama šio darbo 2.2.2.4. dalyje.

⁶⁹ Rizikos – naudos testo, kaip papildomo kriterijaus, vertinant vartotojų lūkesčius dėl gaminių saugos, poreikis analizuojamas šio darbo 2.2.1.2. dalyje, nagrinėjant projektavimo (konstrukcijos) defektų nustatymą.

⁷⁰ Pastebėtina, jog toks defektų išskyrimas nereiškia, jog kiekvienu gamintojo atsakomybės taikymo atveju reikalautina nurodyti, dėl kokių konkrečių priežasčių atsirado trūkumas, t. y., ar jį sąlygojo klaida gamyboje, projektavimo procese ar netinkamas informacijos apie produktą pateikimas ar jos nepateikimas.

⁷¹ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 466 – 467.

buvo netinkamos kokybės dėl to, jog neatitiko sąlygų, gamintojo taikomų tos rūšies produktams⁷². Taigi gamybos defektą galima apibūdinti kaip defektą, atsirandantį dėl klaidos gamybos procese, kai keli gaminiai ar gaminių partija neatitinka paties gamintojo nustatytų techninių sąlygų⁷³. JAV gamybos defektas apibūdinamas kaip nenumatyta gaminio būklė, kuri padaro produktą pavojingesniu, nei tuo atveju, jei produktas būtų buvęs toks, kaip buvo numatyta pagaminti⁷⁴. Kitaip tariant, gamybos defektas yra nukrypimas nuo paties gamintojo techninių sąlygų, nustatytų tokios rūšies produktams, dėl kurio produktas tampa pavojingu vartotojui ar jo turtui⁷⁵.

Gamintojo veiksmų neteisėtumas gamybos trūkumų atveju pasireiškia tuo, kad gamintojas neveikia taip, kaip privalėjo elgtis, t. y., kad veikia neatsargiai ar nerūpestingai gamybos procese, už kurį yra atsakingas⁷⁶. Galima išskirti du gamintojo neteisėtų veiksmų elementus. Pirmiausia, paties defekto gamyboje atsiradimas. Jis reiškia, kad gamintojas nebuvo pakankamai atidus, kad tokių trūkumų išvengtų. Tačiau vien defekto atsiradimo fakto nepakanka, kad gamintojo veiksmus galėtume pripažinti neteisėtais. Reikalingas ir antrasis elementas, tai yra, trūkumo nepastebėjimas ir gaminio turinčio atitinkamą defektą išleidimas iš gamintojo kontroliuojamo gamybos proceso. Taigi gamintojo neteisėti veiksmai pasireiškia kaip nepakankama savo veiklos kontrolė ir priežiūra⁷⁷. Žinoma, sukurti tokią kontrolės sistemą, kuri leistų gamintojui pastebėti kiekvieną gamybos trūkumą, praktiškai neįmanoma ir turbūt ekonomiškai nenaudinga, tačiau gamintojas privalo prisiimti visą žalą dėl tokių defektų atsiradimo riziką ir negali išvengti tokios atsakomybės, argumentuodamas tuo, jog gamybos defektai neišvengiami ir sunkiai pastebimi.

Nors Direktyva 85/374/EEB tiesiogiai neužsimena apie gaminio surinkimą ar pakavimą, gamintojo atsakomybės pagrindu gali tapti ir klaidos šiuose etapuose⁷⁸. Taigi gamintojas yra atsakingas už visą jo kontroliuojamą gamybos procesą: paties produkto, jo

⁷² Ieškovė poziciją grindė tuo, jog pašalinių medžiagų buvimas aluje nebuvo gamintojo planuotas, nes atsakovas užsiima kokybiško alaus be priemaišų gamyba. Kadangi sraigė neturėjo būti produkto sudedamoji dalis, ieškovė teigė, kad moliusko buvimas aluje rodo netinkamą produkto kokybę, kuri galėjo atsirasti tik gamintojo kontroliuojamame gamybos procese. *Ibid.*, 466 – 467.

⁷³ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 101.

⁷⁴ KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 695.

⁷⁵ BOIVIN, Denis W. Strict Products Liability Revisited. In *Osgoode Hall Law Journal* [interaktyvus]. 2005, Vol. 33, No. 3 [žiūrėta 2007-03-07], p. 507. Prieiga per internetą: <http://www.ohlj.ca/archive/articles/33_3_boivin.pdf>.

⁷⁶ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 101.

⁷⁷ FLEMING, G. John. *The Law of Torts*. Eighth edition. The Law Book Company limited, 1992, p. 498.

⁷⁸ HODGES, Christopher J.S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 101.

sudedamųjų dalių gaminimą, galutinio produkto surinkimą, pakavimą bei gaminio patikrinimą prieš jį išleidžiant į apyvartą. Jei gamintojas įrodys, kad trūkumas, dėl kurio buvo padaryta žala, atsirado jau po gaminio išleidimo į apyvartą, atsakomybė jo atžvilgiu nebus taikoma (Direktyvos 85/374/EEB 7 straipsnio 1 dalies b) punktas).

Kaip minėta, gamintojas yra atsakingas ne tik už tuos gamybos defektus, kurie yra galutiniame gaminyje, bet ir už tuos, kurie randami bet kurioje galutinio gaminio sudedamojoje dalyje, net jei jos pagamintos kito asmens⁷⁹. Galutinio gaminio gamintojas, skirtingai nei komponentą pagaminęs asmuo, negali išvengti atsakomybės, jei netinkamą kokybę sąlygojo gamybos defektas sudėtinėje dalyje. Atleidimo nuo atsakomybės sąlyga, įtvirtinta Direktyvos 85/374/EEB 7 straipsnio 1 dalies f) punkte, negalioja atvirkščiai, tai yra, galutinio gaminio gamintojas ja pasinaudoti negali, todėl visais atvejais yra atsakingas už visus į jo produktą įeinančius komponentus. Analogiška taisyklė taikoma ir taros bei pakuotės atveju, jei jie tiekiami kito gamintojo, nes įpakavimas bei tara laikomi gaminio sudedamosiomis dalimis⁸⁰.

Skirtingai nei kalte grįstoje atsakomybėje, pagal Direktyvą 85/374/EEB gamintojas bus laikomas atsakingu už gamyboje atsiradusį trūkumą ar jo nepastebėjimą nepriklausomai nuo kaltės. Vartotojui nereikia įrodinėti, kad defektas sąlygotas gamintojo nerūpestingumo, juolab, kad tiesioginių ar netgi netiesioginių neatsargaus ar aplaidaus gamintojo elgesio įrodymų tokiose žalos atlyginimo bylose gali būti sunku ar net neįmanoma rasti⁸¹. Be to, net jeigu gamintojas tiesiogiai ir nepažeidė atidumo bei rūpestingumo pareigos, jis tampa atsakingu už tai, kad prekė, turinti defektą, išleista į apyvartą⁸². Taigi netinkamos kokybės nustatymas susijęs išimtinai tik su produkto būklės, o ne su gamintojo elgesio vertinimu.

Kai kurie mokslininkai teigia, kad tuo atveju, kai netinkamą kokybę sąlygoja gamybos defektas, jį įrodyti lengviau nei konstrukcijos defektų atveju⁸³. Tokią išvadą lemia tai, jog gaminys pirmiausia neatitinka standartų, kuriuos tos rūšies gaminiams nustato pats gamintojas⁸⁴. Kitas požymis, skiriantis gamybos defektą nuo kitų rūšių trūkumų tas, kad gamybos defektas paprastai nustatomas tik nedidelei atitinkamų

⁷⁹ Pavyzdžiui, automobilio gamintojas atsakys, jei žala atsirado dėl netinkamos kokybės stabdžių, įmontuotų į tą automobilį, net jei stabdžiai jam tiekiami kito gamintojo. MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis Nexis™, 2003, p. 381.

⁸⁰ KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 694 – 695.

⁸¹ *Ibid.*, p. 695.

⁸² MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis Nexis™, 2003, p. 374.

⁸³ Ginčai dėl netinkamos kokybės konstrukcijos gali būti labai sudėtingi ir gali priklausyti nuo daugybės ekspertų išvadų, tuo tarpu gamybos defektas gali būti nustatytas paprasčiausiai remiantis techninėmis instrukcijomis ir kokybės kontrolės įrašais. HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 102.

⁸⁴ FLEMING, G. John. *The Law of Torts*. Eighth edition. The Law Book Company limited, 1992, p. 498.

produktų daliai⁸⁵. Taigi gamybos defektą turintis gaminys skirsis nuo kitų tos rūšies gaminių, pagamintų to paties gamintojo, ir bus ne toks saugus, kaip tikėtasi. Vadinasi, gamybos defektas egzistuoja tuo atveju, jei vartotojas įrodo dvi aplinkybes: skirtumą tarp žalos padariusiojo ir kitų gamintojo pagamintų tos pačios rūšies produktų (nukrypimą nuo reikalavimų) ir tai, jog dėl minėto skirtumo gaminys tampa ne toks saugus kaip kiti tos pačios rūšies gaminiai⁸⁶.

Tačiau praktikoje ieškovai susiduria su sunkumais, įrodinėjant, kad gaminys turi gamybos trūkumą. Teismų praktika šiuo požiūriu nėra vienoda. Pavyzdžiui, Vokietijos teismuose įrodinėjant gamybos defektą laikomasi tokios nuomonės: kuo didesnės saugos vartotojas tikisi konkretaus gaminio atžvilgiu, tuo mažesnė pareiga vartotojui įrodyti tikslų gedimo pobūdį⁸⁷. Panašaus modelio laikosi ir Austrijos teismai: kuo akivaizdesnis gaminio gedimas, tuo mažesnė pareiga vartotojui įrodyti konkrečią gedimo priežastį⁸⁸. Analogiška taisyklė yra taikoma JAV teismuose, kur ji vadinama „netinkamo veikimo“ doktrina (angl. – *malfunction doctrine*)⁸⁹. Remdamasis šia doktrina, ieškovas gali įrodyti egzistavus gamybos defektą net tuo atveju, jei nepavyksta identifikuoti konkretaus trūkumo. Jei ieškovas įrodo, kad gaminys neveikė taip, kaip turėjo veikti, ir žala negalėjo atsirasti dėl paties ieškovo ar kitų asmenų, už kurių jis atsako, veiksmų, laikoma, kad nelaimingą atsitikimą galėjo nulemti tik priežastys, susijusios su paties produkto ar pakuotės defektais⁹⁰. Kitaip tariant, jei įrodoma, kad žalos padaręs nelaimingas atsitikimas įprastomis aplinkybėmis nebūtų įvykęs, gamybos defektas laikomas vienintele tikėtina žalos atsiradimo priežastimi. Tokia taisyklė palengvina vartotojui įrodinėjimo našta tais atvejais, kai pats žalos sukėlęs gaminys yra sunaikinamas nelaimingo atsitikimo metu.

Tokios pozicijos taip pat laikomasi kai kuriose ES valstybėse narėse (pavyzdžiui, kaip minėta, Austrijoje). Tačiau valstybių narių teismų praktikoje pastebima,

⁸⁵ BOIVIN, Denis W. Strict Products Liability Revisited. In *Osgoode Hall Law Journal* [interaktyvus]. 2005, Vol. 33 No. 3 [žiūrėta 2007-03-07], p. 507. Prieiga per internetą: <http://www.ohlj.ca/archive/articles/33_3_boivin.pdf>.

⁸⁶ Pažymėtina, kad skirtumą tarp tos pačios rūšies gaminių gali lemti ne tik klaida gamybos procese, bet ir vėlesni gamintojo atlikti produkto pagerinimai, kurie netgi padaro produktą saugesniu. Taigi esminę reikšmę turi nustatymas, ar minėta skirtumą sąlygojo pagerinimas ar defektas, kurio atveju produkto kokybė ir sauga sumažėja. Kai dėl tokio produkto atsiranda žalos, dažniausiai akivaizdu, kad žalos atsiradimą sąlygojo būtent nukrypimas nuo gamintojo nustatytų standartų – gamybos defektas. *Ibid.*, p. 508.

⁸⁷ BROCK, Ina; LENZE, Stefan. The International Comparative Legal Guide to: Product Liability 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/885.pdf>>.

⁸⁸ HIBBERT, Matthew; LENZE, Stefan. United Kingdom: Feature - European Commission's Third Report on the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2007-01-02 [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=45202&lastestnews=1>>.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ EPSTEIN, Richard A. *Cases and Materials on Torts*. Fifth edition. Little, Brown and Co, 1990, p. 664 – 665.

jog dažnai, vertinant, ar konkretus produktas yra netinkamos kokybės, susiduriama su problema, kiek ir kokių aplinkybių konstatavimo pakanka, norint įrodyti, kad gaminys turi defektą.

Kai kuriais atvejais teismai sprendžia, jog ieškovui pakanka įrodyti tik aplinkybes, kad gaminys sugedo ir kad dėl tokio gedimo atsirado žalos, nereikalaujant pagrįsti tikslų nelaimingo atsitikimo priežasčių. Pavyzdžiui, Prancūzijoje nagrinėtoje byloje ieškovas susižeidė sprogus stikliniam židinio langui tokiomis aplinkybėmis, kad tikroji sprogimo priežastis buvo nežinoma. Teismas pareiškė, kad gaminio poveikio tuo metu, kai buvo padaryta žala, pakanka, ir ieškovui, norinčiam įrodyti, kad gaminys buvo su trūkumais, nereikia įrodyti tikslios nelaimingo atsitikimo priežasties⁹¹. Belgijoje nagrinėtoje *Riboux v. S.A. Schweppes Belgium* byloje, teismas nusprendė, jog gaiviojo gėrimo butelio sprogimo faktas yra pakankamas, kad būtų konstatuota, jog produktas neatitinka saugos, kurios turi teisę tikėtis vartotojai⁹². Taigi sprogus gaminiui, ieškovui taip pat nereikėjo įrodinėti tikslaus trūkumo pobūdžio, juolab, kad visi techniniai aspektai vartotojui buvo nežinomi.

Tačiau minėtuose sprendimuose pateikiamos skirtingos pozicijos, lyginant su Jungtinės Karalystės teismų išdėstytais argumentais jau minėtoje *Richardson v. LRC Products Ltd* byloje bei *Foster v. Biosil* byloje⁹³. Abiem atvejais buvo aišku, kad produktuose atsirado trūkumų, tačiau konkrečios trūkumų atsiradimo priežastys nebuvo nustatytos. Skirtingai nuo Prancūzijoje ir Belgijoje priimtų sprendimų, Jungtinės Karalystės teismas abiejose bylose nusprendė, kad pagal Direktyvą ieškovui tenka pareiga įrodyti tariamo trūkumo pobūdį, o ne tik nurodyti, kad gaminys sugedo. Kadangi ieškovai negalėjo įrodyti dėl ko atsirado defektai, reikalavimai patenkinti nebuvo.

Foster byloje buvo pabrėžta, kad Direktyvoje nerūpestingumu grįstą gamintojo atsakomybę pakeitus griežta, įrodinėjimo pareiga pakeista nebuvo: Direktyvos 6 straipsnio nuostatos tik paaiškina sąvokos „netinkama kokybė“ reikšmę, tačiau vartotojo pareigos įrodyti trūkumą nepanaikina. Teismo nuomone, vartotojas visada tikėtis, kad jo įsigytas gaminys nesuges, tačiau tokių lūkesčių negalima pavadinti pagrįstais visuomenės lūkesčiais⁹⁴. Panašu, jog šioje byloje taip pat buvo įmanoma pritaikyti vadinamąją „netinkamo veikimo“ doktriną, nes gaminio gedimas (implanto įtrūkimas) buvo akivaizdus, lyginant su tinkamos kokybės gaminiu. Tačiau nepaisant to, jog implantas be

⁹¹ *Cit. op.* 66, p. 10.

⁹² *Cit. op.* 6, p. 21.

⁹³ *Cit. op.* 66, p. 6.

⁹⁴ MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>.

pateisinamų prižasčių įtrūko, praėjus tik penkiems mėnesiams po operacijos, teismas laikė, jog neįrodyta, kad produktas turi gamybos defektą. Akivaizdu, jog vartotojų lūkesčiai, kad gaminys tarnaus ilgiau nei penkis mėnesius, yra teisėti, nes paprastai tikimasi didesnio saugos laipsnio, nei šio konkretaus gaminio atveju, todėl manytina, jog teismo reikalavimas, kad būtų įrodytas ne tik defektas, bet ir jo atsiradimo priežastis (o tai lyg ir sąlygoja pripažinimą, jog defektas egzistuoja), yra nepagrįstas.

Analizuojant užsienio teismų praktiką, peršasi nuomonė, kad bylinėjimosi rezultatai iš esmės priklauso nuo to, kurios valstybės teisme byla nagrinėjama, o tai prieštarauja Direktyvos tikslui – siekiui suderinti įstatymų, reglamentuojančių gamintojo atsakomybę, taikymą bei suvienodinti vartotojų apsaugos lygį valstybėse narėse. Taigi kyla klausimas, kuri teismų pozicija teisinga ir turėtų būti plėtojama, o kuri keistina. Manytina, jei ieškovas bus priverstas įrodinėti konkrečią priežastį, sąlygojusią defekto atsiradimą, įrodinėjimo procesas praktiškai nesiskirs nuo kalte grindžiamos atsakomybės proceso. Kai kurie mokslininkai mano, jog tokiu atveju Direktyvos siūlomas atsakomybės be kaltės režimas taptų visiškai beprasmiu⁹⁵. Taigi teismų primestas sunkios įrodinėjimo naštos perkėlimas ant vartotojo pečių, reikalaujant, kad jis įrodytų produkto gedimo priežastis ir mechanizmą, tai yra, konkretizuotą defektą, yra nepagrįstas ir neatitinkantis Direktyvos tikslų.

Anglijos teismų praktikoje ieškovo įrodinėjimo pareigą gamybos defektų nustatymo bylose palengvina gaminių klasifikavimas į standartinius (angl. - *standard*) ir nestandartinius (angl. – *non - standard*)⁹⁶. Standartiniais vadinami tie, kurie atitinka gamintojo numatytus standartus ir technines sąlygas, tuo tarpu nestandartiniai produktai – tie, kurie neatitinka gamintojo keliamų reikalavimų⁹⁷. Atsižvelgiant į šią klasifikaciją, nestandartinius produktus visada lengviau pripažinti esančiais netinkamos kokybės, nes jie neatitinka kriterijų, kuriuos kelia pats gamintojas. Tikėtina, kad nestandartiniai produktai, dėl kurių atsirado žalos, nepatenkins ir vartotojų lūkesčių testo reikalavimų, t. y., jie bus pripažinti ne tokiais saugiais, kokių pagrįstai turėjo teisę tikėtis visuomenė.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ Tokia gaminių klasifikaciją byloje *A and others v. National Blood Authority* buvo pateikta teisėjo Burton, atmetus klasikinį gaminio trūkumą skirstymą į gamybos, konstrukcijos ir informavimo trūkumus. BEST, Richard. A Comparison of Civil Liability for Defective Products in the United Kingdom and Germany. In *German Law Journal* [interaktyvus]. 2002-04-01, Vol. 3, No. 4 [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=144>>.

⁹⁷ OUGHTON, David; MARSTON, John; HARVEY, Barbara. *Law of Torts*. Questions & Answers series. Oxford University Press, 2005, p. 133, 139.

2.2.1.2. Projektavimo trūkumas

Projektavimo trūkumas⁹⁸ gali būti iliustruojamas JAV nagrinėta *Nicholson v. John Deere Ltd* byla, kurioje žoliapjovė užsidegė po to, kai buvo papildyta degalais⁹⁹. Šioje byloje, skirtingai nei *Donoghue* byloje, buvo remtasi ne konkretaus gaminio neatitikimu gamintojo nustatytiems standartams, o pačių gamintojo techninių standartų netinkamumu, kadangi analogiškus defektus turėjo ne tik ieškovo įsigytas, bet ir visi to paties modelio gaminiai. Ieškovas manė, kad saugesnį gaminį buvo įmanoma pagaminti, patobulinus pačią konstrukciją, todėl teigė, jog būtent gaminio konstrukcija yra netinkamos kokybės.

Taigi projektavimo trūkumas – tai trūkumas, atsirandantis, kai produktas atitinka jam keliamus gamintojo techninius reikalavimus, bet patys reikalavimai kelia nepagrįstą riziką vartotojams ar jų turtui¹⁰⁰. Gamintojo veikslių neteisėtumas projektavimo defektų atveju pasireiškia gaminio, kuris buvo sukurtas taip, jog neatitinka saugos, kurios pagrįstai tikisi vartotojai, išleidimu į apyvartą. Skirtingai nei gamybos defektų atveju šios rūšies defektai atsiranda dar produkto kūrimo procese.

Kalte grindžiamoje atsakomybėje gamintojas galėjo būti atsakingas už projektavimo trūkumą tik tuo atveju, jei numatė ar privalėjo numatyti, kad gaminys bus ne toks saugus, kokio visuomenė pagrįstai tikisi. Dėl šios priežasties vartotojams tekdavo sunki įrodinėjimo našta. Įvedus griežtą gamintojo atsakomybę, vartotojų padėtis šių defektų nustatymo bylose nepalyginamai palengvėjo, kadangi jiems nebereikia įrodinėti, kad gamintojas buvo nepakankamai rūpestingas ir privalėjo numatyti, jog netinkama konstrukcija gali sąlygoti žalos atsiradimą¹⁰¹. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje nagrinėtoje *Abouzaid v. Mothercare (UK) Ltd* byloje nustatyta, jog vaikas susižeidė akį, tvirtindamas tamprų dirželį vaikiškoje kėdėje¹⁰². Teismas nusprendė, kad vartotojai turėjo teisę tikėtis atitinkamo gaminio saugumo lygio, nepriklausomai nuo to, ar gamintojas

⁹⁸ Sąvoka „projektavimo“ trūkumas iš daugelio kalbų į lietuvių kalbą galėtų būti verčiama kaip „konstrukcijos“ ar „dizaino“ trūkumas (angl. – *design defect*, vok. – *Konstruktionsfehler*). Tačiau, kadangi defektai, kurie įeina į šios sąvokos apimtį yra labai įvairūs (t. y., gali pasireikšti netinkama konstrukcija, receptūra, dizainu, chemine ir kitokia sudėtimi ir panašiai), manytina, kad „projektavimo“ trūkumo sąvoka yra aiškiausia ir apima visus gaminio kūrimo procese atsirandančius trūkumus, todėl šiame darbe ir yra dažniausiai vartojama

⁹⁹ BOIVIN, Denis W. Strict Products Liability Revisited. In *Osgoode Hall Law Journal* [interaktyvus]. 2005, Vol. 33, No. 3 [žiūrėta 2007-03-07], p. 509. Prieiga per internetą: <http://www.ohlj.ca/archive/articles/33_3_boivin.pdf>.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 510.

¹⁰¹ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 98 – 99.

¹⁰² Strict Product Liability under the Consumer Protection Act. In *Commercial Angles' Newsletter* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-16]. Prieiga per internetą: <http://www.tradeangles.fsbusiness.co.uk/articles/product_liability.htm>.

galėjo numatyti konkrečią riziką ir apsaugoti nuo jos atsiradimo, ar ne. Taigi aplinkybė, kad gamintojas buvo pakankamai rūpestingas, nebūtinai apsaugos jį nuo griežtos atsakomybės atsiradimo, jei dėl gaminio atsiranda žalos. Faktas, kad nėra žinoma kitų žalos dėl gaminio atsiradimo atvejų, teismo nuomone, taip pat nėra reikšmingas, apibrėžiant vartotojų lūkesčius. Jei gaminio konstrukcija leido žalai atsirasti ir nebuvo įspėjimo, kad tamprus dirželis, paleistas akių lygyje, gali sukelti rimtus sužalojimus, vadinasi, gaminyje nuo pat sukūrimo nebuvo toks saugus, kokio turėjo teisę tikėtis visuomenė¹⁰³. Kaip matoma, gamintojo žinojimas ar nežinojimas apie potencialą žalos atsiradimo riziką yra visiškai nereikšmingas, vertinant, ar gaminyje nuo sukūrimo yra netinkamos kokybės. Direktyva 85/374/EEB akcentuoja paties produkto ir saugos, kurios turi teisę tikėtis vartotojas, vertinimą. Taigi ekspertų išvados, techniniai dokumentai ir panašios įrodinėjimo priemonės, kurios buvo labai svarbios vartotojo pozicijai pagrįsti gamintojo nerūpestingumu besiremiančioje atsakomybėje, dabar yra reikalingesnės pačiam gamintojui, jei jis nori pasinaudoti Direktyvos įtvirtintomis atleidimo nuo atsakomybės aplinkybėmis¹⁰⁴.

Projektavimo defektus galima laikyti pavojingesniais nei gamybos defektai, nes jie pasireiškia ne individualiuose gaminiuose ar atskirose partijose, bet visuose tos rūšies gaminiuose, pagamintuose atitinkamo gamintojo¹⁰⁵. Taigi, jei prisiminsime gaminių skirstymą į standartinius ir nestandartinius¹⁰⁶, gaminyje, turintis projektavimo trūkumą, bus būtent standartinis, nes jis yra toks ir veikia taip, kaip gamintojo buvo numatyta. Dėl šios priežasties projektavimo trūkumų įrodymas yra sudėtingesnis nei gamybos, nes šie trūkumai pasireiškia ne nukrypimu nuo gamintojo nustatytų standartų ar techninių reikalavimų, o pačių reikalavimų neatitikimu vartotojų lūkesčiams.

Tačiau dėl sąvokos „netinkama kokybė“ neapibrėžtumo, sunku įvertinti, kada produktas bus laikomas turinčiu projektavimo defektą, o kada pakankamai saugiu. Todėl sunkiausia pareiga, tenkanti teismui, yra tinkamas vartotojų lūkesčių apibrėžimas. Nustatyti, kokia yra sauga, kurios vartotojai turi teisę tikėtis, ir įvertinti, kada produktas nuo pat sukūrimo bus laikomas netinkamos kokybės, yra sudėtingas uždavinys. Tais atvejais, kai akivaizdu, jog atsiradusi žala yra aiškiai susijusi su netinkama konstrukcija, vartotojų lūkesčių pagrindumas nekels abejonių (pavyzdžiui, kai įrenginyje nėra

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 99.

¹⁰⁵ BOIVIN, Denis W. Strict Products Liability Revisited. In *Osgoode Hall Law Journal* [interaktyvus]. 2005, Vol. 33, No. 3 [žiūrėta 2007-03-07], p. 510. Prieiga per internetą: <http://www.ohlj.ca/archive/articles/33_3_boivin.pdf>.

¹⁰⁶ Apie gaminių skirstymą į standartinius ir nestandartinius kalbėta 2.2.1.1. darbo dalyje.

elementarių apsaugos įtaisinių nuo judančių detalių ar elektros). Kita vertus, sudėtingos konstrukcijos ar veikimo gaminių atveju (pavyzdžiui, medikamentų, techniškai sudėtingų įrenginių), taip pat, kai į rinką išleidžiamas naujas gaminys, vartotojų lūkesčius gali būti pakankamai sunku apibrėžti. Ypač daug neaiškumų kyla tais atvejais, kai žalos padaręs įvykis atsitinka ne dėl defekto, bet ieškovas teigia, jog netinkama konstrukcijos kokybė nepadėjo apsaugoti nuo žalingų įvykio pasekmių (pavyzdžiui, kai įrodinėjama, jog automobilio konstrukcija nesuteikė pakankamo saugumo, įvykus avarijai)¹⁰⁷.

Užsienio teismų praktikos analizė kelia pagrįstą klausimą, ar trūkumo sąvoka, susiejanti netinkamos kokybės nustatymą tik su visuomenės lūkesčiais, yra pakankama. JAV ir Kanados teismuose konstrukcijos defektams nustatyti šalia vartotojų lūkesčių testo arba kaip alternatyva jam yra naudojama rizikos – naudos analizė (angl. – *risk – benefit* arba *risk – utility test*)¹⁰⁸. Teigiama, jog siekiant įrodyti projektavimo trūkumą, saugos standartas turi būti nustatomas, ieškant pusiausvyros tarp žalos atsiradimo rizikos ir tos rizikos sumažinimo ar išvengimo, pasiūlant alternatyvią konstrukciją, kainos¹⁰⁹. Komisija taip pat pastebi, kad analizuojant valstybių narių teismų praktiką kyla diskusijų, ar teismas, vertindamas gaminio kokybę, gali prašyti atlikti rizikos ir naudos analizę¹¹⁰. Panašu, jog Komisija kelia klausimą, ar vartotojų lūkesčiais paremtas testas yra pakankamas gaminio trūkumams nustatyti.

W. P. Keeton teigia, jog vartotojų lūkesčių testas nėra pakankamas projektavimo trūkumams nustatyti dėl trijų priežasčių. Pirma, pati vartotojų lūkesčių sąvoka yra neapibrėžta, todėl neaišku, ko turi teisę tikėtis vartotojas. Pavyzdžiui, neaišku, ar vartotojas turi teisę tikėtis, kad neatsiras žalos dėl rizikos, kuri jam nežinoma; kita vertus, vartotojas paprastai suvokia gaminio vienokio ar kitokio neigiamo poveikio galimybę. Antra, remiantis šiuo testu, nukentėjusiajam bus sunku įrodyti, kad gaminys, dėl kurio jis patyrė žalos, yra netinkamos kokybės, jei žalos atsiradimo pavojus buvo akivaizdus ar gamintojas apie tokį pavojų tinkamai įspėjo. Taigi tie produktai, kurie neatitinka vartotojų lūkesčių saugos atžvilgiu, tačiau kurie gali būti paprastai ir be didelių gamintojo išlaidų ar poveikio gaminio funkcijoms patobulinami, nebus pripažinti turinčiais trūkumą. Trečia, vartotojų lūkesčių testas gali sąlygoti gaminio pripažinimą defektiniu, net jei jis toks ir nėra. Pavyzdžiui, sukūrus naujus efektyvius vaistus, kai kuriems pacientams pasireiškia

¹⁰⁷ FLEMING, G. John. *The Law of Torts*. Eighth edition. The Law Book Company limited, 1992, p. 484.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 498. KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 699; HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 95.

¹⁰⁹ FLEMING, G. John. *The Law of Torts*. Eighth edition. The Law Book Company limited, 1992, p. 483 – 484.

¹¹⁰ *Cit. op.* 66, p. 6.

nepageidaujamas šalutinis poveikis, apie kurį nebuvo žinoma. Panašu, kad tų pacientų lūkesčius, kad nežinomas šalutinis poveikis jiems neatsiras, galėsime laikyti pagrįstais. Tačiau kyla klausimas, ar galima produktą, kuris padės pasveikti tūkstančiams asmenų, laikyti netinkamos kokybės vien dėl to, kad sukėlė žalos nedidelei vartotojų daliai¹¹¹.

Atskleidus šias priežastis, atrodo akivaizdu, kad vien vartotojų lūkesčių testas problemų, kylančių dėl projektavimo defektų nustatymo, neišsprendžia. Be to, ir valstybių narių teismų praktika rodo, jog kartais rizikos – naudos analizė, vertinant produktų kokybę, neišvengiama. Pavyzdžiui, Prancūzijoje nagrinėtoje byloje ieškovas teigė, jog vaistai yra netinkamos kokybės, nes vartojant medikamentus jam atsirado šalutinis poveikis – išsivystė dermatitas. Nors žemesnių instancijų teismai ieškinį tenkino ir priėmė spendimą ieškovo naudai, Aukščiausiasis Teismas ieškinį atmetė kaip nepagrįstą, argumentuodamas tuo, jog nebuvo įrodyta netinkama gaminio kokybė. Teismo nuomone, įrodyti, kad vaistai turi ir pavojingų savybių, nepakanka. Turi būti atsižvelgta į visas netinkamos kokybės nustatymui svarbias aplinkybes, taip pat ir į tai, kokie yra teisėti visuomenės lūkesčiai minėtų vaistų atžvilgiu. Buvo pabrėžta, kad vien fakto, jog vaistai gali sukelti nepageidaujamą poveikį, nepakanka netinkamai kokybei konstatuoti¹¹². Akivaizdu, jog teismas minėtoje byloje, sprenddamas, ar vaistų teikiama nauda yra didesnė nei jų sukeliamas šalutinis poveikis, atliko rizikos – naudos analizę, nors tiesiogiai šis kriterijus ir nebuvo įvardintas. Be to, rizikos – naudos testas dažniausiai taikytinas būtent farmacijos srityje, siekiant išsiaiškinti, ar atitinkamo medikamento teikiama nauda nusvers žalingų šalutinių poveikių atsiradimo riziką¹¹³.

Taigi, remiantis rizikos – naudos testu¹¹⁴, produktas laikomas netinkamos kokybės, jei jo keliamas pavojus nusveria teikiamą naudą, t. y., jei protingo vartotojo nuomone, pavojaus, kurį gali sukelti gaminys, dydis nusveria to gaminio naudingumą. Tai gali atsitikti keliais atvejais. Pavyzdžiui, kai vartotojas mano, jog žalingos gaminio savybės nusveria naudą, kurią produktas turėjo duoti; arba, nors gaminio nauda ir didesnė

¹¹¹ KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 698 – 699.

¹¹² Interpretation of the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-02-13]. Prieiga per internetą: <http://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Content=2343>.

¹¹³ Tarkime, pristatomi nauji vaistai. 99,5 procentų atvejų jie veikia gerai, o 0,5 procentų vartotojų šie vaistai sukelia rimtus alergiją. Jei gamintojas nustatęs konkrečią vartotojų grupę, kuriai ši alerginė reakcija gali pasireikšti, neinformuoja apie tai, galima kalbėti apie informavimo trūkumą. Tačiau, jei pašalinis poveikis negalėjo būti numatytas, kyla klausimas, ar preparato nauda daugumai žmonių turi persvarą prieš riziką nedidelei žmonių grupei. Jei teigiamą poveikį sveikatai turėtų ir kiti vaistai, nesukeliantys neigiamų pasekmių, tikėtina, jog naujieji vaistai būtų pripažinti netinkamos kokybės. Tačiau, jei šie vaistai padėtų ligoniams, kurių laukia sunki ir skausminga mirtis, net ir kur kas didesnė rizika greičiausiai būtų pateisinama. MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis NexisTM, 2003, p. 382.

¹¹⁴ W. P. Keeton šį testą vadina pavojaus – naudos analize (angl. – *danger – utility test*). KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 699.

nei žalingos gaminio savybės, bet yra ir alternatyvių produktų, kurie suteikia tokią pat naudą, bet sukelia mažesnę žalos atsiradimo riziką; arba, nors gaminio naudingumas didesnis nei potenciali žala, tačiau be nepagrįstai didelių išlaidų buvo įmanoma sukurti produktą, kuris kelia mažesnę žalos atsiradimo riziką¹¹⁵.

Svarbi aplinkybė, aiškinant vartotojų lūkesčius projektavimo trūkumų byloje, yra prekės kaina¹¹⁶, todėl vertinant galimybę sukurti saugesnį gaminį, turi būti atsižvelgta ir į tai, ar naujo gaminio sukūrimas bus ekonomiškai pateisinamas. Tai reiškia, jog būtina pasverti daugelį faktorių, susijusių su alternatyvaus saugesnio gaminio sukūrimu: iš vienos pusės – išlaidas, susijusias su žalos padariusio įvykio išvengimu, ir naudą, kurią toks alternatyvus gaminys atneštų, iš kitos pusės.

Kaip matoma, rizikos – naudos testas glaudžiai susijęs su vartotojų lūkesčių analize, todėl galėtų būti taikomas lygiagrečiai su minėtu produktų netinkamos kokybės nustatymo testu. Remiantis tokiu dvigubu kriterijumi, gaminys būtų pripažįstamas turinčiu trūkumų, jei vartotojas, atsižvelgiant į visas aplinkybes, įvertinęs to gaminio teikiamą naudą ir potencialią žalą atsiradimo riziką, nustatytų, jog gaminys neatitinka saugos, kurios turi teisę tikėtis visuomenė, lygio.

Tačiau kai kuriose ES valstybėse narėse rizikos – naudos analizė vertinama labai atsargiai. *A and others v. National Blood Authority* byloje Anglijos aukštasis teismas konstatavo, kad ši analizė, vertinant gaminio kokybę, gali būti reikšminga tik esant tam tikroms išimtinėms aplinkybėms – kai visuomenė, turėdama visą informaciją ir pakankamą išsilavinimą, sutinka ir prisiima riziką¹¹⁷. Tik tokiu atveju, kai visuomenė žino apie riziką ir ją akceptuoja, ši analizė gali būti tinkama, aiškinantis vartotojų lūkesčius, taigi vieši ir aiškūs įspėjimai apie potencialų pavojų yra būtini.

Tačiau teismų praktika rodo, kad net tais atvejais, kai apie riziką visuomenei yra pranešta atitinkamais įspėjimais, diskutuotina, ar tai gali reikšti, jog visuomenė tokią riziką prisiima ir su ja sutinka. Netinkamos kokybės vertinimas priklauso nuo daugybės aplinkybių. Pavyzdžiui, *Scholten v. Foundation Sanquin of Blood Supply* byloje buvo apskaičiuota, jog rizika užsikrėsti yra viena iš milijono ir tokie duomenys buvo pateikti

¹¹⁵ *Ibid.*, p. 699.

¹¹⁶ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 487.

¹¹⁷ Šioje byloje, nors rizika užsikrėsti perpilant kraują buvo žinoma gydytojams ir nedidelei pacientų daliai, kurie patys domėjosi potencialia infekcijos galimybe, teismas sprendė, jog negalima teigti, kad visuomenė žinojo, juo labiau, kad sutiko su rizika. Taigi konstatuota, kad visuomenės lūkesčiai, jog perpilamas kraujas bus saugus, buvo pagrįsti. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *A and others v. National Blood Authority* [2001] EWHC QB 446. In *BAILII* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05], 68 (iii) pastraipa. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2001/446.html>>.

gamintojo informaciniame lapelyje¹¹⁸. Tačiau nepaisant to teismas manė, jog tokios informacijos pateikimas akcentavo ne rizikos buvimą ar išpėjimą apie ją, o greičiau pranešimą vartotojams, kad rizika tokia maža, jog užsikrėsti praktiškai neįmanoma. Atvirksčiai, teismas atkreipė dėmesį į esminę kraujo produktų svarbą ir atitinkamų pakaitalų nebuvimą bei faktą, jog atlikus patikrinimą perpilamame kraujyje infekcijos sukėlėjų nebuvo rasta, todėl konstatavo, kad vartotojų lūkesčiai, jog kraujas bus tinkamos kokybės, yra teisėti ir visiškai pagrįsti¹¹⁹.

Apibendrinant darytina išvada, jog sprendžiant, ar gamins turi projektavimo trūkumą, ypač sudėtingos konstrukcijos gaminių ar farmacijos produktų atveju, vien vartotojų lūkesčiais paremtas testas nėra visiškai pakankamas. Teismai kaip papildomu kriterijumi galėtų remtis rizikos – naudos (arba kainos – naudos) analize. Gaminys, vertinant pagal šį dvigubą kriterijų, būtų netinkamos kokybės, jeigu, atsižvelgiant į pagrįstus vartotojų lūkesčius, gaminio nauda nenusvertų potencialios žalos atsiradimo rizikos.

2.2.1.3. Informavimo trūkumas

Teisė į informaciją – viena iš pagrindinių vartotojų teisių, numatyta daugelyje ES teisės aktų¹²⁰. Lietuvos Respublikoje asmens teisė į informaciją įtvirtinta Konstitucijos 25 straipsnyje, analogišką vartotojo teisę numato ir Lietuvos Respublikos vartotojų apsaugos įstatymo¹²¹ 3 straipsnio 1 dalies 3 punktas, o 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad gamintojas, pardavėjas, paslaugos teikėjas vartotojams privalo valstybine kalba suteikti LR CK ir kituose teisės aktuose¹²² nustatytą informaciją ir teisės aktų nustatyta tvarka

¹¹⁸ WILLIAMSON, Shanti. Compensation for Infected Blood Products: A and others v National Blood Authority and Another. In *Electronic Journal of Comparative Law* [interaktyvus]. 2003, Vol. 7.5 [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/75/art75-5.html>>.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ 1975 m. balandžio 14 d. Tarybos rezoliucijos dėl Europos ekonominės bendrijos vartotojų apsaugos ir informavimo politikos preliminarios programos (OL, 1975 C 92, p. 1) priedo 3 punkto d) papunktyje be vartotojų pagrindinių teisių numatyta teisė gauti informaciją; ši teisė patvirtinta 1981 m. gegužės 19 d. Tarybos rezoliucija dėl Europos ekonominės bendrijos vartotojų apsaugos ir informacinės politikos antrosios programos (OL, 1981 C 133, p. 1) priedo 40 punkte, kuris konkrečiai skirtas informacijai vartotojams; šią teisę taip pat numato 2000 m. kovo 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/13/EB dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių maisto produktų ženklumą, pateikimą ir reklamavimą, derinimo (OL, 2000 L 109, p. 29.) (su vėlesniais pakeitimais); Tarybos direktyva 2001/95/EEB dėl bendros gaminių saugos ir kiti teisės aktai.

¹²¹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr. 85-2581; 2003, Nr. 54-2372; 2004, Nr. 72-2496; 2006, Nr. 17-594, 2007, Nr. 12-488.

¹²² Vartotojo teisė į informaciją numato Produktų saugos įstatymas, 8 straipsnio 1 dalies 2 punktas; Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (Valstybės žinios, 1995, Nr. 44-1073; 2004, Nr. 47-1548), 20 straipsnio 7 dalis; Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr. 11-281; 2003, Nr. 117-5317), 8, 9 straipsniai; Lietuvos Respublikos maisto įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 32-893), 5 straipsnis, ir kiti teisės aktai.

ženklinti prekes. Taigi, remiantis LR CK 6.353 straipsniu, vartotojui gaminio etiketėse ar kitokiu būdu privalo būti suteikta būtina, teisinga, visapusiška ir neklaidinanti informacija apie parduodamas prekes (apie jų kainą, kokybę, vartojimo būdą ir saugumą, kokybės garantijos bei tinkamumo naudoti terminą bei kitas daiktų ir jų naudojimo savybes).

Direktyvos 85/374/EEB 6 straipsnio 1 dalies a) punkte kaip vienas iš svarbių faktorių, sprendžiant, ar gaminys gali būti laikomas turinčiu trūkumų, nurodomas gaminio pateikimas (angl. – *presentation of the product*). Taigi, nors Direktyva tiesiogiai nenurodo, kad gaminio defektiškumas turi būti nustatinėjamas pagal gamintojo pateiktas naudojimo instrukcijas ar išpėjimus, suprantama, kad vartotojų lūkesčių apimtis didele dalimi priklauso nuo to, kokia informacija apie produktą visuomenei yra žinoma, o kokia ne¹²³. Akivaizdu, kad naudinga ir pakankama informacija gali užtikrinti gaminio, kuris be tokios informacijos nebūtų laikomas saugiu, kokybę. Ir priešingai, svarbios informacijos apie produktą ar jo poveikį nepateikimas net ir iš pažiūros trūkumų neturintį produktą gali paversti nesaugiu. Taigi neabejotina, kad informavimo trūkumai (angl. – *marketing* arba *presentational defects*), t. y., informacijos, reikšmingos vartotojui, neatskleidimas arba netinkamas jos atskleidimas, svarbių gaminio naudojimo instrukcijų nepateikimas, vartotojo neišpėjimas ir panašūs vartotojo teisės į informaciją pažeidimai gali sąlygoti produkto netinkamą kokybę, net jei pats gaminys defektų ir neturi.

Informavimo trūkumai gali pasireikšti trimis būdais¹²⁴: informacijos apie produktą nepateikimu (angl. – *failure to warn*), nepakankamu informacijos pateikimu (angl. – *failure adequately to warn*) ir netinkamu informacijos pateikimu¹²⁵. Taigi gamintojo veiksmų neteisėtumas šiuo atveju pasireiškia informacijos apie gaminį nepateikimu arba nepakankamu ir netinkamu jos pateikimu, išleidžiant atitinkamą gaminį į apyvartą, kai dėl tokio informacijos nepateikimo ar netinkamo pateikimo kyla nepagrįsta žalos atsiradimo rizika vartotojams. Analizuojant informacijos pateikimo trūkumus, svarbu išsiaiškinti šiuos esminius dalykus: kada būtina pateikti instrukcijas ir išpėjimus; koks informacijos pateikimas yra laikomas tinkamu ir pakankamu; kokie yra vartotojų lūkesčiai šios rūšies defektų atveju.

¹²³ Pažymėtina, kad kai kurių valstybių teisės aktai (pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės, Italijos), perkeliantys Direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, apibrėždami netinkamos kokybės sąvoką, ne tik akcentuoja gaminio pateikimą, bet šią sąvoką paaiškina, tiesiogiai nukreipiant į produkto išvaizdą, užrašus, naudojimo instrukcijas, išpėjimus ir panašią informaciją. HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 104 – 105.

¹²⁴ KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 685 – 686.

¹²⁵ Netinkamu informacijos pateikimu laikytini atvejai, kai informacija apie produktą pakankama, tačiau duomenys pateikiami netinkamai, pavyzdžiui, naudojant per smulkų šriftą, informacija suteikiama vartotojui nesuprantama kalba, suteikiama per daug nereikalingos informacijos, kurios kontekste neatskiriami ir nepastebima svarbi ir aktuali vartotojui informacija ir panašūs atvejai. *Ibid.*, p. 686.

Tinkama informacija apie gaminį yra svarbi trimis aspektais: pirma, išpėja apie gaminio trūkumus ir potencialią žalos atsiradimo riziką, su kuria vartotojai gali susidurti, naudojant produktą; antra, nustato produkto saugaus ir tinkamo naudojimo ar vartojimo ribas (tai yra, informuoja vartotojus apie saugų produkto vartojimą ar naudojimą, jo galiojimo laiką, suteikia instrukcijas apie gaminio veikimą, jo priežiūrą ir eksploatavimą); trečia, informuoja vartotojus apie galimas išpėjimų ir instrukcijų nesilaikymo pasekmes¹²⁶. Kitaip tariant, naudojimo instrukcijomis bei išpėjimais gamintojas galima žalą atsiradimo riziką dėl produkto trūkumų perkelia ant vartotojo pečių¹²⁷. Taigi naudojimo instrukcijos bei gamintojo išpėjimai reikalingi visais atvejais, kai rizika ar pavojus nėra akivaizdūs, naudojant gaminį tuo tikslu, kuriam jis skirtas. Išpėjimai būtini, kai be tokios informacijos gaminys nebus toks saugus, kokio vartotojai turi teisę tikėtis, tai yra, kai produkto naudojimas, neturint atitinkamos informacijos, keltų nepagrįstą ir nepriimtina riziką vartotojų sveikatai, gyvybei ar jų turtui.

Pripažįstama, jog tais atvejais, kai žalą atsiradimo pavojus yra akivaizdus ir būdingas tam produktui bei tikėtinas vartotojui, gamintojas neprivalo apie tokią riziką išpėti¹²⁸. Tokia pat taisyklė perkelta ir į Lietuvos teisę – gamintojas privalo tinkamai ženklinti gaminius ir teikti vartotojams informaciją prieš jiems perduodamas gaminį, kad vartotojai galėtų įvertinti su gaminiu susijusią riziką per visą nurodytą, įprastą ar numanomą jo vartojimo laiką, kai rizika be reikiamo perspėjimo nėra akivaizdi (Produktų saugos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 2 punktą). Taigi gamintojas nebus atsakingas už produkto keliamą pavojų, jei tokio pavojaus galimybė yra akivaizdi ir visiems žinoma. Tokie gamintojo veiksmai nelaikytini neteisėtais dėl to, kad tarp minėtos informacijos nepateikimo ir žalą atsiradimo nėra priežastini ryšio¹²⁹. Rizika, kurią šiuo atveju prisiima vartotojas, laikytina minimalia ir pagrįsta rizika, apie kurią išpėti gamintojas neprivalo. Pavyzdžiui, *Sam Bogle and others v. McDonald's Restaurants Ltd* byloje buvo konstatuota, kad vartotojai paprastai tikisi, jog parduodama kava ir arbata bus karšta, ir supranta, kad geriant karštus gėrimus iš neuždengtų puodelių visada kyla pavojus nusiplikyti, todėl šie gėrimai nelaikyti netinkamos kokybės produktais, net jei apie riziką nusideginti nebūtų papildomai išpėta¹³⁰. Kita vertus, pripažįstama, jog tuo atveju, kai

¹²⁶ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 107.

¹²⁷ *Ibid.*, p. 105.

¹²⁸ MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis Nexis™, 2003, p. 381 – 382.

¹²⁹ KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 686

¹³⁰ Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Sam Bogle and others v. McDonald's Restaurants Ltd* [2002] EWHC Q.B. 409. In *Her Majesty's Courts Service* [interaktyvus].

žalos atsiradimo rizika yra pernelyg „nutolusi“ nuo produkto naudojimo įprastomis sąlygomis, papildomo išpėjimo etiketėje taip pat nereikia¹³¹. Taigi minėto pobūdžio informacijos etiketėje, prekės aprašyme ar gaminio naudojimosi instrukcijoje nepateikimas, automatiškai nesąlygos informavimo trūkumo gaminyje buvimo.

Vienoje iš Vokietijos teismų nagrinėtų bylų buvo akcentuota, kad gamintojo pareiga pateikti informaciją apie produktą yra susijusi tik su numatomu gaminio naudojimu¹³². Kitaip tariant, į gamintojo pareigą suteikti informaciją neįeina pareiga informuoti apie gaminio pavojus, kurie gali kilti, naudojant jį ne tuo tikslu, kuriam gaminytis skirtas. Su tokia nuomone sutinka dauguma mokslininkų¹³³. Taigi, jei vartotojas naudoja gaminį ne taip, kaip, protingai mąstant, gaminytis turėtų būti naudojamas, toks gaminytis negali būti laikomas netinkamos kokybės vien todėl, kad nebuvo išpėjimo apie riziką gaminį netinkamai naudojant. Tai numato ir Direktyvos 85/374/EEB 6 straipsnio 1 dalies b) punktas, įtvirtindamas, kad aplinkybė, į kurią būtina atsižvelgti, vertinant gaminio kokybę, yra tikslas, kuriam, protingai mąstant, gaminytis gali būti naudojamas¹³⁴. Kita vertus, manytina, jog numatomas netinkamas gaminio naudojimas (angl. – *foreseeable misuse*) turėtų būti aptartas gamintojo ir dėl rizikos, galinčios kilti iš tokio netinkamo naudojimo, turėtų būti išpėta. Ypač, kai dėl netinkamo gaminio naudojimo gali atsirasti žalos asmens sveikatai ar gyvybei¹³⁵.

Pastebėtina, kad valstybių narių teismuose šios taisyklės ne visada paisoma. Pavyzdžiui, 2004 m. Vokietijoje nagrinėtoje byloje ieškovė teigė apie tris mėnesius kasdien suvartodavusi po 400 gramų atsakovo gaminamų saldymedžio saldainių, kol dėl širdies ritmo sutrikimų buvo paguldyta į ligoninę. Buvo nustatyta, kad aukštą kraujospūdį sukėlė ilgas ir nuolatinis saldymedžio vartojimas. Ieškovė teigė, kad gamintojo produktas buvo netinkamos kokybės, nes nebuvo išpėjimų apie gaminio poveikį širdies veiklai. Tačiau teismas konstatavo, kad nukentėjusioji neįrodė defekto: nors gamintojas privalėjo išpėti apie pavojus ir riziką, kurie gali kilti, produktą vartojant įprastomis sąlygomis, tačiau jis nėra įpareigotas išpėti apie tikėtiną riziką dėl besaikio gaminio vartojimo¹³⁶. Manytina, kad tokia teismo pozicija nėra visiškai teisinga. Sutinkama su tuo, kad

[Žiūrėta 2007-03-05], 81 pastraipa. Prieiga per internetą: <http://www.hmcourts-service.gov.uk/judgmentsfiles/j1118/Bogle_v_McDonalds.htm>.

¹³¹ EPSTEIN, Richard A. *Cases and Materials on Torts*. Fifth edition. Supplement, 1993, p. 79.

¹³² MARKESINIS, B. S. *The German Law of Torts. A Comparative Introduction*. Third edition. Oxford: Clarendon Press, 1994, p. 93.

¹³³ KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 687.

¹³⁴ Gaminio naudojimo tikslas, kaip svarbi aplinkybė netinkamos kokybės vertinimui, analizuojama darbo 2.2.2.2. dalyje.

¹³⁵ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eighth edition. Oxford University Press, 2002, p. 485.

¹³⁶ Interpretation of the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-02-13]. Prieiga per internetą: <http://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Content=2343>.

gamintojas neprivalo įspėti apie riziką, kurią sunku numatyti, ypač kai produktas naudojamas ne tuo tikslu, kuriam jis skirtas. Tačiau rizika, susijusi su ilgalaikiu produkto vartojimu, turėjo būti gamintojo numatyta ir apie ją turėjo būti įspėta. Be to, pastebėtina, jog 1994 m. Vokietijoje nagrinėtoje byloje Vokietijos Aukščiausiasis Teismas priėmė priešingą sprendimą: buvo nuspręsta, kad gamintojas, pateikęs neišsamią informaciją apie savo gaminamo produkto savybes ir neįspėjęs apie produkto ilgo ir nuolatinio vartojimo neigiamas pasekmes, turi atsakyti už asmeniui padarytą žalą dėl tokio produkto vartojimo¹³⁷.

Gaminio trūkumas gali pasireikšti ir netinkamu informacijos apie produktą pateikimu. Bendrosios teisės normos gamintojo pareigos informuoti vartotoją atžvilgiu kelia atitinkamus reikalavimai kalbos suprantamumui, pavyzdžiui, kalba turi būti suprantama vidutiniam vartotojui ir aiškiai apibūdinanti galimo pavojaus pobūdį ir laipsnį pakankamai apdairiam asmeniui¹³⁸. Direktyva dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais panašaus pobūdžio normų, nustatančių, koks informacijos pateikimas laikytinas tinkamu, nepateikia, tačiau pastebėtina, kad šie klausimai buvo nagrinėti valstybių narių teismuose. Pavyzdžiui, *Worsley v. Tambrands Ltd* byloje ieškovė teigė susirgusi dėl gaminio pašalinio poveikio, apie kurį gamintojas buvo informavęs¹³⁹. Ieškovė neneigė, kad įspėjimai gamintojo buvo pateikti informaciniame lapelyje, kuris buvo gaminio pakuotės viduje (netgi neginčijo, kad greičiausiai yra atitinkamus įspėjimus skaičiusi), tačiau teigė, jog išsamūs įspėjimai apie gaminio pašalinį poveikį turėjo būti pateikti ne tik informaciniame lapelyje pakuotės viduje, bet ir ant pačios pakuotės arba įspėjimai turėjo būti tokie, kad padarytų didesnę poveikį vartotojui. Teismas nusprendė, kad ieškinys nepagrįstas ir gaminys nelaikytinas netinkamos kokybės. Pirma, gamintojas ant pakuotės aiškiai ir įskaitomai buvo nurodęs, kad informacija apie gaminį ir nepageidaujamus poveikius pateikiama lapelyje pakuotės viduje. Be to, informacija pakuotės viduje buvo aiški, įskaitoma, nedviprasmiška ir tiksli (angl. – *legible, literate, unambiguous and adequate*), kad vartotojas būtų tinkamai informuotas apie pašalinį gaminio poveikį¹⁴⁰.

C. Hodges pastebi, kad didžiausias dėmesys, vertinant, ar įspėjimas tinkamas, turi būti kreipiamas į šias aplinkybes¹⁴¹: tikėtiną pavojaus, kurį gali sukelti gaminys,

¹³⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 214.

¹³⁸ EPSTEIN, Richard A. *Cases and Materials on Torts*. Fifth edition. Little, Brown and Co, 1990, p. 696.

¹³⁹ MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 108 – 109.

laipsnį ir tai, ar panaudota formuluotė yra pakankama, kad apie tokį pavojų būtų tinkamai išpėta¹⁴²; į tai, ar išpėjimas yra pakankamai matomas kitos informacijos kontekste¹⁴³; ar išpėjimo tekstas suprantamas ir aiškus potencialiam gaminio vartotojui¹⁴⁴. Taigi galima daryti išvadą, kad išpėjimas ar instrukcijos vartotojui turi būti pateiktos aiškiai, suprantamai, nedviprasmiškai ir tiksliai, kad informacija padėtų vartotojui identifikuoti, įvertinti ir išvengti ar sumažinti riziką, apie kurią buvo išpėta.

Direktyvos 85/374/EEB 12 straipsnis numato, kad jokia nuostata negali apriboti ar atleisti gamintojo nuo pagal šią direktyvą kylančios atsakomybės nukentėjusiam asmeniui. Produktų saugos įstatymas įtvirtina analogišką nuostatą, nustatydamas, kad išpėjimų pateikimas neatleidžia gamintojo nuo prievolės laikytis kitų teisės aktuose nustatytų reikalavimų, reglamentuojančių gaminių saugą (8 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Taigi bet koks išpėjimas apie gaminio keliamą riziką ir pavojus, kad ir koks adekvatus jis būtų, neturi perkelti atsakomybės vartotojui, užgožiant gamintojo pagrindinę pareigą – rūpintis gaminio saugumu. Šią nuostatą patvirtina ir užsienio teismų praktika. *A and others v. National Blood Authority* byloje buvo pastebėta, jog net gamintojui išpėjus apie riziką, toks išpėjimas ne visais atvejais reiškia, jog bus užkirstas kelias gaminio netinkamos kokybės konstatavimui¹⁴⁵. Taigi, išpėjimu apie riziką, susijusią su gaminio naudojimu, negali būti siekiama išvengti ar sumažinti gamintojo atsakomybę.

Jei išpėjimo lapelis ar naudojimo instrukcijos pametamos ir vartotojas jų neperskaito, gamintojas negali būti laikomas atsakingu už žalą, atsiradusią dėl pavojų, apie kuriuos buvo išpėta. Pavyzdžiui, *Worsley v. Tambrands Ltd* byloje, kurioje ieškovė norėjo prisiteisti žalos atlyginimą iš gamintojo po to, kai jos sutuoktinis išmetė informacinį lapelį, išpėjantį apie galima neigiamą gaminio poveikį, teismas pabrėžė, kad gamintojas negali būti laikomas atsakingu už tuos vartotojus, kurie išpėjimus apie gaminį

¹⁴² Pavyzdžiui, jau minėtoje *Scholten* byloje konstatuota, jog gamintojo išpėjimas apie tai, kad galimybė užsikrėsti perpilant kraują yra viena iš milijono, nebuvo pakankamas, nes akcentavo ne rizikos buvimą ar išpėjimą apie ją, o greičiau pranešimą vartotojams, kad rizika tokia maža, jog užsikrėsti praktiškai neįmanoma. WILLIAMSON, Shanti. Compensation for Infected Blood Products: A and others v National Blood Authority and Another. In *Electronic Journal of Comparative Law* [interaktyvus]. 2003, Vol. 7.5 [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/75/art75-5.html>>.

¹⁴³ Kuo didesnė potencialaus pavojaus, kurį gali sukelti gaminys, rizika, tuo matomesnis vartotojui turi būti išpėjimas apie ją. Matomumas priklauso nuo užrašo dydžio, spalvos, vietos ant pakuotės ar informaciniame lapelyje. HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 108

¹⁴⁴ Patartina, kad informacija būtų kuo aiškesnė, tikslesnė ir išsamesnė ir, ypač, jeigu gaminys skirtas ne specialistams, pateikta nesudėtinga, vartotojams suprantama bendrine kalba (pavyzdžiui, vengtini specifiniai terminai). *Ibid.*, p. 108.

¹⁴⁵ Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *A and others v. National Blood Authority* [2001] EWHC QB 446. In *BAILII* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2001/446.html>>.

pameta ir patys nesirūpina savo saugumu, nepakeisdami pamestų informacinių lapelių kitais¹⁴⁶.

Tam tikrų neaiškumų dėl informacijos pateikimo kyla tuo atveju, kai produktas galutinius vartotojus pasiekia ne tiesiogiai, bet per tam tikrus tarpininkus, pavyzdžiui, per paslaugų tiekėjus (farmacininkus, gydytojus, mokytojus, kirpėjus ir panašiai¹⁴⁷). Pastebėtina, jog Direktyva 85/374/EEB nepaliečia „išsilavinusio tarpininko“ doktrinos (angl. – *learned intermediary doctrine*), kuri kai kuriose valstybėse laikoma viena iš svarbiausių aplinkybių, atleidžiančių gamintoją nuo informacijos galutiniam vartotojui pateikimo, jei atitinkami duomenys apie gaminį ir galimą riziką jį naudojant suteikiami atitinkamam tarpininkui. Tačiau pastebėtina, jog, atsižvelgiant į Direktyvos 3 ir 12 straipsnių prasmę, Taryba ir Komisija mano, jog nėra nuostatų, draudžiančių atskiroms valstybėms narėms nacionalinės teisės aktuose įtvirtinti taisykles, susijusias su tarpininkų atsakomybe, taip pat taisykles dėl atsakomybės paskirstymo, kai žalos atsiranda dėl kelių asmenų, tiek gamintojų, tiek tarpininkų, veiksmų¹⁴⁸.

„Išsilavinusio tarpininko“ doktrina dažniausiai taikoma informacijos apie receptinius vaistus atžvilgiu, taigi tarpininkais paprastai laikomi gydytojai, išrašantys vaistus¹⁴⁹. Taigi, remiantis šia doktrina, įspėjimo apie vaistų, parduodamų tik pagal receptą, šalutinį poveikį, pateikto gydytojui, paprastai pakanka, kad gamintojo pareiga informuoti būtų laikoma įvykdyta. Tačiau gamintojo pareiga bus įvykdyta tinkamai tik tuo atveju, jei įspėjimas, pateiktas specialistui, bus adekvatus, tai yra, informacija bus perduota aiškiai ir suprantamai, kad nebūtų abejonių dėl pavojaus ir potencialios rizikos pobūdžio bei apimties¹⁵⁰.

¹⁴⁶ MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>.

¹⁴⁷ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 107 – 108.

¹⁴⁸ 2002 m. gruodžio 19 d. Tarybos rezoliucija dėl Direktyvos, nustatančios atsakomybės už gaminius su trūkumais, dalinio pakeitimo (OL, 2003 C 26, p. 2 – 3), 4 pastraipa.

¹⁴⁹ Terminas „išsilavinęs tarpininkas“ (angl. – *learned intermediary*) pirmą kartą buvo pavartotas 1966 m. *Sterling Drug v. Cornish* byloje JAV ir nuo to laiko ši doktrina paplito daugelyje jurisdikcijų. Doktrinos esmė puikiai atskleista bylos *Pumphrey v. C. R. Bard* sprendime: „Receptinius vaistus išrašantis gydytojas veikia kaip medicinos ekspertas, todėl gali atsižvelgti ne tik į vaistų savybes ir į jų poveikį konkrečiam pacientui. Gydytojo užduotis yra pasverti vaistų teikiamą naudą ir galimą neigiamą poveikį konkrečiam asmeniui, turint visapusišką informaciją ir medicininės žinias. Todėl farmacijos įmonės, kurios privalo suteikti informaciją galutiniams vartotojams nereceptinių vaistų atveju, laikomos tinkamai įvykdžiusios savo informavimo pareigą, jei visą reikalingą informaciją apie receptinius vaistus pateikia ne galutiniam vartotojui, o atitinkamas žinias turinčiam gydytojui, kuris veikia kaip „išsilavinęs tarpininkas“ tarp gamintojo ir vartotojo.“ PRATT, Timothy A.; KUCKELMAN, John F. *The Learned Intermediary Doctrine and Direct-to-Consumer Advertising of Prescription Drugs* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.thefederation.org/documents/pratt.htm>>.

¹⁵⁰ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eighth edition. Oxford University Press, 2002, p. 472 – 473.

Tačiau panašu, jog Europos Bendrijoje receptinių vaistų gamintojų atžvilgiu „išsilavinusio tarpininko“ doktrinos veikimas ribotas, nes informacijos apie medikamentus pateikimą griežtai reglamentuoja 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus¹⁵¹ 11 ir 59 straipsniai, nustatantys vaistų charakteristikų santraukoje pateiktinos informacijos turinį bei detalius reikalavimus duomenims, pateiktiniems informaciniame lapelyje. Nurodymai, kontraindikacijos, nepageidaujamos reakcijos, atsargumo priemonės, galimi pašaliniai poveikiai ir panaši informacija turi būti pateikta tiek gydytojams, tiek pacientams. Taigi išpėjimai gydytojams negali pakeisti tiesioginių išpėjimų pacientams: gamintojas neatleidžiamas nuo atsakomybės, jei tinkamai įvykdė savo pareigą informuoti gydytoją, tačiau nepateikė informacijos vartotojams. Tai reiškia, jog bet kurio iš paminėtų duomenų nepateikimas galutiniam vartotojui (t. y., pacientui) gali sąlygoti gaminio pripažinimą defektiniu. Manytina, jog toks detalus pateiktinos vartotojams informacijos reglamentavimas suteikia galimybę vartotojui aktyviai veikti, sprendžiant apie medikamentų pasirinkimą, visgi, negalima teigti, jog gydytojas visiškai atleidžiamas nuo informavimo pareigos pacientui.

Lietuvos teisės aktai taip pat detalai reglamentuoja informacijos galutiniam vaistų vartotojui pateikimą ir nenumato informavimo išimčių, pateikiant instrukcijas ir išpėjimus atitinkamiems tarpininkams¹⁵². Atsižvelgiant į šį reglamentavimą, išpėjimai suteikti tarpininkams, neatleis gamintojo nuo pareigos informuoti galutinį vartotoją. Tačiau Austrijoje nagrinėtoje byloje, kur „išsilavinusio tarpininko“ doktrina taip pat nėra pripažįstama, teismas nusprendė, jog tam tikros informacijos nebuvimas vaistų pakuotės lapelyje automatiškai nesąlygoja gamintojo atsakomybės¹⁵³. Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog tokioje situacijoje turi būti nustatyta, ar vartotojas būtų atsisakęs naudoti konkrečius vaistus, nors jie ir buvo rekomenduoti gydytojo, jei atitinkama informacija būtų buvusi gamintojo pateikta. Taigi iš šios bylos galima spręsti, jog „išsilavinusio tarpininko“ doktrina gamintojas gali remtis, įrodinėdamas, jog tarp žalos atsiradimo ir atitinkamos informacijos galutiniam vartotojui nepateikimo nėra priežastinio ryšio, nes vartotojo pasirinkimą sąlygojo ne duomenys apie vaistą, o gydytojo rekomendacijos.

¹⁵¹ OL, 2001 L 311, p. 67.

¹⁵² 2001 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr.308 dėl reikalavimų vaistų pakuotės ženklavimui ir informaciniam lapeliui Lietuvoje patvirtinimo (Valstybės žinios, 2001, 48-1688).

¹⁵³ POLAK, Peter M.; HELLBERT, Karina. The International Comparative Legal Guide to: Product Liability 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-16], p. 68 – 74. Prieiga per internetą: <<http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/874.pdf>>.

2.2.2. Aplinkybės, reikšmingos netinkamos kokybės nustatymui

Direktyva dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais reikalauja, kad teismas, sprenddamas, ar produktas yra netinkamos kokybės, privalo atsižvelgti į visus svarbius šio fakto nustatymui veiksnius. Direktyvos 6 straipsnyje, pateikiančiame pavyzdinį sąrašą kriterijų, kuriuos būtina įvertinti, sprendžiant, ar gaminys turi trūkumų, išskiriamos trys svarbiausios aplinkybės, kurios bus apibūdinamos ir analizuojamas tolimesnėse darbo dalyse: 1) gaminio pateikimas; 2) tikslas, kuriam, protingai mąstant, gaminys gali būti naudojamas; 3) gaminio išleidimo į apyvartą laikas.

2.2.2.1. Gaminio pateikimas

Gaminio pateikimas (angl. – *presentation of the product*) apima jo aprašymą, suteikiamą informaciją, įspėjimus, taip pat įvairias rinkodaros priemones¹⁵⁴. Ši Direktyvoje nurodyta aplinkybė atitinka LR CK 6.294 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintą nuostatą, kad vienas iš esminių kriterijų, sprendžiant apie gaminio kokybę, yra nurodomos produkto savybės (reklama). Šis kriterijus yra svarbus keliais aspektais.

Pirma, gaminio pateikimą galima laikyti vienu iš pagrindinių veiksnių, padedančių apibrėžti vartotojų lūkesčius. Akivaizdu, kad visuomenė turi teisę tikėtis to, kas žadama atitinkamo gaminio etiketėje, instrukcijoje ar reklamoje, nurodant jo savybes. Taigi gaminio apibūdinimas, informacija apie jo poveikį, naudojimo instrukcijos turi esminę reikšmę vartotojų lūkesčių apimčiai, todėl visiškai teisinga ir pagrįsta saugos trūkumą vertinti pagal tai, kaip gaminys yra pateikiamas ir apibūdinamas visuomenei. Šiuo atveju, vertinant, ar produkto kokybė tinkama, svarbu išsiaiškinti, ar jis atitinka tas savybes, kurios buvo nurodytos jį pateikiant. Jei produkto savybės, ypač susijusios su sauga, skiriasi nuo nurodytųjų, tai savaime nereikš produkto trūkumo. Tačiau dėl gaminio naudojimo atsiradus žalos, ši aplinkybė kartu su kitais veiksniais gali būti svarbi, konstatuojant, kad vartotojo įsigytas ir naudojamas gaminys neatitinka kokybės lygio kriterijaus, t. y., produktas nėra toks saugus, kokio asmuo protingai ir pagrįstai tikisi. Kita vertus, vartotojui adresuoti įspėjimai ant gaminio ir pakuotėje, kontraindikacijos, atsargumo priemonės nurodytos vartotojui, įspėjantys apie potencialią riziką vartojant atitinkamą produktą, mažina vartotojų lūkesčių apimtį – nepagrįsta yra tikėtis to, ko

¹⁵⁴ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 53.

gamintojas nežada¹⁵⁵. Taigi, jei gamintojas išpėja apie potencialą žalos atsiradimo riziką ir vartotojui naudojant gaminį pagal nustatytas instrukcijas tokia rizika materializuojasi, vartotojas negalės reikalauti žalos atlyginimo, grįsdamas gaminio saugos trūkumu.

Antra, negalima nesutikti su LR CK komentaro autoriais, kad gaminio nekokybiškumą paprastai lemia technologijos, gamybos, konstrukcijos, receptūros ir kitokių reikalavimų bei standartų, nustatytų atitinkamoms prekėms, nesilaikymas¹⁵⁶. Tačiau informacijos apie produktą neatskleidimas ar netinkamas jos atskleidimas taip pat sąlygoja produkto netinkamą kokybę, net jei pats gaminys defektų ir neturi¹⁵⁷. Taigi produkto savybės ir kiti duomenys, nurodyti jį pateikiant, taip pat svarbūs ir sprendžiant, ar buvo pateikta visa vartotojui svarbi informacija. Jei gamintojas nenurodo svarbių duomenų apie prekę arba nurodo informaciją netinkamai (pavyzdžiui, nenurodo, kad produkto komponentai gali sukelti alergiją), vadinasi, jis į rinką išleido netinkamos kokybės prekę.

2.2.2.2. Tikslas, kuriam, protingai mažstant, gaminys gali būti naudojamas

Dažnai žalos atsiranda, vartotojui naudojant gaminį ne tam, kam jis skirtas, todėl sprendžiant, ar produktas yra toks saugus, kokio asmuo turi teisę tikėtis, svarbu atsižvelgti ne tik į paties produkto savybes, nurodomas gamintojo, bet ir į tikslą, kuriam, protingai mažstant, gaminys gali būti naudojamas (angl. – *the use to which it could reasonably be expected that the product would be put*). Pagrindinis šios nuostatos tikslas yra apsaugoti gamintoją, apribojant jo atsakomybę dėl žalos, sukeltos tų produktų, kurie buvo naudojami ne tam, kam paprastai tikimasi juos naudoti¹⁵⁸. Kaip pastebi R. V. Johnson, „griežtai tariant, netinkamo gaminio naudojimo (angl. - *misuse*) faktas nėra gamintojo atleidimo nuo atsakomybės sąlyga. Visgi vienas iš paprasčiausių praktinių būdų išvengti ieškinio dėl žalos atlyginimo – įrodyti, jog žala atsirado dėl paties vartotojo kaltės.“¹⁵⁹ Dažniausiai netinkamo gaminio naudojimo atveju teismas sprendžia, kad priežastinio ryšio grandinė tarp defekto (jei jis apskritai buvo) ir žalos nutraukta. Taigi, atsižvelgiant į Direktyvos 85/374/EEB 6 straipsnio 1 dalies b) punktą, gamintojas neturėtų būti atsakingas už dėl jo pagamintų produktų atsiradusią žalą, kuri buvo sąlygota netinkamo

¹⁵⁵ *Ibid.*, p. 54.

¹⁵⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 406.

¹⁵⁷ Gaminio trūkumai, pasireiškiantys informavimo pareigos pažeidimu, nagrinėjami 2.2.1.3. darbo dalyje.

¹⁵⁸ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 54.

¹⁵⁹ JOHNSON, R. Vincent; GUNN, Alan. *Studies in America Tort Law*. Carolina Academic Press, 1994, p. 669.

naudojimo (t. y., naudojimo ne tam, kam, protingai mąstant, gaminys gali būti naudojamas).

Kita vertus, gaminio naudojimo tikslas yra tik vienas iš kriterijų, į kurį turi būti atsižvelgiama, sprendžiant dėl gaminio kokybės. Taigi gaminio naudojimas ne tam, kam jis skirtas, nebūtinai lems gamintojo atsakomybės netaikymą. Pavyzdžiui, tikėtina, kad gamintojas atsakys už gaminio trūkumą, jei netinkamas gaminio naudojimas neturėjo įtakos žalos dėl atitinkamo trūkumo atsiradimui. Tačiau, jei žalos atsiradimą sąlygojo ne tik gaminio trūkumas, bet ir to gaminio naudojimas ne tuo tikslu, kuriam jis skirtas, gamintojo atsakomybė gali būti sumažinta¹⁶⁰.

LR CK 6.294 straipsnio 1 dalies 2 punktą numato, kad sprendžiant, ar produktas yra netinkamos kokybės, turi būti atsižvelgiama į tai, ar produktą galima naudoti tam, kam tikimasi jį naudoti. Gramatiškai bei logiškai analizuojant normos formuluotę, atrodo, jog šia nuostata įtvirtinama, kad gaminio kokybė turėtų būti vertinama pagal gaminio tinkamumą naudoti. Tačiau faktas, kad gaminys yra tinkamas naudoti pagal jo paskirtį, nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį neturinčiu trūkumų. Direktyvos 85/374/EEB preambulė skelbia, kad gaminio defektiškumas turėtų būti nustatomas ne pagal jo tinkamumą naudoti, bet pagal saugos, kurios visuomenė turi teisę tikėtis, trūkumą. Dėl šios priežasties, abejotina, ar minėta LR CK nuostata tiksliai perkelia atitinkamą Direktyvos nuostatą. Manytina, kad LR CK 6.294 straipsnio 1 dalies 2 punkto turinys aiškintinas, atsižvelgiant į Direktyvos 6 straipsnio 1 dalies b) punkto prasmę, t. y., jog turi būti atsižvelgiama į tikslą, kuriam, protingai mąstant, gaminys gali būti naudojamas.

2.2.2.3. Gaminio išleidimo į apyvartą laikas

Pati Direktyva 85/374/EEB termino „išleistas į apyvartą“ sąvokos nepateikia¹⁶¹. Pastebėtina, jog Strasbūro konvencijoje buvo įtvirtinta, jog produktas yra laikomas išleistu į apyvartą, kai gamintojas perduoda jį kitam asmeniui (angl. – *when the producer has delivered it to another person*)¹⁶². Tačiau ETT paneigė šią nuostatą. Vienoje iš bylų buvo sprendžiamas klausimas, ar produktas laikytinas išleistu į apyvartą, kai bendrovė – gamintoja perdavė gaminį dukterinei bendrovei - platintojai, ar kai dukterinė bendrovė

¹⁶⁰ *Cit. op.* 2, 8 straipsnio 1 dalis.

¹⁶¹ Direktyvos aiškinamajame rašte Komisija nurodo, kad ši sąvoka paprastai taikytina produktui, kuris yra patekęs į platinimo grandinę (angl. – *started off on the chain of distribution*). HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 71 – 72.

¹⁶² *Cit. op.* 3, 2 straipsnio d) dalis.

perdavė gaminį tretiesiems asmenims¹⁶³. Teismas konstatavo, kad gaminy s turi būti laikomas išleistu į apyvartą, kai jis palieka gamintojo įgyvendinamą gamybos procesą ir patenka į prekybos procesą, kur yra siūlomas visuomenei naudojimo ar vartojimo tikslais. Tačiau kai viena iš platinimo grandinės dalių yra glaudžiai susijusi su gamintoju, pavyzdžiui, visiškai pastarajam priklausančios dukterinės bendrovės atveju (kaip šios bylos atveju), reikia nustatyti, ar ši sąsaja reiškia, kad minėtas subjektas iš tikrųjų dalyvauja nagrinėjamo gaminio gamybos procese¹⁶⁴. Svarbu, ar tai dvi įmonės, vykdančios skirtingą gamybos veiklą, ar viena iš įmonių, tai yra, dukterinė bendrovė, veikia tik kaip patronuojančios bendrovės pagaminto gaminio platintoja ar saugotoja. Pasak Teismo, pareiga nustatyti, ar ryšiai tarp gamintojo ir kito subjekto yra tokie glaudūs, jog gamintojo sąvoka apima ir pastarąjį subjektą, tenka nacionaliniams teismams. Jie, atsižvelgdami į subjektų ryšius, kuriuos atskleidžia specifinės kiekvieno atvejo aplinkybės ir faktinė situacija, privalo nustatyti, ar atitinkamo gaminio perdavimas iš vieno subjekto kitam gali būti laikomas išleidimu į apyvartą¹⁶⁵.

Išleidimo į apyvartą laikas gaminio kokybės vertinimui svarbus keliais aspektais. Pirma, produktas gali prarasti savybes, buvusias jo išleidimo į apyvartą metu, nes nuo to praėjo pakankamai daug laiko. Pavyzdžiui, gaminio kokybė gali suprastėti dėl ilgo ir pastovaus naudojimo, dėl to, kad pasibaigė jo tinkamumo naudoti terminas (pavyzdžiui, maisto produktų, vaistų), todėl tokie produktai neturėtų būti laikomi turinčiais trūkumų ir gamintojas neturėtų būti atsakingas dėl tokių produktų sukeltos žalos¹⁶⁶. Vartotojas, naudodamas produktą, pasibaigus jo tinkamumo naudoti terminui, kuris yra aiškiai nurodytas ant gaminio, prisiima riziką dėl galimo žalos atsiradimo, taigi gamintojo atsakomybė šiuo atveju neatsiranda. Visgi minėtos priežastys nebūtinai lems gamintojo atsakomybės netaikymą, nes nebūtinai toks produktas bus saugus. Tai priklausys nuo gaminio pobūdžio, laiko praėjusio nuo produkto išleidimo, naudojimo intensyvumo ir panašių priežasčių¹⁶⁷. Pavyzdžiui, negalima teigti, kad vaikiška kėdutė, išleista į apyvartą prieš aštuonerius metus ir naudota trijų judrių vaikų, užtikrina tą patį saugumo laipsnį kaip nauja, todėl greičiausiai gamintojas neatsakys už tokio gaminio padarytą žalą¹⁶⁸.

¹⁶³ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-127/04, *Declan O'Byrne v. Sanofi Pasteur MSD Ltd, formerly Aventis Pasteur MSD Ltd, Sanofi Pasteur SA, formerly Aventis Pasteur SA*.

¹⁶⁴ *Ibid.*, 27 – 29 pastraipos.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 30 pastraipa.

¹⁶⁶ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 486.

¹⁶⁷ *Ibid.*, p. 486.

¹⁶⁸ MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis Nexis™, 2003, p. 372.

Tačiau progresuojant mokslo bei technologijų lygiui bei atsirandant vis aukštesniems saugos standartams, gali atsitikti taip, kad gaminio trūkumai paaiškėja jau po produkto išleidimo į apyvartą. Galimos kelios situacijos¹⁶⁹: 1) trūkumas buvo nustatytas tik po produkto pardavimo; 2) produktas jo išleidimo į apyvartą metu atitiko jam keliamus saugos ir kokybės reikalavimus, bet vertinant pagal laikui bėgant pakitusius reikalavimus, produktą būtų galima pripažinti turinčiu trūkumų, o naujai išleisti tos pačios rūšies gaminiai atitinka aukštesnį saugos standartą. Tiek pirmu, tiek antru atveju svarbiausia tai, kad gaminio atitikimas saugos kriterijams vertinamas pagal reikalavimus, galiojusius jo išleidimo į apyvartą, o ne žalos atsiradimo ar reikalavimo pareiškimo metu¹⁷⁰. Taigi pirmu atveju gamintojas gali įrodinėti, kad, atsižvelgiant į aplinkybes, tikėtina, jog trūkumo, dėl kurio buvo padaryta žala, nebuvo gaminio išleidimo į apyvartą metu ar jis atsirado vėliau¹⁷¹ (pavyzdžiui, defektas atsirado dėl netinkamo transportavimo, arba dėl to, kad pardavėjas laikė prekes netinkamomis sąlygomis arba dėl naudojimo ar susidėvėjimo). Tačiau gali atsitikti ir taip, kad trūkumas egzistavo, bet jo objektyviai nebuvo įmanoma nustatyti. Tokiu atveju gamintojas gali būti atleistas nuo atsakomybės už gaminio defekto padarytą žalą, jei įrodys, kad trūkumo neleido pastebėti gaminio išleidimo į apyvartą metu egzistavęs mokslo ir technikos lygis¹⁷². Jei trūkumas buvo, tačiau gamintojas jo nepastebėjo, nors privalėjo pastebėti, atsižvelgiant į visas aplinkybes, žinoma, atsakomybės jis neišvengs (jei nėra kitų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų).

Antroje situacijoje gamintojų atžvilgiu būtų nesąžininga, jei vienodi reikalavimai būtų keliami skirtingu metu išleistiems gaminiams. Dėl šios priežasties Direktyvos 85/374/EEB 6 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad gaminio negalima laikyti netinkamos kokybės vien dėl to, kad vėliau į apyvartą išleistas geresnis produktas¹⁷³. Iš to seka, jog nepaisant to, kad tos pačios rūšies prekėms taikomi technologijos, konstrukcijos, gamybos ar kitokie reikalavimai bėgant laikui pasikeitė, produktui negali būti keliami aukštesni kokybės standartai negu tie, kurie buvo nustatyti prekėms jų išleidimo į apyvartą metu. Tačiau ši apsauga nelaikytina absoliučia, ypač kalbant apie masinės produkcijos gaminius. Mokslo žinių lygio pakilimas neturės įtakos tų atitinkamos rūšies

¹⁶⁹ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 110 – 111.

¹⁷⁰ JAV teismuose, vertinant produkto netinkamą kokybę, laikomasi analogiškos taisyklės: gaminys negali būti laikomas neprotingai pavojingu (angl. – *unreasonably dangerous*) vien tik dėl to, kad vėliau pasikeitė tokios rūšies gaminiams taikomi standartai. Taigi taikomi tie standartai, kurie buvo privalomi ir galiojantys produkto pagaminimo ir išleidimo į apyvartą metu, o ne galiojantys bylos nagrinėjimo metu. KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984, p. 701

¹⁷¹ *Cit. op.* 2, 7 straipsnio 1 dalies b) punktą.

¹⁷² *Ibid.*, 7 straipsnio 1 dalies e) punktą.

¹⁷³ Šiame kontekste žodis „geresnis“ turėtų būti suprantamas kaip „saugesnis“. HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 111.

produktų, kurie jau yra parduoti, atžvilgiu, tačiau gamintojo pareiga informuoti apie trūkumus arba pritaikyti juos prie naujų saugos standartų išlieka tos pačios rūšies produktams, kurie išleidžiami į apyvartą vėliau. Taigi, jei po produkto išleidimo apyvartan nustatoma, kad jis kelia didesnę žalos atsiradimo riziką, nei buvo įmanoma nustatyti anksčiau, tai neturės įtakos gamintojo griežtai atsakomybei. Tačiau jei vėliau į apyvartą išleidžiamas tos pačios rūšies produktas, kuriame nėra atlikti jokie pakitimai, šalinantys žalos atsiradimo riziką arba apie ją išspėjantys, jis gali būti pripažintas netinkamos kokybės¹⁷⁴. Nors pati Direktyva 85/374/EEB nenustato informavimo bei išleistų į rinką produktų stebėjimo pareigos gamintojui, tokia pareiga jam kyla, remiantis gaminių saugą reglamentuojančiais teisės aktais. Pavyzdžiui, Direktyvos dėl bendros gaminių saugos 8 straipsnio 1 dalies 5 punktas nustato, jog sužinojęs, kad gaminy pavojingas, gamintojas privalo nedelsdamas informuoti apie tai vartotojus, Tarybą bei atitinkamos srities kontrolės institucijas, pašalinti jį iš rinkos, ir, jei būtina, gaminį susigrąžinti. Panašius reikalavimus nustato ir Tarybos Direktyvos 65/65/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vaistiniais preparatais, derinimo¹⁷⁵ 11 straipsnis, Direktyvos 90/385/EEB dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių aktyviuosius implantuojamus medicinos prietaisus, suderinimo¹⁷⁶ 8 straipsnis ir kiti teisės aktai.

Jei produktas buvo išleistas į apyvartą dar iki teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, įsigaliojimo, tokiam produktui Direktyvos nuostatos nebus taikomos. Taigi Lietuvos Respublikoje vartotojas, reikalaujantis atlyginti žalą, padarytą netinkamos kokybės produktais, išleistais į apyvartą iki 2001 m. liepos 1 d., kada įsigaliojo naujasis LR CK, turės remtis bendrosiomis civilinės atsakomybės taikymo taisyklėmis ir įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, įskaitant kaltę¹⁷⁷.

Be to, gaminio išleidimo į apyvartą laikas – ataskaitos taškas, nuo kurio pradedamas skaičiuoti 10 metų laikotarpis, per kurį nukentėjęs asmuo gali įgyvendinti savo teises į žalą, padarytą nekokybiškais produktais, atlyginimą, remdamasis Direktyvos 85/374/EEB nuostatomis (Direktyvos 11 straipsnis).

¹⁷⁴ *Ibid.*, p. 112.

¹⁷⁵ OL, 1965 L 22, p. 369, 11 straipsnis.

¹⁷⁶ OL, 1990 L 189, p. 17, 8 straipsnis.

¹⁷⁷ Pavyzdžiui, ieškovas 2000 m. LAT nagrinėtoje byloje privalėjo įrodyti, kad žala jo sveikatai padaryta ryšium su atsakovo pagamintos prekės slėginiame inde išigijimu bei šio indo sprogitu, taip pat padarytos sveikatai žalos dydį. Įrodžius šias aplinkybes, atsakovo kaltė dėl žalos padarymo CK 483 straipsnio buvo preziumuota ir yra susieta su neteisėta veika. Padaręs žalą asmuo galėjo būti atleistas nuo jos atlyginimo, jeigu būtų įrodęs, kad žala padaryta ne dėl jo kaltės, tačiau gamintojas neįrodė, jog sprogitas įvyko dėl ieškovo ar kitų asmenų kaltės. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje *A. Černych v. UAB „Raigėda ir Ko“*, Nr. 3K-3-369/2000, kat. 6.

2.2.2.4. Kiti netinkamos kokybės nustatymo kriterijai

Kaip minėta, Direktyvos 85/374/EEB 6 straipsnyje išdėstytas aplinkybių sąrašas nėra baigtinis. Teismas, nagrinėdamas bylą ir atsižvelgdamas į faktinę situaciją, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia, kokios aplinkybės yra svarbios konstatuojant, kad gaminys turi trūkumą. Pastebėtina, kad nei vienas iš kriterijų neturi didesnės galios, todėl tik nuo teismo priklauso, kurios aplinkybės konkrečioje byloje bus vertinimo pagrindu¹⁷⁸. JAV teismai taip pat pripažįsta, kad netinkamos kokybės vertinimas priklauso nuo įvairių aplinkybių. Pavyzdžiui, *Seattle First National Bank v. Tabert* byloje konstatuota, jog sprendžiant apie pagrįstus vidutinio vartotojo lūkesčius, turi būti įvertinta daugybė faktorių, tokių kaip gaminio kaina, potencialios žalos, kurią gali sukelti gaminio defektas, pavojingumas, taip pat žalos atsiradimo rizikos pašalinimo ar sumažinimo kaina bei galimybė tai padaryti¹⁷⁹.

Pati Direktyva nenumato, kad svarbia aplinkybe laikytina prekės kaina, tačiau ji neabejotinai patenka tarp kitų aplinkybių, į kurias būtina atsižvelgti, vertinant produkto kokybę¹⁸⁰. Pastebima, kad tais atvejais, kai produkto netinkama kokybė pasireiškia gamybos defektu arba atitinkamų instrukcijų nepateikimu (netinkamu pateikimu), kaina nėra labai reikšmingas kriterijus, tačiau kai gaminio netinkamą kokybę lemia projektavimo trūkumas, kaina gali turėti esminę reikšmę¹⁸¹. Pirmiausia, kaina įtakoja vartotojo pasirinkimą, įsigyjant atitinkamą gaminį. Akivaizdu, kad pigus produktas gali neturėti tokių jo saugą užtikrinančių komponentų, kokiais paprastai pasižymi brangūs gaminiai. Todėl pakankamai pagrįstais galima vadinti vartotojų lūkesčius, kad brangesnis tos pačios rūšies produktas užtikrins didesnę saugą¹⁸². Tačiau pastebėtina, kad nedidelė prekės kaina nereiškia, kad tokiam produktui nekeliami jokie arba keliami tik minimalūs saugos reikalavimai. Todėl gamintojas, tiekdamas gaminį į rinką, kiekvienu atveju privalo įvertinti, ar jo gaminys atitinka visuomenės lūkesčius saugos atžvilgiu. Kita vertus, galima spręsti, kad akcentuojant kainos svarbą gaminio projektavimo trūkumų nustatyme, netiesiogiai pripažįstama, jog teismai šalia vartotojų lūkesčių testo turi atlikti ir rizikos –

¹⁷⁸ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 53.

¹⁷⁹ HOWELLS, Geraint, MILDRED, Mark. *Infected Blood: Defect and Discoverability. A First Exposition of the EC Product Liability Directive*. In *Modern Law Review* [interaktyvus]. 2002, Vol. 65 [žiūrėta 2006-11-03], p. 95 – 106. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111.1468-2230.00369>>.

¹⁸⁰ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 100 - 101.

¹⁸¹ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 487.

¹⁸² HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 100 - 101.

naudos analizę, tai yra įvertinti projekto (konstrukcijos) pakeitimo kainos ir gaminio duodamos naudos santykį.

Tačiau kai kurie autoriai pabrėžia, jog *A and others v. National Blood Authority* byloje žalos išvengimo galimumas ir kaina buvo pripažinti nereikšmingomis aplinkybėmis, konstatuojant gaminio trūkumą¹⁸³. Tačiau būtina pastebėti, jog šioje byloje buvo analizuojami kiti su kaina susiję aspektai. Byloje konstatuota, jog faktas, kad trūkumo neįmanoma aptikti, bei priemonių, kuriomis tokį trūkumą būtų galima nustatyti, kaina neturi įtakos, vertinant, ar gaminy yra netinkamos kokybės¹⁸⁴. Taigi šiuo atveju analizuojama ne gaminio kaina ir jos reikšmė netinkamos kokybės nustatymui, bet trūkumo išvengimo išlaidų įtaka vartotojų lūkesčiams dėl gaminio kokybės.

Komisija iškėlė klausimą, ar sprendžiant dėl netinkamos kokybės kaip svarbi aplinkybė turėtų būti vertinami faktiniai gamintojo veiksmai (pavyzdžiui, gamintojo atsargumo laipsnis). Buvo pastebėta, jog valstybių narių teismų praktika šiais klausimais nėra vienoda¹⁸⁵. Pavyzdžiui, byloje *A and others v. National Blood Authority* konstatuota, kad sprendžiant, ar gaminy turi trūkumą, į tokią aplinkybę, kaip atsakovo veiksmai, apskritai neturi būti atsižvelgiama¹⁸⁶. Tačiau *Sam Bogle and others v. McDonald's Restaurants Ltd* byloje, tas pats teismas, kaip tiesiogiai susijusį su netinkamos kokybės nustatymu, paminėjo *McDonalds* veiksmus, apmokant savo darbuotojus, kaip saugiai aptarnauti klientus pateikiant karštus gėrimus¹⁸⁷. Ir iš tiesų, nors *A and others v. National Blood Authority* byloje atsakovas bandė įrodinėti, jog tinkamas kriterijus gaminio trūkumams nustatyti yra ne gaminio saugumas, bet saugumą užtikrinantis gamintojo elgesys, kokio pagrįstai turi teisę tikėtis vartotojai, tačiau teismas nusprendė, jog tokių aspektų, kaip gamintojo elgesys, vertinimas būtų ne kas kita, kaip poslinkis atgal prie nerūpestingumu grįstos gamintojo atsakomybės ir komplikuočių nukentėjusiojo užduotį įrodyti prekės netinkamą kokybę¹⁸⁸.

¹⁸³ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 487.

¹⁸⁴ Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *A and others v. National Blood Authority* [2001] EWHC QB 446. In *BAILII* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05], 68 (i) pastraipa. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2001/446.html>>.

¹⁸⁵ *Cit. op.* 66, p. 10.

¹⁸⁶ *Ibid.*, 71 pastraipa.

¹⁸⁷ Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Sam Bogle and others v. McDonald's Restaurants Ltd* [2002] EWHC Q.B. 409. In *Her Majesty's Courts Service* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05], 78 pastraipa. Prieiga per internetą: <http://www.hmcourts-service.gov.uk/judgmentsfiles/j1118/Bogle_v_McDonalds.htm>.

¹⁸⁸ HOWELLS, Geraint, MILDRED, Mark. Infected Blood: Defect and Discoverability. A First Exposition of the EC Product Liability Directive. In *Modern Law Review* [interaktyvus]. 2002, Vol. 65 [žiūrėta 2006-11-03], p. 95 – 106. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111.1468-2230.00369>>.

Beje, faktinių gamintojo veiksmų vertinimas pastebimas ir kitose valstybėse narėse nagrinėtose bylose. Pavyzdžiui, vadinamojoje *The German Bottle* byloje¹⁸⁹ Vokietijos Aukščiausiasis Teismas gazuoto mineralinio vandens butelį pripažino turinčiu trūkumą, nepaisant to, kad defektas pasireiškė labai plonu įtrūkimu, kuris ne tik buvo nematomas plika akimi, bet ir nebuvo pastebėtas šiuolaikinius reikalavimus atitinkančia gamyklos technika. Teismas pabrėžė, kad vartotojų lūkesčiai buvo, jog butelis neturės įtrūkimo, nesvarbu, akivaizdaus ar mikroskopinio, dėl kurio jis galėtų sprogti, todėl defekto neišvengiamumas šiuo atveju negali turėti įtakos vartotojų lūkesčių apimčiai. Konstatuota, jog faktas, kad aptikti ir pataisyti tokius defektus techniškai neįmanoma, nepakeičia vartotojų lūkesčių¹⁹⁰. Byloje *Scholten v. Foundation Sanquin of Blood Supply* defekto neišvengiamumas taip pat buvo pripažintas nesvarbia aplinkybe, vertinant vartotojų lūkesčius¹⁹¹. Šioje byloje teismas konstatavo, jog aplinkybė, kad gamintojas negalėjo aptikti viruso kraujyje inkubacinio periodo metu, netinkamos kokybės vertinimui nesvarbi. Nors šioje byloje gamintojas galiausiai buvo atleistas nuo atsakomybės, įrodęs, jog trūkumo neleido pastebėti mokslo ir technikos lygis, teismas konstatavo, kad gamintojo veiksmai, siekiant nustatyti ar išvengti defekto, nėra svarbūs paties defekto konstatavimui, taigi visiškai neturi įtakos vartotojų lūkesčių testui¹⁹².

Apibendrinant valstybių narių praktiką galima daryti išvadą, kad vartotojų lūkesčių testas griežtai atribojamas nuo bet kokių faktinių gamintojo veiksmų įtakos. Taigi veiksmai, kurių gamintojas ėmėsi, siekdamas išvengti trūkumo, bei faktas, kad trūkumą pastebėti buvo sunku ar apskritai neįmanoma, neturi jokios įtakos netinkamos kokybės nustatymui ir vartotojų lūkesčių apimčiai.

Direktyvoje dėl bendros gaminių saugos, apibrėžiant saugaus gaminio sąvoką, išskiriama ir daugiau aplinkybių, reikšmingų vertinant gaminio saugumą (2 straipsnis). Taigi, vertinant, ar gaminys yra saugus, ypatingas dėmesys turi būti kreipiamas į: gaminio savybes, kurioms yra priskiriama ir jo sandara, pakuotė, surinkimo ir, kai reikalinga, įrengimo bei priežiūros naudojant tvarka; poveikį kitiems gaminiams, kai galima iš anksto pagrįstai numatyti, kad jis bus naudojamas kartu su kitais gaminiais; gaminio pateikimą vartotojui, ženklumą, visas naudojimo ir sunaikinimo panaudojus instrukcijas, išpėjimus

¹⁸⁹ *The German bottle* byla (vok. – *Mineralwasserflasche*) vadinamas Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. gegužės 9 d. sprendimas byloje VI ZR 158/94. In *German Law Translated Cases from the Bundesgerichtshof* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-18]. prieiga per internetą: <http://www.ucl.ac.uk/laws/global_law/german-cases/print_bundes.shtml?09may1995>.

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ WILLIAMSON, Shanti. Compensation for Infected Blood Products: A and others v National Blood Authority and Another. In *Electronic Journal of Comparative Law* [interaktyvus]. 2003, Vol. 7.5 [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/75/art75-5.html>>.

¹⁹² *Ibid.*

bei kitokius nurodymus ir informaciją apie gaminį; vartotojų grupes, ypač vaikus ir pagyvenusius žmones, kuriems dėl gaminio naudojimo gali kilti pavojus¹⁹³.

LR CK 6.294 straipsnio 1 dalies 4 punktą nustato, kad aplinkybė, į kurią taip pat turi būti atsižvelgiama, yra produkto konstrukciniai, receptiniai ar kitokie trūkumai.

¹⁹³ Pavyzdžiui, jei tikslinė gaminio naudotojų grupė – vaikai, tai gaminio sauga turi atitikti jų interesus. Taigi net tuo atveju, jei gaminyje laikytinas visiškai saugiu, atsižvelgiant į suaugusiųjų lūkesčius, toks gaminyje gali būti pripažintas netinkamos kokybės vaikų atžvilgiu. OUGHTON, David; MARSTON, John; HARVEY, Barbara. *Law of Torts*. Questions & Answers series. Oxford University Press, 2005, p. 139.

3. ŽALA KAIP GAMINTOJO ATSAKOMYBĖS SĄLYGA

Remiantis Direktyva 85/374/EEB, griežta gamintojo atsakomybė galima tik tokiu atveju, kai dėl įsigyto netinkamos kokybės gaminio atsiranda žalos vartotojui. Taigi, norėdamas, kad jo nuostoliai būtų atlyginti, vartotojas privalo ne tik įrodyti gaminio trūkumą, bet ir žalos dėl to trūkumo atsiradimo faktą bei jos dydį. Daugeliu atveju žalos fakto įrodymas vartotojui nesukelia didelių sunkumų, nes įrodinėjimo procesas nesiskiria nuo kitų žalos atlyginimo atvejų.

Direktyvos 85/374/EEB 9 straipsnio 1 dalis išskiria kelias atlygintinos žalos, padarytos netinkamos kokybės produkcija, rūšis: 1) žala, padaryta mirties ar asmens sužalojimo atveju, ir 2) žala turtui ar turto sunaikinimas. Tačiau nei sąvokos „žala“ reikšmė, nei tikslus turinys (skirtingai, nei sąvokų „gaminys“, „gamintojas“ ar „netinkama kokybė“ atveju, kurios tiesiogiai įtvirtintos atitinkamai Direktyvos 2, 3 ir 6 straipsniuose), nei kiti su šia sąvoka susiję klausimai tiesiogiai Direktyvoje nesprenžiami. Dėl tokio nedetalaus reglamentavimo valstybėms narėms kyla klausimų, kaip turi būti aiškinami kai kurie su žalos sąvoka susiję aspektai.

ETT byloje *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune*¹⁹⁴ kilo klausimas, ar Bendrijos teisė nustato reikalavimus žalos sąvokos aiškinimui, ar valstybės narės yra laisvos, sprendžiant dėl žalos rūšių atskyrimo. Ieškoviui *Veedfald* turėjo būti persodintas brolio inkstas, tačiau, ruošiant organą transplantacijai naudojamas dirbtinis fiziologinis tirpalas, sukurtas specialiai tuo tikslu, buvo netinkamos kokybės, todėl organas buvo sugadintas ir nebetiko transplantacijai. Ieškovas reikalavo žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, atlyginimo, remdamasis Danijos įstatymu, įgyvendinančiu Direktyvą 85/374/EEB. Tačiau bylos nagrinėjimo metu kilo klausimas, ar Direktyvos prasme žala, padaryta transplantacijai skirtam organui, turi būti aiškinama kaip „žala, padaryta mirties ar asmens sužalojimo atveju“ pagal 9 straipsnio 1 dalies a) punktą ar kaip „žala, turtui ar turto sunaikinimas, išskyrus patį gaminį su trūkumu“ pagal 9 straipsnio 1 dalies b) punktą. Šis skirtumas turėjo byloje esminės svarbos, nes žalos asmeniui atsiradimo atveju Direktyva nenumato 500 eurų žemutinės ribos.

Komisija palaikė ieškovo poziciją, teigdama, jog sąvokos turi būti apibrėžtos Bendrijos teisėje, siekiant vienodo šių sąvokų taikymo visoje Bendrijoje¹⁹⁵. Nors generalinis advokatas palaikė Komisijos nuomonę ir siūlė Bendrijos mastu tokio

¹⁹⁴ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-203/99, *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* (2001), ECR I-3569.

¹⁹⁵ *Ibid.*, 24 pastraipa.

pobūdžio žalą aiškinti kaip žalą asmens sveikatai ar gyvybei¹⁹⁶, ETT susilaikė nuo konkretaus sprendimo priėmimo ir konstatavo, kad tikslus nagrinėjamų sąvokų turinio apibrėžimas yra paliktas nacionalinei teisei. Visgi, Teismas, remdamasis ankstesniais sprendimais *Hagen*¹⁹⁷ ir *Von Colson and Kamann*¹⁹⁸ bylose, akcentavo, kad nacionalinių taisyklių taikymas negali mažinti Direktyvos efektyvumo, o valstybių narių teismai, taikydami nacionalinę teisę, privalo aiškinti ją atsižvelgiant į Direktyvos nuostatas ir tikslus. Atsižvelgiant į tai, žalos, padarytos asmens sveikatai ar gyvybei, ir žalos, padarytos turtui, atlyginimas, negali būti apribojamas¹⁹⁹.

Pastebima, jog šis teismo sprendimas susilaukia nedaug komentarų, juolab, kad vienoje iš bylų (tiesa, nesusijusioje su gamintojo civiline atsakomybe) ETT žalos sąvoką Bendrijos mastu suvienodino, nors Direktyva, įtvirtinančia tos žalos atlyginimą, skirtingai nei Direktyva 85/374/EEB, nebuvo siekiama visiškos ES valstybių narių įstatymų harmonizacijos²⁰⁰. *Leitner* byloje konstatuota, kad nepriklausomai nuo to, jog Direktyva 90/314/EB nesiekia visiško valstybių narių įstatymų suderinimo, ji nustato minimalius standartus, kurie reikalingi vienodam Direktyvos taikymui visos Bendrijos mastu²⁰¹. Pasak Teismo, Direktyvos tikslas – eliminuoti skirtumus tarp įstatymų bei jų taikymo praktikos valstybėse narėse, o šiam tikslui pasiekti reikalingas vienodas žalos sąvokos aiškinimas. Gamintojo atsakomybės atveju, atsižvelgiant į tai, jog vėlesnėje ETT praktikoje²⁰² vienareikšmiškai konstatuota, jog Direktyva 85/374/EEB, siekia visiško gamintojo atsakomybę reglamentuojančių teisės aktų suderinimo valstybėse narėse, lieka neaišku, kodėl ETT susilaikė nuo tikslaus žalos sąvokos apibrėžimo. Taigi pareiga spręsti, kuriai žalos rūšiai – asmeniui ar turtui – priklauso konkreti patirta žala, perkelta nacionaliniams teismams, nors pagrindas vienodinti sąvoką šioje byloje, atsižvelgiant į Direktyva siekiamo harmonizacijos lygmens, buvo net didesnis nei *Leitner* atveju. Kita

¹⁹⁶ 2000 m. gruodžio 14 d. generalinio advokato Ruiz-Jarabo Colomer nuomonė byloje C-203/99, *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* (2001), ECR I-3569, 30 pastraipa.

¹⁹⁷ Europos Teisingumo Teismo 1990 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje C-365/88, *Kongress Agentur Hagen GmbH v. Zeehaghe BV* (1990), ECR I-1845, 20 pastraipa.

¹⁹⁸ Europos Teisingumo Teismo 1984 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje Case 14/83, *Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen* (1984), ECR 1891, 26 pastraipa.

¹⁹⁹ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-203/99, *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* (2001), ECR I-3569, 27 – 29 pastraipos.

²⁰⁰ ROTT, Peter. What is the Role of the ECJ in EC Private Law? In *Hanse Law Review* [interaktyvus]. 2005, Vol. 1, No. 1 [žiūrėta 2007-03-16], p. 6 – 17. Prieiga per internetą: <<http://www.hanselawreview.org/pdf/Vol1No1Art1.pdf>>.

²⁰¹ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. kovo 12 d. sprendimas byloje C-168/00, *Simone Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG* (2002), ECR I-2631, 22, 24 pastraipos.

²⁰² Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-52/00, *Commission v. France* (2002), ECR I-3827, 24 pastraipa; Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-154/00, *Commission v. Greece* (2002), ECR I-3879, 20 pastraipa; Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-183/00, *María Victoria González Sánchez v. Medicina Asturiana SA* (2002), ECR I-3901, 23 – 32 pastraipos.

vertus, svarbiausia, kad nacionalinių nuostatų taikymas nepažeistų Direktyvos efektyvumo, o šis tikslas gali būti pasiektas ir ES mastu nenustačius 9 straipsnio 1 dalies a) ir b) punktų ribų. Svarbu, kad nepriklausomai nuo rūšies, žala asmeniui būtų visiškai ir tinkamai kompensuota visais atvejais, kai ji atsiranda.

Taigi, pagal ETT praktiką, žalos sąvokos turinys ir jos išskyrimas į rūšis, įtvirtintas Direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a) ir b) punktuose, priklauso nuo kiekvienos valstybės narės teisės normų. Todėl atskiros žalos rūšys darbe bus apibūdinamos, remiantis nacionalinės teisės aktais. LR CK 6.249 straipsnio 1 dalyje žala apibrėžiama kaip asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų.

3.1. ŽALA, PADARYTA MIRTIES AR ASMENS SUŽALOJIMO ATVEJU

Direktyvos 85/374/EEB 9 straipsnio 1 dalies a) punktas nustato, kad vartotojui turi būti atlyginama žala, padaryta gyvybės atėmimu ar sveikatos sužalojimu²⁰³. Analogiškos nuostatos perkeltos ir į LR CK 6.299 straipsnio 1 dalies 1 punktą. Taigi gamintojas atsako visais atvejais, kai žalos dėl netinkamos kokybės produktų padaroma vartotojo ar jo šeimos narių sveikatai ar gyvybei, įskaitant ir neturtinę žalą.

Turtinė žala asmeniui pasireiškia asmens ekonominės padėties pablogėjimu, kuri sąlygoja dėl netinkamos kokybės produkto patirti sveikatos sužalojimai, suluošinimas ar gyvybės atėmimas, todėl, remiantis LR CK 6.283 straipsniu, gamintojas nukentėjusiajam asmeniui privalo atlyginti visus dėl tokios žalos patirtus nuostolius. Vartotojo nuostolius sveikatos sužalojimo atveju sudaro negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota, ir su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos²⁰⁴. Jei dėl netinkamos kokybės produkto asmuo miršta, teisę reikalauti žalos atlyginimo iš

²⁰³ Pastebėtina, jog 1977 m. Strasbūro konvencija, kuri taip ir nebuvo ratifikuota, numatė atsakomybę tik už žalą, padarytą asmeniui. Nors galutinė Konvencijos versija nedaug kuo skiriasi nuo Direktyvos, panašu, kad esminis skirtumas būtų ir yra tas, kad Konvencijos 3 straipsnis numatė, jog gamintojas privalo atlyginti žalą, sukeltą sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, vartojant jo produktus, tačiau nebuvo numatyta jo griežta atsakomybė už žalą, padarytą turto sugadinimu ar sunaikinimu. Pastebėtina, jog Konvencijos projektuose žala nuosavybei iš pradžių taip pat buvo numatyta, tačiau tokios minties atsisakyta, suabejojus, ar žala nuosavybei turėtų būti atlyginama pagal tas pačias taisykles, kaip ir asmeniui. Be to, bijota, jog žalos turtui įtraukimas į Konvencijos apimtį gali sąlygoti kai kurių valstybių narių atsisakymą ją ratifikuoti. GREER, Thomas V. Product Liability in the European Community: The Legislative History. In *Journal of Consumer Affairs* [interaktyvus]. 1992, Vol. 26, No. 1 [žiūrėta 2006-11-25], p. 159 – 176. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1111/j.1745-6606.1992.tb00021.x/abs/>>.

²⁰⁴ Remiantis LR CK 6.283 straipsnio 2 dalimi, tai gydymo, papildomo maitinimo, vaistų išsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių išsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos bei kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos.

gamintojo įgyja mirusiojo išlaikytiniai²⁰⁵. Vartotojo mirties atveju nuostolius kiekvienam iš teisę į žalos atlyginimą turinčiam asmeniui sudaro ta mirusiojo pajamų dalis, kurią kiekvienas iš jų gavo ar turėjo teisę gauti, mirusiajam esant gyvam (LR CK 6.284 straipsnio 2 dalis). Vartotojui mirus, į atlygintinų nuostolių dydį taip pat įeina ir laidojimo išlaidos (LR CK 6.291 straipsnis)²⁰⁶. Apibendrinant darytina išvada, jog vartotojo mirties atveju nuostolius taip pat sudaro tiek negautos pajamos, kurios yra kompensuojamos asmenims, turėjusiems teisę į išlaikymą, tiek turėtos išlaidos, į kurias įeina iki mirties patirtos išlaidos dėl sužalojimo bei laidojimo ir su tuo susijusios išlaidos.

Pastebėtina, kad Direktyva įtvirtina tik turtinės žalos atlyginimą, tačiau tiesiogiai nereguliuoja neturtinės žalos²⁰⁷. Visgi, atsižvelgiant į Direktyvos preambulės 9 punkte bei 9 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad neturi būti pažeista teisė, reglamentuojanti kompensacijas, išmokamas už patirtą skausmą, kančias ir kitą nematerialinę žalą, galima daryti pagrįstą išvadą, kad neturtinės žalos atlyginimo klausimas yra paliktas spręsti valstybių narių nacionalinei teisei. ETT *Veedfald* byloje pripažino, kad sąvoka „žala“ Direktyvos prasme neapima neturtinės žalos ir jos atlyginimas reguliuojamas išimtinai nacionalinės teisės²⁰⁸.

Lietuvoje neturtinė žala atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais. LR CK 6.250 straipsnio 2 dalis numato, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai ar dėl gyvybės atėmimo. Specialioji norma, reglamentuojanti gamintojo atsakomybę (6.299 straipsnis), taip pat įtvirtina, jog žalos asmeniui atveju, atlyginama ir neturtinė žala. Pastebėtina, kad Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių, kurių įstatymuose pateikiama neturtinės žalos sąvoka²⁰⁹. Tai yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita (LR CK 6.250 straipsnis). Sveikatos sužalojimo ar mirties atveju neturtinės žalos atsiradimo faktas yra preziumuojamas, todėl vartotojas turi pagrįsti tik reikalaujamos piniginės

²⁰⁵ Remiantis LR CK 6.284 straipsnio 1 dalimi, tai asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties.

²⁰⁶ Pažymėtina, kad atlyginamos tik protingumo kriterijų atitinkančios išlaidos. Tai reiškia, kad atlyginamos tik įprastos, vidutinės tokio pobūdžio išlaidos, o išlaidų dalis, kuri viršija įprastas tokio pobūdžio išlaidas, neatlyginama. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (1)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 402.

²⁰⁷ Pastebėtina, jog pasiūlymų įtraukti į Direktyvos apimtį ir neturtinės žalos atlyginimą, buvo. Pirmojo Direktyvos 99/34/EEB svarstymo metu Europos Parlamentas buvo iškėlęs klausimą dėl dvasinių kančių (angl. – *mental suffering*) atlyginimo įtraukimą į Direktyvos 85/374/EEB sritį, tačiau antrojo svarstymo metu nebuvo pasiekta reikiama dauguma Direktyvos pataisai. *Cit. op.* 6, p. 31.

²⁰⁸ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-203/99, *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* (2001), ECR I-3569, 29 pastraipa.

²⁰⁹ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71(63), p. 5 – 15.

kompensacijos dydį²¹⁰. Įstatymas nenumato atlygintinos neturtinės žalos, padarytos dėl gaminio su trūkumais minimumo ar maksimumo, todėl žalos dydžio įvertinimas, atsižvelgiant į visas aplinkybes, paliktas teismo nuožiūrai²¹¹. Viena iš aplinkybių, lemiančių atlygintinos žalos dydį – žalą padariusio asmens kaltė. Nors gamintojo atsakomybės taikymui kaltė nėra būtina sąlyga, manytina, jog gamintojo kaltės laipsnis gali įtakoti atlygintinos žalos dydį. Pavyzdžiui, jei gamintojo atidumo ir rūpestingumo pareiga tiesiogiai nėra pažeista, tai gali lemti žalos dydžio sumažinimą²¹². Tačiau pastebėtina, jog gamintojo atsakomybė už padarytą neturtinę žalą nėra tiesiogiai priklausoma nuo turtinės žalos atlyginimo fakto, todėl vartotojas gali reikalauti taikyti ją tiek kartu su turtine atsakomybe, tiek atskirai²¹³.

Pastebėtina, kad neturtinės žalos atlyginimą įtvirtina daugelio valstybių narių nacionalinė teisė, reglamentuojanti griežtą gamintojo atsakomybę²¹⁴. Tačiau tam tikri skirtumai gali atsiskleisti dėl nevienodo sąvokų aiškinimo ir normų taikymo praktikoje (pavyzdžiui, gali skirtis atlygintinos žalos dydis, jos vertinimo kriterijai). Be to, kai kurios valstybės neturtinės žalos atlyginimo, taikant griežtą gamintojo atsakomybę, nenumato²¹⁵, todėl vartotojas, norėdamas gauti tokios žalos atlyginimą, privalo remtis bendrosiomis civilinę atsakomybę reglamentuojančiomis teisės normomis ir įrodinėti kaltės buvimą, kas stato vartotojus į nepalankią padėtį ir iškreipia vienodą gamintojo atsakomybės taikymą Bendrijos teritorijoje.

²¹⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 345.

²¹¹ Remiantis LR CK 6.250 straipsnio 2 dalimi, būtina atsižvelgti į žalos pasekmes, gamintojo kaltę, jo turtinę padėtį, dėl gaminio atsiradusios turtinės žalos dydį bei kitas svarbias aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo, protingumo kriterijus.

²¹² LAT praktika rodo, kad dėl žalą padariusio asmens kaltės priteistinos žalos dydis gali būti ne tik padidintas, bet ir sumažintas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 1 d. nutartis civilinėje byloje *I.Sadauskienė v. UAB „Lietuvos rytas“*, Nr. 3K-3-487/2000, kat. 39.2.4.

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *V.Toropov v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-7-688/2001, kat. 39.6.2.3.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje *E.Lukoševičius v. VĮ „Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras“*, Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12.

²¹⁴ 2001 m. sausio 31 d. antroji Tarybos direktyvos 85/374/EEB dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais taikymo ataskaita COM(2000) 893 final [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-02-18], p. 24 - 25. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2000/com2000_0893en01.pdf>.

²¹⁵ Pavyzdžiui, Vokietijos teisėje Direktyvą 85/374/EEB įgyvendinantis Atsakomybės už produktus įstatymas (*Produkthaftungsgesetz*) net iki 2002 m. nenumatė galimybės, remiantis griežtos gamintojo atsakomybės teisės normomis, išsireikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Taigi vartotojai Vokietijoje, privalėjo įrodinėti atsakingo už žalą asmens kaltę, norėdami, kad nuostoliai už patirtas dvasines kančias būtų atlyginti. BROCK, Ina; LENZE, Stefan. *The International Comparative Legal Guide to: Product Liability* 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/885.pdf>>.

3.2. ŽALA TURTUI AR TURTO SUNAIKINIMAS

Pagrindinis Direktyvos 85/374/EEB tikslas yra apsaugoti vartotojų lūkesčius, susijusius su gaminių sauga, todėl gryną ekonominių nuostolių (angl. – *pure economic loss*), žalos verslo tikslais naudojamam turtui, taip pat žalos, atsiradusios pačiam produktui su defektu, atlyginimas Direktyvos 9 straipsnyje nėra numatytas. Taigi gamintojo atsakomybė žalos turtui atsiradimo atveju yra apribota keliais aspektais. Pirma, gamintojas neatsako už žalą, atsiradusią pačiam gaminiui su trūkumu. Antra, atlyginama žala tik tam turtui, kuris paprastai yra skirtas asmeniniam naudojimui ar vartojimui ir buvo nukentėjusio asmens naudojamas ar vartojamas asmeniniams tikslams. Be to, Direktyva nustato 500 ekiu žemutinę atlygintinos žalos ribą²¹⁶.

Vartotojas, įsigijęs gaminį su trūkumais, pirmiausia patiria nuostolių dėl jo gedimo ar sunaikinimo, tačiau gamintojo atsakomybė tokios žalos atlyginimas nepatenka, nes Direktyvoje žalos sąvoka neapima paties gaminio su trūkumu²¹⁷. Tačiau kartais labai sudėtinga nubrėžti ribą tarp žalos, kurią padarė netinkamos kokybės gaminys ir žalos, kuri atsirado pačiam daiktui, ypač, kai defektas yra gaminio sudedamojoje dalyje²¹⁸ ir dėl tokio defekto žala padaroma galutiniam gaminiui. Priklausomai nuo to, ar netinkamos kokybės produktu laikysime komponentą, ar galutinį gaminį, priklausys ir žalos, atlygintinos pagal griežtos gamintojo atsakomybės taisyklės, dydis. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje sudedamosios dalies gamintojo atsakomybė galutinio produkto atžvilgiu yra tam tikru aspektu ribojama. Remiantis Vartotojų apsaugos įstatymo 5 straipsnio 2 dalimi, sudedamosios dalies gamintojas neatsako už žalą galutiniam gaminiui, jei ji atsiranda dėl netinkamos kokybės sudedamosios dalies, tiekiamos kartu su tuo gaminiu. Pavyzdžiui, jei automobilis įsigyjamas kartu su padangomis ir žala atsiranda pačiam automobiliui (pavyzdžiui, sprognus padangai, įvyksta avarija ir automobilis sudaužomas), padangos gamintojas atsakys tik už žalą sveikatai ar gyvybei, padarytą vartotojams, ar žalą kitam jų turtui, tačiau nebus atsakingas už automobilio sugadinimą. Atsakomybė padangų gamintojui už automobiliui padarytą žalą atsiras tik tokiu atveju, jei padanga buvo įsigyta ne kartu su automobiliu (pavyzdžiui, buvo pakeista)²¹⁹. Tačiau toks Direktyvos nuostatų perkėlimas kritikuotinas. Direktyvoje nėra nuostatos, kuri leistų

²¹⁶ Pabrėžtina, kad minimali riba yra nustatyta tik žalos turtui atžvilgiu ir jokiais būdais negali būti taikoma žalos asmens sveikatai ar gyvybei atsiradimo atveju.

²¹⁷ Nuostoliai susiję su netinkamos kokybės gaminio įsigijimu gali būti atlyginami, remiantis 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 99/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų (OL, 1999 L 171, p. 12), 3 straipsnis, LR CK 6.363 straipsnis.

²¹⁸ Remiantis Direktyvos 85/374/EEB 2 straipsniu, gaminio sudedamoji dalis (komponentas) gali būti laikoma atskiru produktu.

²¹⁹ JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 487.

nacionalinėje teisėje apriboti sudedamosios dalies gamintojo atsakomybę, tokiu būdu sumažinant vartotojų apsaugos apimtį, o tai prieštarauja Direktyvos tikslui. Remiantis Direktyvos 85/374/EEB 7 straipsnio 1 dalies f) punktu, sudedamosios dalies gamintojas gali būti atleistas nuo atsakomybės už žalą tik tuo atveju, jei įrodo, kad trūkumas yra atsiradęs dėl gaminio, į kurį sudedamoji dalis yra įtaisyta, konstrukcijos arba viso produkto gamintojo duotų nurodymų.

Kita Direktyvoje numatyta išimtis yra ta, kad atlyginama tik žala turtui, kuris paprastai skirtas asmeniniam naudojimui ar vartojimui ir buvo nukentėjusio asmens naudojamas ar vartojamas asmeniniams tikslams²²⁰. Nors Direktyva šių sąvokų nepaaiškina, remiantis preambulės 9 punkte išreikštu vartotojų apsaugos siekiu, galima daryti išvadą, kad šios nuostatos tikslas yra iš Direktyvos srities eliminuoti žalos, padarytos produktams, kurie paprastai skirti profesiniams ar komerciniams tikslams, atlyginimą. Manytina, kad verslininkai gali numatyti žalos atsiradimo riziką ir apsidrausti nuo jos ar žalos atlyginimo reikalauti kitais būdais²²¹. Taigi tokia nuostata siekiama įgyvendinti vieną iš pagrindinių Direktyvos tikslų – užtikrinti vartotojų apsaugą nuo galimos žalos atsiradimo dėl netinkamos kokybės produktų, todėl toks Direktyvos reguliavimas, neįtraukiant į turto sąvoką verslo tikslams skirtų gaminių, yra visiškai pagrįstas ir tinkamas. Tačiau dėl formuluotės neapibrėžtumo kyla ginčų, koks turtas laikytinas paprastai skirtu vartojimo tikslams (angl. – *ordinarily intended for private use or consumption*), o koks – verslo tikslams tenkinti²²².

Apibendrinant žalos, atsiradusios dėl netinkamos kokybės produktų, atlyginimo reglamentavimą Lietuvos Respublikoje, darytina išvada, jog atsiradus žalos vartotojo turtui, nėra atlyginami nuostoliai, kuriuos asmuo būtų gavęs, jei nebūtų įvykę teisę pažeidžiantys veiksmai. Taigi žalos turtui atveju vartotojui atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai (faktiškai patirta žala dėl turto sunaikinimo ar sugadinimo, išskyrus patį gaminį su trūkumu). Tačiau sveikatos sužalojimo ar mirties atveju atlyginami tiek tiesioginiai, tiek netiesioginiai nuostoliai, tai yra ir turėtos išlaidos, ir dėl teisės pažeidimo negautos pajamos. Atlyginant žalą, taip pat svarbu atsižvelgti į *restitutio in integrum* (visiško žalos atlyginimo) principą (LR CK 6.283 straipsnio 1 dalis), kurio taikymas reiškia, jog

²²⁰ Pažymėtina, kad LR CK 6.299 straipsnio 1 dalies 2 punktas buvo pakeistas, siekiant užtikrinti teisinio reguliavimo sąvokų suderinamumą. Nuspręsta, kad anksčiau LR CK įtvirtinta sąvoka „buityje“ nėra tinkama asmeniniam naudojimui ar vartojimui (angl. - *private use or consumption*), kaip nurodoma Direktyvoje, apibrėžti, todėl keistina. Civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495), 13 straipsnis.

²²¹ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 56.

²²² JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002, p. 488.

nukentėjusiųjų reikia grąžinti į padėtį, buvusią iki pažeidimo. Tačiau pastebėtina, kad šis principas visa apimtimi gali būti taikomas tik turtinės žalos atlyginimo atveju. LAT konstatavo, kad neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, kadangi neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. „Įstatymas numato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį, fizinį skausmą ir kt. Teismo funkcija yra nustatyti teisingą piniginę kompensaciją už patirtą skriaudą (dvasinius, fizinius išgyvenimus, pradimus).“²²³

Pastebėtina, jog LR CK 6.299 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog žala neapima branduolinės žalos. Tokia nuostata atitinka Direktyvos 14 straipsnį, kad ji netaikoma branduolinių avarijų padarytiems sužalojimams ar žalai, reguliuojamai valstybių narių ratifikuotomis tarptautinėmis konvencijomis. Lietuvos Respublikoje tokiai žalai atlyginti taikomos LR CK, Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatymo²²⁴, 1963 m. Vienos konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą²²⁵ nuostatos.

3.2.1. ŽALOS TURTUI DYDŽIO RIBOJIMAS

Bene daugiausia diskusijų ir neaiškumų sukeliantis žalos atlyginimo aspektas yra 500 ekiu²²⁶ žemutinės ribos nustatymas žalos, padarytos vartotojo turto sugadinimu ar jo sunaikinimu, atžvilgiu. Kai kurie mokslininkai dėl nesusipratimų, kylančių dėl šios ribos, siūlo apskritai atsisakyti jos įtvirtinimo Direktyvoje²²⁷.

Pirmiausia, gramatiškai analizuojant Direktyvos preambulės ir 9 straipsnio nuostatas, pastebėtina, kad „žemutinės ribos“ sąvoka nėra pakankamai suprantama ir vienareikšmiška. Dėl to kyla šios nuostatos nevienodo aiškinimo problema. Iš nuostatos formulotės neaišku, ar „žemutinė riba“ laikytina žalos dydžio sumažinimu, t. y., „atskaitytinu dydžiu“ (angl. – *deduction*), ar minimalios atlygintinos sumos nustatymu (angl. – *lower threshold*). Tačiau analizuojant įstatymo leidėjo ketinimus, aišku, jog šios nuostatos įtraukimas nėra savitiksliis – kaip skelbiama preambulės 9 punkte, juo siekiama išvengti pernelyg didelio bylų skaičiaus. Taigi, aiškinant minėtas nuostatas teleologiškai,

²²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *N.Žungailienė v. Specialios paskirties UAB "Vilniaus troleibusai"*, Nr 3K-3-371/2003, kat 39.2.4.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *O.Rysis v. VŠĮ Santariškių klinikos*, Nr 3K-3-16/2004, kat 39.6.2.12.;

²²⁴ Valstybės žinios, 1996, Nr.119-2771.

²²⁵ Valstybės žinios, 1993, Nr. 72-1345.

²²⁶ Ekiu ekvivalentas nacionaline valiuta yra nustatytas 1985 m. liepos 25 d.

²²⁷ HOWELLS, Geraint. Product Liability – A History of Harmonisation. In *Towards a European Civil Code*. Set of chapters. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004, p. 645 – 656.

galima daryti išvadą, jog Direktyva 85/374/EEB, įtvirtindama žemutinę ribą, siekia nustatyti minimalią pagal griežtos gamintojo atsakomybės taisyklės atlygintą sumą. Visgi valstybėse narėse minimalios ribos nustatymas aiškinamas skirtingai. Daugelyje valstybių, pavyzdžiui, Austrijoje, Danijoje, Vokietijoje, Italijoje, riba yra suprantama kaip „atskaitytinis dydis“, kadangi laimėjusiam ieškinį ieškovui teismo nustatytas žalos atlyginimo dydis už turtui padarytą žalą sumažinamas konkrečia suma. Kitose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Nyderlanduose ir Jungtinėje Karalystėje, riba yra laikoma minimalia atlygintina suma, ir jei ieškinys viršija šį minimumą, atlyginamas visas žalos dydis²²⁸.

LR CK 6.299 straipsnio 1 dalies 2 punktas nagrinėjama nuostatą į nacionalinę teisę taip pat perkelia kaip minimalią sumą, nuo kurios gali būti reiškiamas ieškinys dėl žalos turtui atsiradimo, remiantis gamintojo atsakomybės taisyklėmis. Taigi pagal LR CK žala turtui, atlyginama pagal šias taisykles, turi būti ne mažesnė kaip 500 eurų atitinkanti suma pagal įstatymų nustatyta tvarka skelbiamą oficialų euro ir lito santykį. Manytina, jog tokia pozicija yra teisinga dėl kelių priežasčių. Pirma, pagal Direktyvos preambulę, tokia nuostata siekiama sumažinti bylų skaičių. Tai patvirtina ir ETT praktika²²⁹. Minimalios atlygintinos žalos nustatymas padeda šį tikslą pasiekti, nes užkertamas kelias mažareikšmiams ieškiniams dėl nedidelės žalos turtui reikšti²³⁰. Antra, jei minimalią 500 eurų ribą laikytume atskaitytinu dydžiu, į nepalankią padėtį pakliūtų vartotojai, kurių turtui padaryta didesnė žala. Tai yra, būtų pažeistas *restitution in integrum* arba visiško žalos atlyginimo principas, pagal kurį nukentėjusioji šalis kiek įmanoma turi būti gražinta į padėtį, kurioje ji buvo iki pažeidimo, nes vartotojui būtų atlyginta ne visa jo patirta žala. Trečia, Direktyva siekia ne tik apsaugoti vartotojų teises, bet ir užtikrinti teisingą rizikos paskirstymą tarp vartotojų ir gamintojų (preambulės 8 punktas), todėl sąžininga ir pagrįsta, kad mažesnė žala nepatenka į Direktyvos taikymo sritį, o gali būti atlyginama, remiantis bendrais pagrindais.

Visgi kai kurie mokslininkai valstybių narių praktiką, traktuojant žemutinę ribą kaip minimalią atlygintą sumą laiko ydinga ir ją kritikuoja, pagrindiniu argumentu laikydami tai, jog Direktyva siekiama nustatyti finansinę ribą, taikomą visais žalos turtui

²²⁸ *Cit. op.* 66, p. 11.

²²⁹ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-154/00, *Commission v. Greece* (2002), ECR I-3879, 30 pastraipa. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-52/00, *Commission v. France* (2002), ECR I-3827, 30 pastraipa.

²³⁰ Abejotina, ar minimalaus dydžio nustatymas yra palankus ir naudingas Lietuvos vartotojams, kurie ir taip neaktyviai gina savo teises. Teismų praktika rodo, kad bylos dėl žalos padarytos nekokybiška produkcija gana retos, taigi minimalios ribos nustatymas šią situaciją gali dar apsunkinti. Manytina, jog minimali atlygintina 500 eurų suma Lietuvos ekonomikos sąlygomis yra pakankamai didelė, todėl tikėtina, jog ieškinių dėl žalos, padarytos netinkamos kokybės produkcija, gali dar sumažėti. Tačiau, kaip rodo ETT praktika, nuo šios nuostatos nukrypti ir neįtvirtinti nacionalinėje teisėje minimalios ribos, valstybėms narėms draudžiama.

atlyginimo atvejais, o ne jurisdikcinį barjerą, užkertantį kelią vartotojui gauti žalos atlyginimą²³¹. Tačiau ETT sprendimais prieš *Graikiją*²³² ir *Prancūziją*²³³ konstatavo, jog šios valstybės pažeidė savo įsipareigojimus, nacionalinėje teisėje neįtvirtindamos 500 eurų žalos turtui ribos, ir vienareikšmiškai išaiškino, jog turima omenyje žemutinė atlyginamos pagal Direktyvą žalos riba. ETT pridėjo, jog minimalios atlygintinos sumos nustatymas nereiškia, jog vartotojui, kuris patyrė mažesnę nei 500 eurų žalą, apskritai apribojama teisė į žalos atlyginimą. Negalima teigti, kad numatyta riba sukurtų nelygybę tarp vartotojų ir atimtų nukentėjusiesiems teisę kreiptis į teismą, kurią numato Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Asmenys, patyrė mažesnę nei 500 eurų žalą, negali naudotis Direktyvos suteikiama apsauga, tačiau gali remtis bendromis civilinės atsakomybės taisyklėmis. Esant tokioms aplinkybėms ši sąlyga negali būti laikoma nei asmenų teisės kreiptis į teismą ribojimu, nei asmenų lygybės principo pažeidimu²³⁴.

Pastebėtina, kad viršutinės atlygintinos žalos ribos Direktyva nenustato. Tiesa, valstybėms narėms Direktyvos 85/374/EEB 16 straipsnis palieka galimybę nacionaliniuose teisės aktuose numatyti, kad visa gamintojo atsakomybė už žalą dėl identiškų, tokį patį trūkumą turinčių gaminių, yra ribojama nemažesne kaip 70 milijonų ekiu suma²³⁵. Tačiau toks ribojimas gali būti taikomas tik dėl asmens mirties ar sužalojimo atsiradusios žalos atveju.

²³¹ Pavyzdžiui, C. Hodges mano, jog žemutinė riba reiškia, kad 500 eurų suma nuo bet kokios priteistos ieškovui sumos už žalą turtui, neturi būti atlyginama. Tai yra, ji traktuotina kaip „atskaitytinas dydis“. Dėl šios priežasties, mokslininko nuomone, Jungtinės Karalystės Vartotojų apsaugos įstatymo (*Consumer Protection Act*) 5 straipsnio 4 dalis nėra visiškai tiksli, nustatydamas, kad jokia žala neatlyginama, jei ji nesiekia nustatytos minimalios ribos (275 svarų sterlingų). HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 56.

²³² Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-154/00, *Commission v. Greece* (2002), ECR I-3879.

²³³ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-52/00, *Commission v. France* (2002), ECR I-3827.

²³⁴ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-154/00, *Commission v. Greece* (2002), ECR I-3879, 30 – 32 pastraipos. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-52/00, *Commission v. France* (2002), ECR I-3827, 30 – 32 pastraipos .

²³⁵ Daugelis valstybių, tarp jų ir Lietuva, nepasinaudojo tokia galimybe.

4. PRIEŽASTINIS RYŠYS GAMINTOJO ATSAKOMYBĖJE

Siekiant gamintojui taikyti civilinę atsakomybę, turi būti nustatyta, kad atsiradusi vartotojui žala yra sąlygota gamintojo neteisėtų veiksmų, tai yra, jog egzistuoja žalos ir gaminio defekto priežastinis ryšys. Direktyvos 85/374/EEB 4 straipsnis aiškiai nustato, kad priežastinis ryšys yra būtina gamintojo civilinės atsakomybės sąlyga ir jos įrodymas tenka nukentėjusiam asmeniui. Praktikoje nustatyti priežastinį ryšį gali būti taip pat sunku kaip ir įrodyti egzistuojant patį defektą: techninis gaminio sudėtingumas, didelės išlaidos ekspertams ar paties gaminio žuvimas žalos atnešusio įvykio metu gali paversti priežastinio ryšio įrodymą neįveikiama užduotimi vartotojui. Atsižvelgiant į minėtus sunkumus, Komisija išskėlė klausimą, ar šios civilinės atsakomybės sąlygos įrodymas neturėtų būti lengvinamas, pasirinkus vieną iš šių būdų²³⁶: 1) įtvirtinant priežastinio ryšio prezumpciją, vartotojui įrodžius trūkumo buvimą ar žalos atsiradimo faktą; 2) nustatant atitinkamą įrodinėjimo pareigos standartą, vienodą visose valstybėse narėse; 3) įvedant pareigą gamintojui pateikti reikalingus dokumentus ir informaciją, palengvinančią vartotojo įrodinėjimą; 4) įpareigojant gamintoją, esant tam tikroms aplinkybėms, apmokėti ekspertų išlaidas.

Priežastinio ryšio įrodinėjimo procesas ir būtinos įrodyti aplinkybės priklauso nuo kiekvienos valstybės teisės normų. Daugumoje teisės sistemų įrodymo procesas išskaidomas į dvi dalis. Pirmiausia nustatoma, ar atsakovo elgesys (ar įvykis, už kurį jis atsakingas) yra žalos atsiradimo priežastis, tai yra, ar neteisėti veiksmai prisidėjo prie žalos nukentėjusiajam atsiradimo. Antra įrodinėjimo pakopa remiasi nuomone, jog ne kiekviena aplinkybė yra teisiškai pakankama pripažįstant asmenį atsakingu už žalos atsiradimą²³⁷. Taigi priežastinio ryšio įrodymas susideda iš faktinio (angl. – *cause in fact*) ir teisinio (angl. – *legal causation*) priežastinio ryšio nustatymo.

Lietuvos Respublikos teisės doktrina ir teismų praktika taip pat pripažįsta sąlyginį priežastinio ryšio nustatymo proceso padalijimą į du etapus. Pirmąjį sudaro faktinio priežastinio ryšio nustatymas, kurio metu sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y., sprendžiama, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veikimo. Antra, nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veikimo²³⁸.

²³⁶ *Cit. op.* 214, p. 13 – 14.

²³⁷ LAWSON, F. H.; MARKESINIS, B. S. *Tortious Liability for Unintentional Harm in the Common Law and the Civil Law*. Vol. I, Cambridge University Press, 1982, p. 107 – 118.

²³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *J.Raudonienė v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15.

Doktrinoje kaip tradicinis būdas faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti išskiriama *conditio sine qua non* taisyklė²³⁹, kuri leidžia išskirti nesvarbias aplinkybes, nesančias pagrindinėmis žalos atsiradimo priežastimis²⁴⁰. Gamintojo atsakomybėje tai reiškia, jog turi būti nustatyta, ar žala vartotojui būtų atsiradusi, jei gaminys būtų buvęs tinkamos kokybės. Jei žalos būtų atsiradę nepriklausomai nuo defekto buvimo, priežastinio ryšio nėra. Pavyzdžiui, jei nustatoma, jog atsakovo pagamintas elektros prietaisas turėjo defektą, tačiau žalos sukėlęs sprogimas įvyko ne dėl jo, o dėl netvarkingos elektros instaliacijos vartotojo namuose, faktinio priežastinio ryšio tarp defekto ir žalos nebus.

Teisinio priežastinio ryšio nustatymas priklausys nuo teorijos, kuria teismai remiasi konkrečioje valstybėje, todėl skirtingose valstybėse yra susiformavusi skirtinga teismų praktika, įrodant ryšį tarp defekto ir atsiradusios žalos. Pavyzdžiui, Švedijoje priežastinio ryšio nustatymas techniškai sudėtingų gaminių atžvilgiu paliktas teismui, o ši sąlyga dažnai laikoma įrodyta, kai tikėtina, jog žalą sukėlė defektas. Suomijoje, galiojant laisvam įrodymų vertinimo principui, teisėjas kaip į svarbią aplinkybę atsižvelgia į tai, kad defektą ar priežastinį ryšį įrodyti sudėtinga. Vokietijoje dažnai *prima facie* priežastinio ryšio įrodymu laikomas žalos atsiradimas normalioje įvykių eigoje (t. y., kai defektas yra adekvati žalos atsiradimo priežastis). Keliose bylose Ispanijoje, kai, žuvus pačiam gaminiui, buvo sunku nustatyti tikrąją žalos atsiradimo priežastį, remtasi prielaidomis. Pagal Prancūzijos ir Belgijos praktiką, įrodinėjama remiantis įrodymais ir tikėtinumo teorija, galutinę išvadą daro teismas. Jungtinėje Karalystėje remiamasi tikėtinumo pusiausvyros testu (atsakomybės sąlygos laikomos įrodytomis, kai yra mažiausiai 51 procento tikimybė)²⁴¹. Kiekviena priežastinio ryšio teorija turi savų privalumų, tačiau ir trūkumų, todėl griežtas kurios nors teorijos taikymas dažnai gali lemti tai, kad į svarbias aplinkybes, sąlygojančias priežastinio ryšio tarp defekto ir žalos nustatymą, gali būti neatsižvelgta.

Tačiau kai kuriose valstybėse teismas, siekdamas palengvinti vartotojo padėtį, apverčia įrodinėjimo pareigą, reikalaujamas gamintojo pateikti įrodymus, kad gaminys saugus arba ryšio tarp žalos ir defekto nėra²⁴². Tokia teismų pozicija, kada Direktyvos

²³⁹ Bendrosios teisės sistemos valstybėse *condition sine qua non* taisyklė daugiau žinoma kaip „jei ne“ (angl. – „but – for“) testas (siekiama nustatyti, ar būtų atsiradusi žala, jei ne gaminio trūkumas), o Vokietijoje ši taisyklė vadinama ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija (vok. – *Äquivalenz - theorie*).

²⁴⁰ LAWSON, F. H.; MARKESINIS, B. S. *Tortious Liability for Unintentional Harm in the Common Law and the Civil Law*. Vol. I, Cambridge University Press, 1982, p. 107 – 108.

²⁴¹ *Cit. op.* 214, p. 14 – 15.

²⁴² Komisija pastebėjo, jog išskirtiniais atvejais, pavyzdžiui, sudėtingų produktų atveju, tokių taisyklių laikomasi Olandijoje. Danijoje priežastinio ryšio nustatymas priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių ir

85/374/EEB 4 straipsnyje įtvirtinta įrodinėjimo pareiga apverčiama, perkeliant priešastinio ryšio paneigimo našta gamintojui, kritikuotina. Viename iš sprendimų ETT pabrėžė, kad „<...> Bendrijos teisės aktų leidėjų nustatytos ribos Direktyvos taikymo sričiai yra sudėtingo skirtingų interesų pusiausvyros paieškos proceso rezultatas. Kaip nurodyta Direktyvos preambulės pirmojoje ir devintojoje konstatuojamosiose dalyse, šie interesai apima užtikrinimą, kad nebus iškraipyta konkurencija, prekybos bendrojoje rinkoje palengvinimą, vartotojų apsaugą ir tinkamo teisingumo administravimo užtikrinimą.“²⁴³ Vadovaudamasi šiuo sprendimu Komisija mano, kad Direktyvos 85/374/EEB pamatiniais principais pasiekta subtili ieškovų, gamintojų ir jų draudikų interesų pusiausvyra. Pamatinių principų, tarp kurių ir vartotojo pareiga įrodyti priešastinį ryšį, keitimas arba panaikinimas reikštų, kad šių šalių tarpusavio santykiai sutrikdytų esamą pusiausvyrą, dėl to atsirastų neigiamų ekonominių pasekmių ir sumažėtų vartotojų apsauga²⁴⁴. Taigi galima daryti išvadą, jog kai kurių ES valstybių narių teismų praktika, apverčiant įrodinėjimo pareigą ir taip nepagrįstai apsunkinant gamintojo padėtį, yra kritikuotina ir keistina.

LR CK 6.247 straipsnis įtvirtina, jog atlyginami tik tie nuostoliai, kurie su skolininko neteisėtais veiksmais susiję tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu. Teisės doktrinoje aiškinama, jog LR CK įtvirtinta lankstaus priešastinio ryšio doktrina²⁴⁵. LAT vienoje iš bylų konstatavo, jog priešastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos yra sąsaja tarp neteisėto veikimo ir asmeniui atsiradusios turtinės ar neturtinės žalos bei nuostolių, kuri rodo, kad žala yra neteisėto veikimo pasekmė. Pasak Teismo, ji gali būti susijusi artimesniu ryšiu, betarpiškai arba ryšys gali būti tolimesnis, kai neteisėtas veikimas netiesiogiai turi įtakos žalos atsiradimui²⁴⁶. Taigi gamintojo atsakomybės atžvilgiu priešastinis ryšis gali būti nustatytas tiek tuo atveju, kai netinkama gaminio kokybė žalos atsiradimą sąlygojo tiesiogiai ar betarpiškai, tiek, kai netiesiogiai turėjo įtakos žalos vartotojo sveikatai ar turtui atsiradimui. Taigi gaminio trūkumas turi būti pakankama žalos atsiradimo priežastis, nors ir ne vienintelė. Pavyzdžiui, jei nustatoma, kad sproginimą

apie jo buvimą sprendžia teismas, tačiau keliose bylose, vartotojams pritrūkus įrodymų, paneigiančius įrodymus buvo pareikalauta pateikti gamintojui. *Cit. op.* 214, p. 14 – 15.

²⁴³ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-154/00, *Commission v. Greece* (2002), ECR I-3879, 29 pastraipa.

²⁴⁴ *Cit. op.* 66, p. 8.

²⁴⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 338.

²⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *B.Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S.Bylinskienė*, Nr. 3K-3-614/2002, kat. 39.2.2.

sąlygojo tiek prietaiso defektas, tiek netvarkinga elektros instaliacija, tikėtina, kad priežastinis ryšys bus nustatytas²⁴⁷.

Tačiau tarp gaminio defekto ir žalos atsiradimo neturi būti pernelyg didelio atotrūkio – atsiradusi žala neturi būti per daug tolima gaminio netinkamos kokybės pasekmė. Remiantis teismų praktika, galima daryti išvadą, kad priežastinis ryšys turi būti tokio pobūdžio, kad gaminio netinkama kokybė galėtų būti traktuojama kaip žalos padarymo tiesioginė ar esminga netiesioginė priežastis. Taigi LAT atsakomybės pagrindu pripažįsta ne tik tiesioginį, bet ir netiesioginį priežastinį ryšį, kai žala atsiranda ne betarpiškai iš neteisėtų veiksmų, bet jie yra pakankamai susiję su žalingomis pasekmėmis. „Svarstant, kokio laipsnio netiesioginis priežastinis ryšys yra svarbus civilinei atsakomybei, reikia vadovautis tuo, kad priežastinis ryšys yra civilinės atsakomybės sąlyga, jei nustatyta, kad žala yra neteisėtų veiksmų rezultatas. Tai reikštų, kad neteisėti veiksmai nelėmė, bet pakankamu laipsniu sąlygojo žalos atsiradimą.“²⁴⁸ Taigi gamintojo atsakomybėje priežastinis ryšys gali būti ne tik tiesioginis, kai dėl gaminio defekto žala atsirado tiesiogiai, bet ir netiesioginis, kai netinkama kokybė tiesiogiai nesąlygojo neigiamo poveikio vartotojo sveikatai, gyvybei ar turtui, bet sudarė sąlygas tai žalai atsirasti ar jai padidėti. Situacijos, kai defektas sąlygoja didesnės nei įprasta žalos atsiradimą, dažnai pasitaiko projektavimo defektų atveju. Pavyzdžiui, avarija įvyksta ne dėl automobilio defekto, tačiau netinkamos kokybės konstrukcija nesuteikia tokios saugos, kokios paprastai tikisi vartotojai, ir žala padidėja.

Gamintojo atsakomybėje svarbu atsižvelgti ir į tai, jog žalai atsirasti dažnai turi įtakos kelių asmenų (pavyzdžiui, paties nukentėjusiojo, trečiųjų asmenų) veiksmai. Remiantis teismų praktika, tokiu atveju turėtų būti nustatyta sąsaja tarp kiekvieno asmens veiklos ir atsiradusių pasekmių, o priežastinis ryšys būtų konstatuotas tarp tų veiksmų ar veiklos, kurie buvo pagrindinė žalos atsiradimo priežastis²⁴⁹. Tačiau Direktyvos 85/374/EEB 8 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalos atsiradus ne tik dėl gaminio trūkumo, bet ir dėl trečiosios šalies veiklos ar neveikimo, gamintojo atsakomybė nėra mažinama. Manytina, jog tokia nuostata įtvirtinta, siekiant užtikrinti vartotojų interesų apsaugą, kad neatsitiktų taip, jog nacionalinės teisės nuostatomis atleidus nuo atsakomybės prie žalos atsiradimo prisidėjusį asmenį (pavyzdžiui, gaminį montavusį ar remontavusį asmenį),

²⁴⁷ Šiuo atveju taip pat tikėtina, jog gamintojo atsakomybė, atsižvelgiant į visas aplinkybes, gali būti sumažinta, remiantis Direktyvos 85/374/EEB 8 straipsniu.

²⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *B.Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S.Bylinskienė*, Nr. 3K-3-614/2002, kat. 39.2.2.

²⁴⁹ 2000 m. birželio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 27 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykiu metu (Teismų praktika, 2000, Nr. 13).

virtotojui padaryta žala liktų neatlyginta. Visgi Direktyva neužkerta kelio gamintojui reikšti atgręžtinį reikalavimą prie žalos prisidėjusiajam trečiajam asmeniui dėl virtotojui atlygintos žalos išieškojimo.

Tačiau žalos atsiradus ir dėl gaminio trūkumo, ir dėl nukentėjusiojo ar kito asmens, už kurį nukentėjęs asmuo yra atsakingas, kaltės, gamintojo atsakomybė, atsižvelgiant į visas aplinkybes, gali būti sumažinta ar jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės (Direktyvos 8 straipsnio 2 dalis). Šiuo atveju gamintojo atleidimą nuo atsakomybės arba jos sumažinimą lemia priežastinio ryšio tarp defekto ir visos arba tam tikros žalos dalies nebuvimas, kurį sąlygoja paties nukentėjusiojo kaltė. Galimi du atvejai. Pirma, nukentėjusiojo asmens veiksmai gali visiškai nutraukti priežastinio ryšio tarp gaminio defekto ir žalos grandinę. Taip atsitiktų, jei ne defektas, o nukentėjusiojo asmens veiksmai, tokie kaip rizikos prisiėmimas arba jo tyčia ar didelis neatsargumas²⁵⁰, sąlygoja žalos atsiradimą, nors defektas ir egzistuoja. Pavyzdžiui, priežastinis ryšys tarp netinkamos informacijos apie produktą suteikimo ir žalos atsiradimo gali egzistuoti tik tada, kai atitinkamos instrukcijos ir išpėjimai yra perskaityti²⁵¹. Jei virtotojas instrukcijas ar išpėjimus ignoruoja, vadinasi, jis prisiima žalos atsiradimo riziką ir priežastinis ryšys tarp gamintojo veiksmų, išleidžiant gaminį su trūkumu į apyvartą, ir atsiradusios žalos nutrūksta²⁵². Antra, nukentėjusiojo veiksmai gali lemti žalos atsiradimą ne tiesiogiai, bet padidinti jos atsiradimo riziką ar sudaryti sąlygas jai padidėti. Tokiu atveju, įvertinus visas svarbias aplinkybes (pavyzdžiui, kiek prie žalos atsiradimo prisidėjo viena ir kita šalis, ar gamintojas buvo išpėjęs apie riziką, ar gaminys buvo naudojamas tinkamai ir panašiai), gamintojo atsakomybė gali būti mažinama.

Taigi įrodyti priežastinį ryšį virtotojui daugeliu atveju pakankamai sunku. Ypač sudėtingas yra priežastinio ryšio tarp medikamento ir pacientui atsiradusios žalos nustatymo procesas. Ieškovas paprastai jau serga kokia nors liga ir, jo būklei pablogėjus, iškykla abejonė, ar tą nulėmė vartojami vaistai ar tokia būklė būtų atsiradusi bet kokiu

²⁵⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 408.

²⁵¹ HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993, p. 103.

²⁵² JAV teismuose šiuo klausimu pateikiamos kelios skirtingos pozicijos. Kai kurie teismai teigia, kad virtotojas, kuris neperskaitė instrukcijos ar išpėjimo, reikalaujamas žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, atlyginimo, negali remtis netinkamo informacijos pateikimo teorija, net jei vertinant pačias instrukcijas būtų nustatyta, kad jos iš tiesų netinkamos. Kiti teismai šiuo klausimu išsako priešingą nuomonę. Pavyzdžiui, *Johnson v. Johnson* byloje, nagrinėtoje 1992 m., ieškovė buvo sužeista sprogimo, kilusio dėl daikto savybių apie kurias buvo išpėta. Nors ieškovė nebuvo skaičiusi daugybės informacinių lapelių, pridėtų prie gaminio, teismas konstatavo, kad: „<...> argumentas, kad virtotojas negali remtis išpėjimo neadekvatumu, jei jo neperskaitė, praranda prasmę, kai suvokiama, jog išpėjimo formuluotės turinys yra tik vienas iš faktorių, sprendžiant apie išpėjimo adekvatumą, tuo tarpu kitas faktorius yra to išpėjimo matomumas visame pateikiamos informacijos kontekste“. JOHNSON, R. Vincent; GUNN, Alan. *Studies in America Tort Law*. Carolina Academic Press, 1994, p. 654.

atveju. Net ir žinant apie atitinkamo vaisto šalutinį poveikį, dažnai pritrūksta įrodymų, jog žala atsirado būtent dėl naudojamų vaistų. Pavyzdžiui, byloje *Loveday v. Renton* ieškovui nepavyko įrodyti priežastinio ryšio tarp vakcinės nuo kokliušo ir smegenų pažeidimo, nors apie vakcinės poveikį smegenų veiklai buvo žinoma²⁵³. Kitoje byloje, nagrinėtoje Prancūzijoje, ieškovė kreipėsi į teismą po to, kai ji buvo paskiepyta nuo Hepatito B. Praėjus mėnesiui po skiepų ieškovei buvo nustatyta daugybinė sklerozė, todėl ji teigė, jog būtent vakcina buvo ligos priežastimi. Apeliacinis teismas konstatavo, kad vakcina nebuvo tokia saugi, kokios turėjo teisę tikėtis visuomenė, todėl yra netinkamos kokybės²⁵⁴. Tačiau Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas panaikino žemesnės instancijos teismų priimtus sprendimus ir konstatavo, kad nebuvo nustatytas nei defektas, nei priežastinis ryšys tarp ligos ir vakcinės. Buvo pabrėžta, kad ligos atsiradimo priežastis nėra žinoma ir nėra jokių mokslinių įrodymų ar ekspertų pranešimų, jog sąsaja tarp vakcinės ir pacientams išsivysčiusios ligos egzistuoja, todėl teigti, kad būtent vakcina sukėlė ligą, nepakanka įrodymų²⁵⁵.

Tokiose situacijose atrodytų visiškai teisinga ir pagrįsta įtvirtinti priežastinio ryšio prezumpciją ir įrodinėjimo pareigą, kad gaminyje saugus, perkelti gamintojui, turinčiam daugiau informacijos ir žinių apie gaminio veikimą. Tačiau sumažinus vartotojo įrodinėjimo pareigos apimtį ir įtvirtinant priežastinio ryšio prezumpciją, gali kilti nepageidaujamų pasekmių, pavyzdžiui, padaugėti nepagrįstų ieškinių.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog priežastinio ryšio konstatavimas daugeliu atveju priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių, kas sąlygoja itin kruopštaus ir atidaus visų svarbių faktorių vertinimo poreikį. Dėl šios priežasties griežtas vienos iš priežastinio ryšio teorijų taikymas veda prie vienos ar kitos svarbios aplinkybės gamintojo atsakomybei eliminavimo. Vadinasi, didžiausias vaidmuo šiame nustatyme turėtų tekti teismui, kurio pareiga – visapusiškai išanalizavus visas bylos faktines aplinkybes, nustatyti priežastinio ryšio tarp defekto ir atsiradusios žalos buvimą ar nebuvimą. Manytina, jog lankstaus priežastinio ryšio doktrina, įtvirtinta Lietuvos teisinėje sistemoje palanki gamintojo atsakomybės taikymui, nes suteikia plačias galimybes teismui atsižvelgti ir įvertinti visas svarbias priežastinio ryšio nustatymui aplinkybes, nuo kurių daugeliu atveju priklauso bylos baigtis.

²⁵³ MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis Nexis™, 2003, p. 377.

²⁵⁴ Argumentuota tuo, jog ieškovė iki tol buvo geros sveikatos, buvo ir daugiau žmonių, po skiepų susirgusių ta pačia liga, be to, gamintojas neįrodė, jog ligą galėjo sukelti kitos priežastys. Interpretation of the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006-11-13]. Prieiga per internetą: <http://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Content=2343>.

²⁵⁵ *Ibid.*

IŠVADOS

1. Gamintojo veiksmų neteisėtumą gali sąlygoti ne tik konkrečios teisės aktuose numatytos pareigos pažeidimas, bet ir bendro pobūdžio pareigų – nedaryti žalos kitiems ir išleisti į rinką tik saugius produktus – pažeidimas. Todėl net tuo atveju, kai konkrečios teisės normos, reglamentuojančios gaminių saugą, nepažeistos, gamintojas gali būti pripažintas atsakingu už jo pagaminto gaminio su trūkumais sukeltą žalą vartotojo sveikatai, gyvybei ar turtui.
2. Aiškumo stoka netinkamos kokybės gaminio definicijoje sąlygoja tam tikrų subjektyvumo elementų neišvengiamumą, vertinant gaminio kokybę. Tačiau vartotojų lūkesčių testas vertintinas kaip objektyvus netinkamos kokybės nustatymo kriterijus. Taigi vartotojų lūkesčiai – objektyvi kategorija, kurią lemia ne konkretaus žalą patyrusio asmens ar apibrėžtos asmenų grupės, naudojančios gaminį interesai, o tai, ko visuomenė turi teisę tikėtis – teisėti vartotojų lūkesčiai, kurie priklauso nuo daugelio faktorių, tokių kaip gaminio pateikimas, naudojimo tikslas, išleidimo į apyvartą laikas, taip pat gaminio atitikimas standartams, rizikos žinomumas ir jos prisiėmimas, prekės kaina ir panašiai.
3. Griežta gamintojo atsakomybė, skirtingai nei atsakomybė, grįsta jo nerūpestingumu, akcentuoja ne gamintojo elgesį, užtikrinant produkto kokybę, o paties produkto saugą. Todėl faktiniai gamintojo veiksmai negali turėti įtakos netinkamos kokybės vertinimui ir vartotojų lūkesčių apimčiai. Gaminio trūkumo konstatavimas yra fakto klausimas. Taigi aplinkybės, kad gamintojas ėmėsi visų įmanomų priemonių gaminio trūkumui išvengti ar jo apskritai nebuvo įmanoma nustatyti, yra visiškai nereikšmingos netinkamos kokybės vertinimui. Tačiau šios aplinkybės laikytinos svarbiomis, sprendžiant dėl atlygintinos žalos dydžio. Be to, faktas, jog trūkumo nebuvo įmanoma pastebėti ar jo išvengti, atsižvelgiant į gaminio išleidimo į apyvartą metu egzistavusį mokslo ir technikos lygį, gali būti pagrindu atleisti gamintoją nuo atsakomybės, net ir nustačius, esant gaminio trūkumą.
4. Įrodinėjimo naštos perkėlimas vartotojui, reikalaujant įrodyti produkto trūkumo atsiradimo priežastis ir mechanizmą, yra nepagrįstas ir neatitinkantis Direktyvos siekio palengvinti vartotojo padėtį žalos dėl netinkamos kokybės produktų atlyginimo byloje. Toks vartotojo padėties apsunkinimas „gražintų“ vartotoją atgal į kalte grįstos gamintojo atsakomybės įrodinėjimo procesą, todėl tokia teismų praktika kritikuotina.
5. Netinkamos kokybės gaminio sąvoka, apibrėžiant jį kaip produktą, kurio sauga nėra tokia, kokios asmuo turi teisę tikėtis, ne visada pakankama. Projektavimo trūkumų

nustatymo bylose kaip papildomas kriterijus šalia vartotojų lūkesčiais paremtu testo turėtų būti naudojama rizikos – naudos analizė, kuri padėtų tinkamai užtikrinti tiek vartotojų, tiek gamintojų interesus. Teismai, remdamiesi šiuo dvigubu kriterijumi, pripažintų gaminių esančiu netinkamos kokybės, jei vartotojas, atsižvelgiant į visas aplinkybes, įvertinęs to gaminio teikiamą naudą ir potencialią žalos atsiradimo riziką, nustatytų, jog gaminyje neatitinka saugos, kurios turi teisę tikėtis vartotojai, lygio.

6. Žalos dydžio riba, numatyta Direktyvos 85/374/EEB 9 straipsnio 1 dalies b) punkte, turi būti suprantama ir į nacionalinę teisę perkeliama kaip minimalios pagal griežtos gamintojo atsakomybės taisyklės atlyginamos žalos dydžio nustatymas, o ne kaip atskaitytinasis dydis (t. y., suma, kuria turi būti mažinamas vartotojui priteistų nuostolių dydis).

7. Priežastinio ryšio įrodinėjimo pareigos apvertimas, reikalaujantis iš gamintojo, jog šis pateiktų įrodymus apie priežastinio ryšio nebuvimą, gali sutrikdyti vartotojų ir gamintojų tarpusavio interesų pusiausvyrą ir sukelti neigiamų ekonominių ir vartotojų apsaugos pasekmių. Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pripažįstama lankstaus priežastinio ryšio doktrina atitinka ir vartotojų, ir gamintojų interesus, nes leidžia teismui atsižvelgti į visas aplinkybes, svarbias priežastinio ryšio nustatymui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. NORMINIAI TEISĖS AKTAI:

Tarptautinės teisės aktai:

1. Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą (Valstybės žinios, 1993, Nr. 72-1345).

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. 2001 m. gruodžio 3 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyva 2001/95/EEB dėl bendros gaminių saugos (OL, 2002 L 11, p. 4);
2. 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus (OL, 2001 L 311, p. 67);
3. 2000 m. kovo 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/13/EB dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių maisto produktų ženklimą, pateikimą ir reklamavimą, derinimo (OL, 2000 L 109, p. 29.) (su vėlesniais pakeitimais);
4. 1990 m. birželio 20 d. Tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių aktyvius implantuojamus medicinos prietaisus, suderinimo (OL, 1990 L 189, p. 17);
5. 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir su tuo susijusių garantijų aspektų (OL, 1999 L 171, p. 12);
6. 1999 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, suderinimo (OL, 1999 L 141, p. 20);
7. 1988 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyva 89/106/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su statybos produktais, derinimo (OL, 1989 L 40, p. 12);
8. 1988 m. gegužės 3 d. Tarybos direktyva 88/378/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su žaislų sauga, suderinimo (OL, 1988 L 187, p. 1.) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais);

9. 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo, (OL, 1985 L 210, p. 29);
10. 1976 m. liepos 27 d. Tarybos direktyva 76/768/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su kosmetikos gaminiais, suderinimo (OL, 1976 L 262, p. 169) su paskutiniais pakeitimais, padarytais Komisijos direktyva 2006/78/EB (OL, 2006 L 271, p. 56);
11. 1967 m. birželio 27 d. Tarybos direktyva 67/548/EEB dėl pavojingų medžiagų klasifikavimą, pakavimą ir ženklimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų suderinimo (OL, 1967 L 196, p. 1) su paskutiniais pakeitimais, padarytais Komisijos direktyva 2004/73/EB (OL, 2004 L 152, p. 1);
12. 1965 m. sausio 26 d. Tarybos Direktyva 65/65/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vaistiniais preparatais, derinimo (OL, 1965 L 22, p. 369) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

Nacionalinės teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495);
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74–2262);
4. Lietuvos Respublikos maisto įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 32-893);
5. Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas (Valstybės Žinios, 1999, Nr. 52-1673, 2001, Nr. 64-2324);
6. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 43–1358, 2002, Nr. 123-5537);
7. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr. 11-281; 2003, Nr. 117-5317);
8. Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 119-2771);
9. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (Valstybės žinios, 1995, Nr. 44-1073; 2004, Nr. 47-1548);

10. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas (Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr. 85-2581; 2003, Nr. 54-2372; 2004, Nr. 72-2496; 2006, Nr. 17-594, 2007, Nr. 12-488);
11. 2001 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr.308 Dėl reikalavimų vaistų pakuotės ženklavimui ir informaciniam lapeliui Lietuvos Respublikoje patvirtinimo (Valstybės žinios, 2001, 48-1688).

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA:

1. AMBRASIENĖ, Dangutė, *et al.* *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004;
2. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71(63), p. 5 – 15;
3. EPSTEIN, Richard A. *Cases and Materials on Torts*. Fifth edition. Little, Brown and Co, 1990;
4. EPSTEIN, Richard A. *Cases and Materials on Torts*. Fifth edition. Supplement, 1993;
5. FLEMING, G. John. *The Law of Torts*. Eighth edition. The Law Book Company limited, 1992;
6. HODGES, Christopher J. S. *Product Liability: European Laws and Practise*. London: Sweet & Maxwell, 1993;
7. HOWELLS, Geraint. Product Liability – A History of Harmonisation. In *Towards a European Civil Code*. Set of chapters. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004, p. 645-656;
8. JOHNSON, R. Vincent; GUNN, Alan. *Studies in America Tort Law*. Carolina Academic Press, 1994;
9. JONES, Michael A. *Textbook on Torts*. Eight edition. Oxford University Press, 2002;
10. KEETON, W. Page. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. Fifth edition. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984;
11. LAWSON, F. H.; MARKESINIS, B. S. *Tortious Liability for Unintentiona Harm in the Common Law and the Civil Law*. Vol. I, Cambridge University Press, 1982;
12. MARKESINIS, B. S. *The German Law of Torts. A Comparative Introduction*. Third edition. Oxford: Clarendon Press, 1994;
13. MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995;

14. MIKELĖNAS, Valentinas, *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002;
15. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003;
16. MURPHY, John. *Street on Torts*. Eleventh edition. UK: Lexis NexisTM, 2003;
17. NORKŪNAS, Algis. Vartotojų teisių dėl žalos, padarytos nekokybiškais produktais, gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 80, p. 73 – 79;
18. OUGHTON, David; MARSTON, John; HARVEY, Barbara. *Law of Torts. Questions & Answers series*. Oxford University Press, 2005;
19. VAN GERVEN, W.; LEVER, J.; LAROUCHE, P. *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law*. Hart Publishing, 2000.

III. TEISMŲ PRAKTIKA:

1. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-127/04, *Declan O'Byrne v. Sanofi Pasteur MSD Ltd, formerly Aventis Pasteur MSD Ltd, Sanofi Pasteur SA, formerly Aventis Pasteur SA*;
2. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-183/00, *María Victoria González Sánchez v. Medicina Asturiana SA (2002)*, ECR I-3901;
3. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-154/00, *Commission v. Greece (2002)*, ECR I-3879;
4. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje C-52/00, *Commission v. France (2002)*, ECR I-3827;
5. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. kovo 12 d. sprendimas byloje C-168/00, *Simone Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG (2002)*, ECR I-2631;
6. Europos Teisingumo Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-203/99, *Henning Vedfald v. Århus Amtskommune (2001)*, ECR I-3569;
7. Europos Teisingumo Teismo 1990 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje C-365/88, *Kongress Agentur Hagen GmbH v. Zeehaghe BV (1990)*, ECR I-1845;
8. Europos Teisingumo Teismo 1984 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje Case 14/83, *Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen (1984)*, ECR 1891;

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Ūkininkas V.Pečiulis v. AB „Durpeta“*, Nr. 3K-3-458/2005, kat. 44.5.1.;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *J.Raudonienė v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15.;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *O.Rysis v. VŠĮ Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-16/2004, kat. 39.6.2.12.;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *N.Žungailienė v. Specialios paskirties UAB "Vilniaus troleibusai"*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39.2.4.;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje *E.Lukoševičius v. VĮ "Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras"*, Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12.;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *B.Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S.Bylinskienė*, Nr. 3K-3-614/2002, kat. 39.2.2.;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *V.Toropov v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-7-688/2001, kat. 39.6.2.3.;
16. 2000 m. birželio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 27 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu (Teismų praktika, 2000, Nr. 13);
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 1 d. nutartis civilinėje byloje *I.Sadauskienė v. UAB „Lietuvos rytas“*, Nr. 3K-3-487/2000, kat. 39.2.4.;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje *A. Černych v. UAB „Raigeda ir Ko“*, Nr. 3K-3-369/2000, kat. 6.;
19. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Sam Bogle and others v. McDonald's Restaurants Ltd* [2002] EWHC Q.B. 409. In *Her Majesty's Courts Service* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05], 81 pastraipa. Prieiga per internetą:
<http://www.hmcourts-service.gov.uk/judgmentsfiles/j1118/Bogle_v_McDonalds.htm>;

20. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *A and others v. National Blood Authority* [2001] EWHC QB 446. In *BAILII* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05], 31, 68 pastraipos. Prieiga per internetą: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2001/446.html>>;
21. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. gegužės 9 d. sprendimas byloje VI ZR 158/94. In *German Law Translated Cases from the Bundesgerichtshof* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-18]. prieiga per internetą: http://www.ucl.ac.uk/laws/global_law/german-cases/print_bundes.shtml?09may1995>.

IV. Travaux préparatoires:

1. 2006 m. rugsėjo 14 d. trečioji Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (85/374/EEB, 1985 m. liepos 25 d., su pakeitimais, padarytais 1999 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB) taikymo ataskaita COM(2006) 496 final [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/com-2006-496/com_2006_0496_lt.pdf>;
2. 2002 m. gruodžio 19 d. Tarybos rezoliucija dėl Direktyvos, nustatančios atsakomybės už gaminius su trūkumais, dalinio pakeitimo (OL, 2003 C 26, p. 2);
3. 2001 m. sausio 31 d. antroji Tarybos direktyvos 85/374/EEB dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais taikymo ataskaita COM(2000) 893 final [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2000/com2000_0893en01.pdf>;
4. 2000 m. gruodžio 14 d. generalinio advokato Ruiz-Jarabo Colomer nuomonė byloje C-203/99, *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* (2001), ECR I-3569;
5. 1999 m. liepos 28 d. Komisijos žalioji knyga dėl atsakomybės už netinkamos kokybės produktus COM(1999) 396 final [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com1999-396_en.pdf>;
6. 1981 m. gegužės 19 d. Tarybos rezoliucija dėl Europos ekonominės bendrijos vartotojų apsaugos ir informacinės politikos antrosios programos (OL, 1981 C 133, p. 1);
7. European Convention on Products Liability in regard to Personal Injury and Death [interaktyvus]. Strasbourg, 1977. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/091.htm>>;

8. Explanatory Report on the European Convention on Products liability in Regard to Personal Injury and Death [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/HTML/091.htm>>;
9. 1975 m. balandžio 14 d. Tarybos rezoliucija dėl Europos ekonominės bendrijos vartotojų apsaugos ir informavimo politikos preliminarios programos (OL, 1975 C 92, p. 1).

V. ELEKTRONINIAI DOKUMENTAI:

1. BEST, Richard. A Comparison of Civil Liability for Defective Products in the United Kingdom and Germany. In *German Law Journal* [interaktyvus]. 2002-04-01, Vol. 3, No. 4 [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=144>>;
2. BOIVIN, Denis W. Strict Products Liability Revisited. In *Osgoode Hall Law Journal* [interaktyvus]. 2005, Vol. 33, No. 3 [žiūrėta 2007-03-07], p. 507. Prieiga per internetą: <http://www.ohlj.ca/archive/articles/33_3_boivin.pdf>;
3. BROCK, Ina; LENZE, Stefan. The International Comparative Legal Guide to: Product Liability 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/885.pdf>>;
4. Consumer expectations test. In *Wikipedia, the free encyclopedia*, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-01]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Consumer_expectations_test>;
5. GREER, Thomas V. Product Liability in the European Community: The Legislative History. In *Journal of Consumer Affairs* [interaktyvus]. 1992, Vol. 26, No. 1 [žiūrėta 2006-11-25], p. 159 – 176. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1111/j.1745-6606.1992.tb00021.x/abs/>>;
6. HIBBERT, Matthew; LENZE, Stefan. United Kingdom: Feature - European Commission's Third Report on the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2007-01-02 [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=45202&lastestnews=1>>;
7. HOWELLS, Geraint, MILDRED, Mark. Infected Blood: Defect and Discoverability. A First Exposition of the EC Product Liability Directive. In *Modern Law Review*

- [interaktyvus]. 2002, Vol. 65 [žiūrėta 2006-11-03], p. 95 – 106. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111.1468-2230.00369>>;
8. Interpretation of the Product Liability Directive [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-02-13]. Prieiga per internetą: <http://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Content=2343>;
 9. JAMES, Scott M. Product Liability: The Consumer Expectation Test and Technical Standards [interaktyvus]. 2006-06-16 [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <http://www.faegre.co.uk/articles/article_1947.aspx>;
 10. MILDRED, Mark. The Working of the Strict Liability System in the UK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/mildred.pdf>>;
 11. Nacionalinė teismų administracija. Lietuvos Respublikos teismų statistikos ataskaitos (2005 – 2006 m.) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp>>;
 12. POLAK, Peter M.; HELLBERT, Karina. The International Comparative Legal Guide to: Product Liability 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-16], p. 68 – 74. Prieiga per internetą: <<http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/874.pdf>>;
 13. PRATT, Timothy A.; KUCKELMAN, John F. The Learned Intermediary Doctrine and Direct-to-Consumer Advertising of Prescription Drugs [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.thefederation.org/documents/pratt.htm>>;
 14. ROTT, Peter. What is the Role of the ECJ in EC Private Law? In *Hanse Law Review* [interaktyvus]. 2005, Vol. 1, No. 1 [žiūrėta 2007-03-16], p. 6 – 17. Prieiga per internetą: <<http://www.hanselawreview.org/pdf/Vol1No1Art1.pdf>>;
 15. Strict Product Liability under the Consumer Protection Act. In *Commercial Angles' Newsletter* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-16]. Prieiga per internetą: <http://www.tradeangles.fsbusiness.co.uk/articles/product_liability.htm>;
 16. WILLIAMSON, Shanti. Compensation for Infected Blood Products: A and others v National Blood Authority and Another. In *Electronic Journal of Comparative Law* [interaktyvus]. 2003, Vol. 7.5 [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/ejcl/75/art75-5.html>>.

SANTRAUKA

Gamintojo civilinės atsakomybės už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą taikymo sąlygos

Šiame magistro darbe nagrinėjamos gamintojo civilinės atsakomybės už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą taikymo sąlygos. Pagrindinis dėmesys darbe skiriamas Tarybos Direktyvos dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais nuostatų analizei bei aiškinimui. Atsižvelgiant į tai, kad Europos Teisingumo Teismo praktika nagrinėjama klausimais nėra labai gausi, o Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtų sprendimų šiuo klausimu apskritai nėra, didžiulę reikšmę, siekiant darbe išsikeltų tikslų, turi užsienio valstybių, tokių kaip Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Austrijos ir kitų, teismų priimti sprendimai. Siekiant tinkamai atskleisti aspektus, susijusius su netinkamos kokybės sąvoka, didelis dėmesys taip pat skiriamas Europos valstybių ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisės doktrinai.

Iš vienos pusės, vienodas griežtos gamintojo atsakomybės sąlygų aiškinimas ir taikymas yra vartotojų teisių garantas. Kita vertus, nevienodas sąlygų aiškinimas turi įtakos ne tik ekonominiams gamintojų interesams, bet ir bendrosios rinkos konkurencinei struktūrai ir laisvam prekių judėjimui. Taigi šis magistro darbas atskleidžia trūkumo, žalos ir priežastinio ryšio koncepcijų gamintojo atsakomybėje problematiką, koncentruojantis ties netinkamos kokybės sąvokos ir jos kriterijų aiškinimu. Direktyva įtvirtina griežtos atsakomybės taikymą žalos, padarytos defektiniais produktais atžvilgiu, todėl būtent gaminio netinkama kokybė, o ne gamintojo faktinis elgesys (atsargumo laipsnis) yra atsakomybės pagrindas. Teismų praktikos analizė rodo, jog teismams kyla sunkumų nustatant netinkamą gaminio kokybę tam tikrų kategorijų bylose, ypač susijusiose su projektavimo trūkumais. Tai leidžia daryti išvadą, kad netinkamos kokybės produkto sąvoka, apibrėžiant jį kaip gaminį, kuris nėra toks saugus, kokio turi teisę tikėtis asmuo, nėra visiškai pakankama, ir skatina teismus atlikti rizikos – naudos analizę, apibrėžiant vartotojų lūkesčių apimtį. Tačiau sunkios pareigos vartotojui įrodyti tikslią gaminio trūkumo priežastį įvedimas padaro įrodinėjimo procesą neatskiriamą nuo nerūpestingumu grįstos atsakomybės įrodinėjimo, o tai prieštarauja Direktyvos tikslui.

SUMMARY

Conditions of the Application of Civil Liability of the Producer for the Damage Caused by Defective Products

This master thesis analyses conditions of the strict civil liability of the producer for the damage caused by defective products. The main attention is paid to the analysis and interpretation of provisions of Council Directive on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. Whereas practise of European Court of Justice is not very rich regarding these issues and there is no any judicial practise of Lithuanian Supreme Court, judicial practise of foreign countries, such as United Kingdom, Germany, Austria and others, are of significant importance seeking the aims of this master thesis. To disclose properly the issue of defectiveness, attention is also drawn in the analysis of legal doctrine of theorists of the Europe counties as well as authors of United States of America.

On the one hand, equal interpretation and application of conditions of the strict liability of producer is a guarantee of consumers' rights and helps to ensure the same degree of protection of the consumers in the Member States. On the other hand, unequal application of these conditions concerns not only economic interests of the producers themselves but also affects competitive structure and free movement of goods within the common market. Thus this master thesis discloses the main problems found in the concepts of defect, damage and causation in this liability, concentrating on the meaning of defectiveness and its criterions. The Directive introduce strict liability regime for the damage caused by defective products. As a result, the defectiveness of product, not the conduct of the producer (such as degree of care taken, or not taken), is the basis for strict liability. Difficulties for courts to determine the defectiveness in certain cases, especially associated with construction defects, lead to decision that the definition of a defective product as one whose safety is not such as a person is entitled to expect is not sufficient and induce courts to undertake risk – benefit analysis when assessing what a person is generally entitled to expect. But the imposition of a heavy demand on the consumer to prove the exact cause of the defect makes the cause of action indistinguishable from the system based on negligence and frustrates the purpose of the Directive.